

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
PEDAGOGIJAS, PSIHOLOĢIJAS UN MĀKSLAS FAKULTĀTE
SKOLOTĀJU IZGLĪTĪBAS NODAĻA

**Jāņa Jaunsudrabiņa personības un garstāsta “Vēja ziedi”
iepazīšana 11. Klasē**

DIPLOMDARBS

Autore: **Madara Ulmane**

Studenta apliecības Nr.: mu12010

Darba vadītāja: Dr. paed. Elita Stikute

RĪGA 2017

ANOTĀCIJA

Diplomdarba “Jāņa Jaunsudrabiņa personības un garstāsta “Vēja ziedi” iepazīšana 11. klasē” mērķis ir izstrādāt metodiskās sistēmas variantu Jāņa Jaunsudrabiņa personības un garstāsta “Vēja ziedi” apguvei 11. klasei, kā arī rosināt skolēnu radošo darbību literatūras mācību stundās.

Pirmajā nodaļā apzināta un studēta literatūra par radošas darbības sekmēšanu un dažādiem skolēnu un skolotāja sadarbības veidiem literatūras stundās. Otrajā nodaļā apskatīts Jāņa Jaunsudrabiņa dzīves gājums, daiļrades iezīmes un stāsta “Vēja ziedi” mākslinieciskā savdabība. Trešajā nodaļā aprakstīta skolotājas sagatavošanās darbam klasē, analizēta psiholoģiskā literatūra par jauniešu vecumposma īpatnībām un raksturoti metodiskā materiāla aprobācijā iesaistītie skolēni. Ceturtajā nodaļā iekļauts mācību organizācijas plānojums temata apguvei un aprakstīta Jāņa Jaunsudrabiņa personības un garstāsta “Vēja ziedi” veltīto stundu norise. Piektajā nodaļā diplomande izvērtējusi skolotājas un skolēnu sadarbību. Pielikumā pievienoti autores veidotie materiāli mācību stundām un skolēnu darbu paraugi.

Darba autores izstrādāto mācību materiālu atbilstība un efektivitāte temata apguvei pārbaudīta pedagoģiskās prakses laikā.

Atslēgas vārdi: Jānis Jaunsudrabiņš, “Vēja ziedi”, personība, daiļrade, radošums, sadarbības metodes.

ANNOTATION

The theme of this Diploma thesis is „Introduction of Janis Jaunsudrabins personality and his long story „Flowers of the Wind” to eleventh grade.” The main aim of this Diploma thesis is to make a version of methodical system in which eleventh grade students could learn about Janis Jaunsudrabins personality and his tale „Flowers of the Wind” and to broaden creative process among them in literature lessons.

This project consists of five main chapters - first chapter consists of analysis of creative process stimulation literature and numerous types of corporation processes between students and teacher in literature lessons. The second chapter includes examination of Janis Jaunsudrabins life, his literature’s significant features and his tale “Wind flowers” artistic singularity. The third chapter consists of description about preparation process of teacher for work with students, analysis of psychological literature about youngsters’ behavior peculiarities according to their age and description of students who were included in methodological material approbation. Fourth chapter consists of studying process plan scheme for literature lessons in eleventh grade about Janis Jaunsudrabins personality and his tale “Flowers of the Wind.” In fifth chapter author examines teacher and students collaboration. In annex author has added materials of literature lessons and samples of student’s submitted papers.

The studying process materials which were created by author and their conformity and efficiency for literature lessons in high school were tested during pedagogical internship.

Key words: Janis Jaunsudrabins, “Flowers of the Wind,” personality, creativity, methods of cooperation.

SATURS

IEVADS	5
1. RADOŠĀS PIEREDZES BAGĀTINĀŠANAS NOZĪMĪGUMS LITERATŪRAS STUNDĀS	7
2. DAUDZVEIDĪGI SADARBĪBAS VEIDI LITERATŪRAS STUNDĀS.....	11
3. JĀNIS JAUNSUDRABIŅŠ- RADOŠA, DAUDZPUSĪGA PERSONĪBA LITERATŪRAS UN MĀKSLAS PASAULĒ.....	15
3.1 Jāņa Jaunsudrabiņa dzīves ceļš.....	15
3.2 Jāņa Jaunsudrabiņa daiļrades un stāsta “Vēja ziedi” mākslinieciskā savdabība	24
4. SKOLOTĀJA GATAVOŠANĀS DARBAM KLASĒ	27
4.1 Jauniešu vecumposma īpatnības	27
4.2 Pētījumā iesaistīto jauniešu raksturojums	29
4.3.Jāņa Jaunsudrabiņa daiļradei veltīto stundu materiālu izstrāde un tematiskais plānojums.....	34
4.4. Jaunsudrabiņa personības un stāsta “Vēja ziedi” apguvei veltīto stundu norise	39
5.SADARBĪBAS REZULTĀTU ANALĪZE UN IZVĒRTĒJUMS.....	52
SECINĀJUMI.....	55
IZMANTOTIE AVOTI UN LITERATŪRA.....	56
PIELIKUMI	63
1.pielikums. Anketa par radošās darbības rosināšanu literatūras stundās	64
2.pielikums. Mācību materiāli par J. Jaunsudrabiņu	66
3.pielikums. Foto no raidījuma “100g kultūras” studijas	73
4.pielikums. Scenārijs un intervija raidījumam “100g kultūras”	74
5.pielikums. Jāņa Jaunsudrabiņa fotogrāfija.....	77
6.pielikums. Prezentācija “Jānis Jaunsudrabiņš un glezniecība”.....	78
9.pielikums. Garstāsta “Vēja ziedi” satura pārbaude.....	81
10.pielikums. Prezentācija “Impresionisms”	83
11.pielikums. Skolotājas stāstījums Impresionisms	84
12. pielikums. Skolēnu veidotā tabula Impresionisms	85
13.pielikums. Teksta fragmenti no Jāņa vēstules Rasmai.....	86
14.pielikums. Skolēnu veidotais plakāts “Vēja ziedi”	89
15. pielikums. Darba lapa “Vēja ziedu” analīzei	90
16.pielikums. Vēstule no Rasmus	92

IEVADS

Jānis Jaunsudrabiņš savā dzīvē izteicis zīmīgus vārdus “Nekad tu nezini, cik liels būs kādreiz koks, kas šodien tev pie kājām izlaužas no sēklas”. (Jānis Jaunsudrabiņš 2005) Šīs rindas, attiecinot uz cilvēku, būtu izsakāmas vārdiem, ka nekad jau nav paredzams, kā katra cilvēka dzīve veidosies - vai vide, kurā cilvēks uzaudzis, būs bijusi pietiekami auglīga tam, lai personība attīstītos visaugstākajā līmenī.

Bērns savu dzīves ceļu sāk kopā ar vecākiem, nepārtraukti novērojot pieaugušo rīcību, vērtējot viņu skatījumu uz dzīvi un mācoties izprast pasauli sev apkārt. Nākamais solis ir skolas gaitu uzsākšana, kur par galveno padomdevēju un ceļa virzītāju kļūst skolotājs. Par skolotāja mērķi izvirzās palīdzēt attīstīties bērnam kā personībai, kur nozīmīga ir emocionālo vērtību aktualizēšana. Šī tik nozīmīgā skolēna dvēseliskā pilnīgošanās visvairāk attīstāma literatūras stundās, kur skolēns darbu lasīšanas gaitā gūst estētisku baudījumu gan no domas, gan emocijas, valodas pilnīguma un oriģinalitātes. Literatūras mācības rada pārdomas par izlasīto, par dzīvi un pats svarīgākais - sevi pašu un “literatūras skolotājs ir viens no galvenajiem ideālu, garīguma, humānisma rosinātājiem un uzturētājiem skolēnos, nododot nākamajai paaudzei visas kultūras, mākslas un zinātnes vērtības”. (Jānis Rudzītis 1991:35)

Laikiem mainoties, līdzī mainās arī sabiedrības kultūra, kuras izmaiņas 21. gs. nosaka informatīvo robežu izžušana. Līdz ar to mainās jaunās paaudzes izvēles kritēriji, informācijas atlase un individuālo zināšanu veidošanās un saskarsme. Šodienas skolēniem ir jāapgūst visas zināšanas, prasmes un attieksmes, kas nepieciešamas 21. gs. cilvēkam, kur par svarīgāko tiek izvirzīta mācīšanās mācīties, savas radošas darbības pilnīgošana un sev nozīmīgas informācijas atlase. Mācību darbībai ir jābūt orientētai uz skolēna kā personības veidošanu un socializēšanos. Līdz ar izmaiņām skolēniem nepieciešamajās zināšanās un prasmēs skolotājam, gatavojoties stundām, ir jāmeklē jauni paņēmieni un pieejas.

Lai jaunieši pēc skolas beigšanas pilnvērtīgi spētu sākt patstāvīgu dzīvi, pieņemtu svarīgus lēmumus un uzsāktu darba gaitas, nepieciešamas ne tikai iegūt praktiskās zināšanas, bet arī attīstīt vispārcilvēciskās vērtības, pašapziņu, rūpējoties par savas dzīves emocionālo fonu. Literatūras stundās, lasot, uztverot, interpretējot literāru darbu un sekojot varoņu likteņiem, skolēns iepazīst dažādas sociālās vides, gatavojas noteiktai lomai tajā un veido savu vērtību sistēmu. (Dagmāra Ausekle 2003) Vispārcilvēcisko vērtību izcelšanu un garīgo vērtību integrēšanu izglītībā pedagoģiskajā procesā paredz humānisma princips. Cilvēks ar viņa personības individualitāti, savdabību tiek atzīts par pamatvērtību. (Ausma Špona 1996)

Diplomdarba aktualitāte atklājas J. Jaunsudrabiņa personības un daiļrades iezīmēs, kas mūsdienu skolēniem rosina domāt par nozīmīgākajām vērtībām dzīvē, kā arī, ieskatoties J. Jaunsudrabiņa personības veidošanās procesā, māca neapstāties pie dzīves grūtībām tiekties pēc saviem sapņiem, sekot iesāktajam dzīves ceļam, neļaujot apkārtējiem sevi novirzīt no mērķa. Jaunsudrabiņš savā nelokāmajā personībā var kļūt par skolēna pārliecības stiprinātāju.

Diplomdarba autore izvēlējusies izstrādāt metodiskās sistēmas variantu par J. Jaunsudrabiņa personību un garstāstu “Vēja ziedi”.

Pētījuma problēma: kā organizēt literatūras mācību stundas, ieinteresējot skolēnus J. Jaunsudrabiņa personībā un garstāsta “Vēja ziedi” apgūvē.

Pētījuma mērķis: izstrādāt metodiskās sistēmas variantu skolēnu radošās darbības rosināšanai Jāņa Jaunsudrabiņa personības un garstāsta “Vēja ziedi” apgūvei literatūras stundās 11. klasei.

Pētījuma uzdevumi:

1. Apzināt, izpētīt un izvērtēt zinātnisko, psiholoģisko, pedagoģisko un metodisko literatūru.
2. Izstrādāt metodiskās sistēmas variantu, kas realizēts Jāņa Jaunsudrabiņa personības un garstāsta “Vēja ziedi” apgūvei literatūras stundās 11. klasē.
3. Apkopot un izvērtēt mācību procesa dalībnieku sadarbības rezultātus.

Pētīšanas metodes:

1. Zinātniskās, psiholoģiskās, pedagoģiskās un metodiskās literatūras analīze.
2. Pedagoģiskais izmēģinājums.
3. Anketēšana.
4. Skolēnu un skolotājas sadarbības rezultātu analīze un izvērtējums.

Pētījuma bāze: Rīgas xxx vidusskolas 11.a klase.

Pētījuma norises laiks: 2017. gada 28. februāris - 2017. gada 21. aprīlis.

1. RADOŠĀS PIEREDZES BAGĀTINĀŠANAS NOZĪMĪGUMS LITERATŪRAS STUNDĀS

Atšķirot Jāņa Jaunsudrabiņa "Baltās grāmatas" pirmās lappuses, lasāmi J. Sudrabkalna ievadvārdi: "Jaunsudrabiņš necieš sliņķus, bezbēdīgus iedvesmas gaidītājus. Viņš jautā: "Tev nav ierosinājumu? Nav kas tevi iedvesmo?" Un atbild: "Tava sirds ir mūžam riņķojoša planēta, kura atrodas vēl tapšanas stāvoklī, un ik acumirkli no viņas var sagaidīt ugunīgu izverdumu." (Jānis Jaunsudrabiņš 1971:10) Šos vārdus katram literatūras skolotājam būtu jāaktualizē savā klasē, mācot skolēniem apjaust, ka katra nodzīvotā diena mūs pilnveido, mēs topam spējīgāki, taču ir jāgrib pašam ieguldīt darbu, meklēt sevī iedvesmu, un tad vienā brīdī sajūtīsim, cik daudz mēs katrs sev un šai pasaulei varam dot.

Literatūras stundās ir jārada dvēseliskais līdzpārdzīvojums, tām ir jābūt piepildītām ar emocionāliem, estētiskiem pārdzīvojumiem, radošo domāšanu, jāveicina pārmaiņas skolēnu personībā, reizē apgūstot noteiktas teorētiskās zināšanas, prasmes un iemaņas. (Rudzītis 1993) Kā norādīts metodiskajā literatūrā, skolotājam, izvirzot stundas mērķi, vispirms ir jādomā par emocionālās atmosfēras radīšanu stundā. (Rudzītis 1991) Darba autore piekrīt Elīnas Maslo (2003) atzinumam, ka racionālo un emocionālo jomu apvienošana padara mācīšanos jēgpilnāku, tādās stundās skolēnam ir iespēja izglītot gan savu prātu, gan dvēseli. Ja mācību stundās skolēnam ir iespēja darboties radoši, patstāvīgi un atbildīgi, tiek attīstīta brīva un radoša personība. Emocionālām mācību stundām ir liels spēks - pozitīvas emocijas rosina un rada iedvesmu veicamajam darbam.

Lai mācību stunda būtu izdevusies, tai ir jābūt aizraujošai, pilnvērtīgai, motivējošai un rezultatīvai. Dodoties stundā, skolotājam ir sev jāpajautā, ko skolēni no šīs mācību stundas sev paņems līdzī. Ko viņi iegūs sevis pilnveidošanai? Viens no nosacījumiem sekmīgai cilvēka personības attīstībai ir radošuma veicināšana mācību stundā. Garīgi bagātas, radošas personības veidošana ir mūsdienu dzīves prasība, tapēc 21.gs. izglītībā radošums jeb kreativitāte tiek ierindota līdzās četriem galvenajiem izglītības balstiem: mācīšanās zināt, mācīšanās darīt, mācīšanās būt pašam un mācīšanās būt kopā. (Rudzītis 2000)

Filoloģijas doktore Anda Kuduma (2011:57) kreativitāti jeb radošumu raksturo kā "visu cilvēka emocionālās attieksmes un spēju kopumu, kas ļauj attīstīt radošas domas, idejas vai iztēles veidolus." Savukārt teātra pedagoģe Ligita Smildziņa (RS) jēdzienu *radošums* skaidrojusi, kā neatkarīgu, nestandarta domāšanu, kas ir brīva no dažādiem priekšrakstiem un instrukcijām. Radošums ļauj noteiktu lietu, parādību, procesu ieraudzīt jaunā gaismā, jaunā aspektā. Tā ir spēja radīt jaunas oriģinālas idejas, domas un pieejas.

Maslovs (*Abraham Maslow*) (1959) izteicis atziņu, ka radošais potenciāls piemīt visiem cilvēkiem, taču tas ir jāatīsta darbojoties pašam vai vērojot un piedaloties radošā darbībā. Spēja izteikt savas idejas un izjūtas, nebaidoties no apkārtējo viedokļa, ir būtisks aspekts radošuma attīstīšanā. Britu pedagogs un vairāku grāmatu autors Kenets Robinsons (*Sir Kenneth Robinson*) (2006), runājot par radošumu skolu sistēmā, norāda, ka kreativitāte izglītībā ir tikpat svarīga kā rakstītprasme. Ja skolā bērni mācās atdarināt, pielāgoties, ievērot normas, domāt kā citiem, radošais potenciāls tiek vājināts. Izglītojot bērnus nākotnei, nozīmīga ir jaunrades attīstīšana. Skolēniem ir jāļauj domāt pašiem, izdarīt savas izvēles un kļūdīties, tikai tad parādīsies spēja radīt ko oriģinālu.

Literatūras stundā radoša darbība veicināma, uzdodot skolēnam uzdevumu, kuram nav gatava standartinājuma, skolēnam pašam ir jāmeklē ceļš pie rezultāta. (Rudzītis 1991:43) Radošā darbība literatūras stundās izpaužas spējā katram skolēnam citādi izjust, izprast mākslas darbu, izklāstīt savu viedokli, pamatot to, aizstāvēt, tai pašā laikā iecietīgi izturēties pret citu domām. (Elita Stikute 2013) Radošas darbības mērķis ir atstāt skolēnam dziļu iespaidu, rosināt jaunas emocijas par stundā dzirdēto, kā arī radīt vēlmi turpmāk darboties pašam. (Rudzītis 1993:25)

Šobrīd, veicot reformas izglītības sistēmā, tiek izstrādāta jaunā kompetenceņu pieeja, kura nosaka, ka mācību procesam ir jābūt balstītam uz to, lai skolēnos attīstītu vēlmi un spēju mācīties mūža garumā, gatavotu darbam pastāvīgi mainīgos apstākļos. Mācību saturā tiek iekļautas prasības, ka katram skolēnam jādod iespēja līdztekus pamatprasmju jomām apgūt tādas kompetences, kā sadarbību, radošo domāšanu un jaunradi. (KPMI) Kompetenceņu vārdnīcā radoša domāšana skaidrota, kā spēja “apšaubīt tradicionālos risinājumus, pētīt alternatīvas un atsaukties uz radošu un inovatīvu risinājumu, izmantojot intuīciju, eksperimentus un jaunus skatījumus.” (KV) Radoša darbība spēj skolēnus aizraut tā, ka viņi pat nemana, ka vienlaikus daudz iemācās- tieši šāds mācību process daudz vairāk motivē un piešķir mācībām jēgu.

Pēc Māras Runes (2003) domām pašizpaušmi un radošo aspektu literatūras mācību stundās raksturo uzdevumi, kuru mērķis ir attīstīt skolēnu prasmi izteikt savas domas, pieredzi, pārdzīvojumus. Ar šādiem uzdevumiem skolēni apgūst savas vērtību sistēmas veidošanas prasmi, kā arī mācās novērtēt citu sasniegumus. Par piemēru šādiem uzdevumiem minami pedagoģiskajā pētījumā izmantotās metodes: “TV raidījuma” sagatavošana, intervijas izstrāde, teksta fragmentu ilustrēšana, pārdomas brīvajā rakstā, darbošanos lomās, diskusija, emocionāli daiļdarba lasījumi, vēstules rakstīšana no stāsta tēla pozīcijas.

Skolotājam ir jāvirza radošs mācību process, jāierosina, jāatbalsta un atzinīgi jānovērtē pašaktivitāte un pašizpaušme. (Rudzītis 2000) Taču, lai bērnus mācītu radoši domāt, ir jāpanāk, ka pirmais to iemācās pats skolotājs. Pēc darba autores novērojumiem, stundās skolotājiem

pieotrūkst azarta un vēlmes mācīt savu priekšmetu tā, lai skolēni uz katru stundu nāktu ar prieku un interesi. Diplomande piekrīt J. Rudzīša izteiktajai atziņai, ka literatūras skolotājam nepieciešams bagātināt savu radošās darbības pieredzi, attīstīt pedagoģiski māksliniecisku domāšanu un darbību. (Rudzītis 1993)

L. Smildziņa raksta: “Mākslinieciskā darbība (ietver sevī gan mākslas uztveri, gan mākslas radīšanu) audzina pašu personību. Attīsta radošu aktivitāti, spēju emocionāli atsaukties, reaģēt, attīsta iztēli un asociatīvo jeb radošo domāšanu. Mākslinieciskā darbība atbrīvo zemapziņu un ļauj uztvert pasauli bez aizspriedumiem, objektīvi.” (Smildziņa b.g.)

Par māksliniecisko darbību izteicies arī J. Jaunsudrabiņš (1981:35), akcentējot, ka cilvēku laimīgu dara jaunrade un līdzradīšanas process: “Mēs skatāmies gleznā un baudām daļu no tās radīšanas laimes, ko izbaudījis gleznotājs, mēs izjūtam tās sāpes vai gaviles, ko izteic zināms skaņu kopojums mūzikā. Mēs kļūstam zināmā mērā līdzradītāji.”

Darba autore, domājot par skolu sistēmu, izsaka pieņēmumu, ka daudzos mācību priekšmetos stundas vairāk tiek balstītas uz loģiskās, nevis mākslinieciskās domāšanas attīstīšanu. Liels uzsvars tiek likts uz analītisko un racionālo spēju attīstīšanu, mazāk uz tēlaini radošo domāšanu. No psiholoģijas viedokļa, liela nozīme vienu vai otru spēju attīstīšanā ir cilvēka smadzenēm. Zinātnieks Rodžers Sperijs izvirzīja teoriju par smadzeņu dalījumu labajā un kreisajā puslodē, izpētot, ka labā puslode atbild par radošuma, jūtu un mākslinieciskuma veicināšanu, savukārt kreisā atbild par loģisko domāšanu.

Lai veidotu radošu personību, skolēnus nepieciešams iesaistīt darbībās, kuras veicina labās puslodes attīstību. Diplomdarba autore, izstrādājot metodisko materiālu, pievērš uzmanību labās puslodes funkcionālajai specializācijai - mūzikai, emocionalitātei un jūtīgumam, vizualizēšanai, tēlainai domāšanai.

1.1. Tabulā redzamas labās un kreisās smadzeņu puslodes specializācija.

1.1.tabula

Smadzeņu pusložu funkcionālā specializācija

Kreisā puslode	Labā puslode
Rakstīšana, lasīšana	Krāsu jūtīgums, dziedāšana, mūzika
Simbolu izpratne	Matemātiskie priekšstati
Valodas apguve, gramatika	Telpiskā uztvere
Runāšana un deklamēšana	Ekspresija, ritma izjūta
Intelekti	Emocionalitāte un jūtīgums
Faktu, detaļu konkretizēšana	Mākslinieciskums

Sekošana norādījumiem	Veseluma izpratne
Klausīšanās, izskaitļošana	Radošums
Piemērošanās auditorijai	Vizualizēšana
Vārdiskā informācija	Formas izjūta
Skaitļu formulu uztvere un izpratne	Kustību vadīšana
Loģiskā un analītiskā domāšana	Mākslinieciskā, arī mūzikas jaunrade
Precīza un daudzveidīga runātā un rakstītā valoda	Notikumu un situāciju emocionālās nozīmības izpēte
Prognozes par notikumu secību laikā, atsevišķām detaļām	Telpiski tēlainā un intuitīvā domāšana un iztēle
Nošķir nākotni, tagadni un pagātņi	Valodas vienkāršoti stereotipi, vairāk valodas sapratne nekā runātu un rakstītu frāžu veidošana
Sarežģītu darbu iemaņu apzināšana izstrāde un kontrole	Prognozes par situāciju kopsakarībām, pieredzes veselumu.
Spriedzes emocijas, kas saistītas ar intensīvu garīgu un fizisku piepūli un veiksmes nodrošināšanu.	Telpiski tēlainas informācijas uztvere un pārstrāde

(Smildziņa b.g.)

J. Rudzītis (1987) norāda, ka loģiskajai un intuitīvajai darbībai ir jābūt vienotām. Loģiskā darbība nodrošina to, ka bērns apgūst konkrētas iemaņas, taču mākslinieciskajā darbībā svarīgs ir paša skolēna radīts minējums, intuīcija. Autors norāda, ka skolotājam lielāka uzmanība būtu jāpievērš nevis praktisku materiālu pārņemšanai un uzdevumiem, kur skolēniem savas zināšanas jāizmanto pēc demonstrētā un iegaumētā parauga, bet gan tādu uzdevumus izstrādei, kas sekmē pedagoģiskās jaunrades spēju attīstību. Domājot par literatūras mācību stundām, literatūras vēstures un teorijas apguves stundās tiek attīstīta loģiskā izziņa, taču daiļdarba analīzē - tēlaini emocionālā.

Diplomdarba autore uzskata, ka, lai skolēnos izkoptu radošās spējas un veicinātu personības pilnveidošanos, literatūras stundās nepieciešams pievērst uzmanību māksliniecisko metožu lietojumam un pareizi izvēlētiem daudzveidīgiem sadarbības veidiem, kas atklājas līdzradīšanā, līdzpārdzīvojumā, tēlainā uztverē.

2. DAUDZVEIDĪGI SADARBĪBAS VEIDI LITERATŪRAS STUNDĀS

Lai mācības kļūtu skolēniem aizraujošas, skolotājam ir regulāri jaccenšas papildināt savu stundās izmantoto metožu un paņēmienu klāstu. Mūsdienu pedagoģiskajā procesā mācību metodes, paņēmienu un formas nav stingri nodalītas, vērojama to saplūšana un kompleksa izmantošana. (Stikute 2013) Literatūras metodiķis J. Rudzītis tās apvienojis zem nosaukuma sadarbības veidi, ko savā pētījumā izmanto arī diplomdarba autore.

Mācībām ir jābūt vērstām uz savstarpēju sadarbību, kurā tiek respektētas katra skolēna spējas, mācīšanās un uztveres stils. Mācību metodes un metodisko paņēmienu izvēlei ir jābūt saistītai ar skolēnu uztveres spējām, virzot skolēnus uz mērķi, saistot reproduktīvo un radošo darbību. Skolotājam ir jākļūst par padomdevēju, diskusijas partneri, domubiedru, konsultantu. (Stikute 2006)

Izvēloties sadarbības veidus, ir jārod samērs starp izskaidrojoši ilustratīvajām mācību metodēm, problēmiska rakstura metodēm un emocionālās iedarbības metodēm. Diāna Laiveniece (2011) norāda, ka stundā, izmantojot ilustratīvo mācību metožu kopumu, ietverot tajās jaunā mācību satura sistemātisku izklāstu, skolotājam īpaša uzmanība ir jāpievērš skolēnu līdzdalības aktivizēšanai. Ilustratīvās mācību metodes skolēnos aktualizē tikai 1. apguves līmeni. Tāpēc, tikai saistot to ar problēmmācību un emocionālās iedarbības metodēm, skolēnos tiek attīsta radošās un emocionāli vērtējošās attieksmes darbības pieredze.

Diplomdarba autore uzskata, ka literatūras stundās ir nepieciešama skolēnu iesaiste gan reproduktīvā, gan radošā darbībā. Tomēr būtiski ir ievērot, ka šie darbību veidi literatūras stundās ir sabalansēti un skolēniem ir iespēja strādāt vairāk ar izziņas uzdevumiem, jo tikai uz reproduktīvas darbības bagātināšanu mācības nav pilnīgas. J. Rudzītis (1987) secina, ka stundas ir jāveido tādas, lai tajās būtu gan atveidošana un jaunrade, gan vingrinājumi un radoši uzdevumi.

Lai literatūras stundām izvēlētos atbilstošākās mācību metodes, pirms tam būtu nepieciešams noteikt

- mācību un audzināšanas mērķi;
- mācību saturu;
- ievērot literatūras kā mācību priekšmeta specifiku, kurā liela loma tiek piešķirta problēmiskam dialogam ar klasi, heuristikām pārrunām;
- skolēnu vecumposma īpatnībām. (Stikute 2013)

Lai efektīvāk noritētu mācību process un mācību saturu padarītu skolēniem interesantāku, stundās izmantojamas interaktīvās mācību metodes, kuras nodrošina visu skolēnu aktīvu

līdzdarbošanos un mijiedarbību skolotājam ar klasi kopumā. Interaktīvās mācību metodes attīsta gan prasmes mācīties, radoši izmantot zināšanas, prasmes sevi novērtēt un sadarboties ar citiem. Pie šīm mācību metodēm pieskaitāma diskusija, darbs grupās, darbs pāros, kooperatīvā mācīšanās, situāciju analīze, prāta vētra, dialogi. (Ilga Gorsvāne 2003)

Diplomdarba autore izstrādājusi metodiskās sistēmas variantu, kurā pastiprināta uzmanība vērsta uz mijiedarbības veicināšanu starp skolēniem un skolotāju. Kā norāda Ilze Plaude (2004) Mācību stundās ietverts darbs pāros un grupās tādejādi nodrošinot, gan zināšanu apguvi, gan jaunu atziņu radīšanu. Tas veicina diskusijas, iemāca aizstāvēt un argumentēt savu viedokli, palielina interesi par mācību vielu, kā arī pilda sociālizācijas funkciju.

E. Stikute (2013), iepazīstina ar J. Rudzīša izvirzītajiem sadarbības veidiem literatūras stundās: daiļdarba, tā fragmentu lasīšana savā interpretācijā ar intonācijas izjūtu; tēlaini asociatīva daiļdarba uztvere; izlasītā komentēšana, skaidrojums; pārrunas; māksliniecisks (tēlaini emocionāls) stāstījums; esejiska apcere jeb pārdomu darbs; raksturojums, analīze; mācību problēmu risināšana, diskusijas; spēle; inscenēšana; dramatizācija; iustrāciju aplūkošana un zīmēšana; skaņdarbu klausīšanās; kino un videomateriālu iepazīšana un veidošana; projekta metode u.c.

Atbilstošās metodes izvēle ir cieši saistīta ar mācību saturu, kuru Latvijā nosaka mācību priekšmeta standarts un paraugprogramma. Vispārējās vidējās izglītības mācību priekšmeta programmas paraugs literatūrā (1. un 2. variants) piedāvā dažādu literatūras stundās izmantojamo metožu klāstu. Norādot, ka “Svarīga ir izvēlēto metožu daudzveidība, kas padara mācību procesu interesantāku gan pedagogiem, gan izglītojamajiem, kuru mācīšanās stili ir atšķirīgi.” (Literatūra 2008:26) Šāda mācību metožu daudzveidība aktualizē skolotāja lomu mācību satura atlasē, kur skolotājs izvēlas savai klasei un stundas tēmai atbilstošākas mācību metodes un paņēmienus.

Pedagoģiskajā pētījumā darba autore pārsvarā izmantojusi J. Rudzīša (2000) un E. Stikutes (2011) piedāvātos sadarbības veidus, kuru izmantošana literatūras stundās veicina skolēnu radošo darbību un emocionālo līdzpārdzīvojumu. Diplomdarba autores izmantotie sadarbības veidi ar izvēles pamatojumu un realizāciju klasē, apkopoti 2.1. tabulā.

2.1. tabula

Sadarbības veidi	Mērķis	Realizācija klasē
Asociācijas	Aktualizēt pārdomas par konkrētu tematu, atsaucot atmiņā iepriekš iegūtas zināšanas vai personīgo pieredzi.	Tiek izmantota stundas ierosināšanas fāzē, skolēniem domājot par literatūras virzienu <i>jaunromantisms</i> .

“Domu karte”	Noskaidrot esošās zināšanas un bagātināt ar plašāku informācijas materiālu. Attīsta domāšanas operācijas - analīzi, sintēzi, vispārināšanu, sistematizēšanu. (Stikute 2006: 140)	Skolotāja, uzsākot sarunu par J. Jaunsudrabiņu, mudina skolēnus atcerēties, ko zina par rakstnieku vai viņa daiļradi. Papildina “domu karti” ar informāciju no video.
Inscenēšana	Skolēni teatrāli atveido jauniegūto informāciju, kļūstot par galvenajiem darbības virzītājiem.	Skolēni piedalās raidījuma “100g kultūras” veidošanā, stāstot par J. Jaunsudrabiņa dzīves gājumu, mākslinieciskajām vērtībām.
Ilustrāciju aplūkošana un zīmēšana	Ar vizuālās uztveres palīdzību radīt asociācijas, atveidot savas izjūtas, kas radušās, lasot rakstnieka darbu.	Skolēni aplūko J. Jaunsudrabiņa gleznas un impresionistu darbus. Veido glezniņas impresionisma manierē.
Sasaiste ar citiem mākslas veidiem- mūziku, teātri, kino	Tiek papildināti literatūras radītie iespaidi ar citiem elementiem, rodas emocionālais fons.	Apgūstot J. Jaunsudrabiņa daiļradi, skolēni klausās dziesmu, kurā izmantotas rindas no autora dzejas, skatoties video materiālu, papildina informāciju par autoru.
Fragmentu lasīšana skaļi ar intonācijas izjūtu	Skolēniem jāmacās tekstu lasīt skaļi, lai veicinātu retorikas pamatu apguvi, lasīšanas ātrums, balss skaļums, izteiksmīgums. Ieklausoties dažādu skolēnu lasījumos, ir iespējams pietuvoties teksta izpratnes atšķirībām. (Rune 2003: 75)	Skolēni skaļi un izteiksmīgi lasa “Vēja ziedu” fragmentus, cenšoties atklāt tēlu emocionālo stāvokli.
Tēlaini emocionāls stāstījums	Seklmē daiļdarba sākotnēju radošo uztveri, ievirza līdzpārdzīvojumā, panāk iecerētās noskaņas radīšanu. Skolēniem klausoties stāstījumā zemapziņā veidojas nojausma, asociācijas. (Rudzītis 1993)	Skolotāja emocionāli veido stāstījumu par “Vēja ziediem” un autora ieceri garstāsta tapšanā.
Veselā salikšana no daļām	Izpētīt stundā apgūstamo tēmu plašāk, katram skolēnam iedalot	Katrs skolēns ir izlozējis vienu tematu, kas jāpēta “Vēja ziedos”. Strādājot ar

	pētāmo materiālu un vēlāk to apkopojot ar citiem skolēniem. Tas rada atbildību pret uzdevumu un skolēni mācās cits no cita.	konkrēto nodaļu skolēns izzina būtiskāko, pēc tam pastāsta par to klasei, papildinot zināšanas no citim klasesbiedriem un kopīgi veido plakātu.
Daiļdarba idejiskā analīze un interpretācija	Kopsakarīgi padziļina darba izpratni un noskaidro darba idejiskās vērtības. (Stikute 2011) Skolēni mācās tvert daiļdarbu tā satura un formas vienotībā, orientēties zemtekstā. (Rudzītis 1987)	Skolēni pēc “Vēja ziedu” izlasīšanas, analizē stāsta žanrisko piederību, daiļdarba tēmu un autors ieceri, tēlu atklāsmi attiecību attīstībā, dabas tēlojumus, to lomu tēlu raksturojumā, detaļu kopumu (krāsas, simbolus).
Dramatizēšana.	Dramatizējums palīdz literāra darba personas izprast citādāk. Attīstās fantāzija un spēja iejusties tēlā. Skolēni paši izvēlas kādā veidā attēlot literārā darba fragmentu, iesaistās viss cilvēka ķermenis un tas palīdz literārā darba personas izprast citādāk. (Rune 2003: 84)	Skolēni, iejūtoties lomās, lasa fragmentu, kurā Rasma ir saņēmusi Jāņa vēstuli, mēģinot atklāt varoņu emocionalitāti.
Vēstules rakstīšana	Iejūtoties stāsta varoņa lomā, skolēns raksta vēstuli- tekstu, kurā izsaka vērtējumu par varoņa domām, rīcību.	Noslēguma stundā par J. Jaunsudrabiņu skolēni raksta vēstuli no Rasma pozīcijas kādam no stāsta varoņiem: Spodrim, Jānim vai mātei, izsakot savas emocijas, domas un izjūtas.

3. JĀNIS JAUNSDRABIŅŠ- RADOŠA, DAUDZPUSĪGA PERSONĪBA LITERATŪRAS UN MĀKSLAS PASAULĒ

3.1 Jāņa Jaunsudrabiņa dzīves ceļš

Lai veiksmīgi sagatavotos literatūras stundām, kurās ar skolēniem paredzēta radoša saruna par J. Jaunsudrabiņu, diplomandai bija svarīgi izziņāt rakstnieka dzīves ceļu- notikumus, kuri atstājuši iespaidu uz viņa personību un dzīvi. Darba autore izvēlējusies rakstnieka dzīvi sadalīt nozīmīgākajos posmos- bērnība, skolas gaitas, darbs glezniecībā un rakstniecībā, izcelošana uz Kaukāzu, dzīve atgriežoties Latvijā, trimdas laiks. Šāds sadalījums piedāvāts arī mācību sistēmas variantā, skolēnu darbam grupās, gatavojoties ar saviem jaunatklājumiem par J. Jaunsudrabiņu iepazīstināt pārējos skolēnus. Dzīves ceļa izpētē izmantota Lūcijas Ķuzānes biogrāfisko tēlojumu “Saule mūžam mana”, Antona Stankeviča biogrāfisko “Zem Neretas debesīm”, un citas J. Jaunsudrabiņa laikabiedru atmiņas.

Mūža sākums un bērnība

*“Kā no tumšā egļu meža
Raugoties uz gaišiem laukiem,
Acīs atspīd debess zilums,
Tā no dzīves tumsas izvīz
Saulesbaltas bērnu dienas,
Sirdi darīdamas gaišu”
(Jaunsudrabiņš 1971:13)*

Jānis Jaunsudrabiņš pasaulē ienāk 1877. gada 25. augustā Neretas Krodziņos kalpu Ievas un Jāņa Sudrabiņu ģimenē. Mazajam Jānim nav pat trīs gadi, kad no plaušu slimības mirst viņa tēvs, atmiņu ir pavisam maz, tomēr tās tiek mīļi sirdī paglabātas. Ar māti jau kopš bērnības viņi ir cieši blakus, viens otru atbalstīdami, turas pretim visām grūtībām. Bērnība paiet lielā nabadzībā, J. Jaunsudrabiņš atceras: “...mums bija jācēd vakariņās ubaģīne. Mēs sēdējām savā tumšajā kaktā. Mātei klēpī bija bļodiņa ar ūdeni. Es drupināju maize tajā. Un tad mēs abi strēbām klusēdami.” (Stankēvičš 1988:13) Māte strādā, visu atdodot savam dēlam. Lai gan viņa ir rūpju nogurusi un bieži klusē, sevī iegrimusi, viņa atrod laiku, kad mazajam Jānim stāstīt neaizmirstamus stāstus, māte ir lieliska stāstītāja. (Ķuzāne 1986)

Grūto dzīvi vienatnībā Ieva Sudrabiņa ilgi vairs nespēj panest un ar dēlu pārvācas pie saviem vecākiem uz Neretas pagasta Riekstiņu mājām. “Riekstiņi” Jaunsudrabiņam kļūst par

Mūsmājām, par vienīgajām uz visu mūžu. (Stankēvičš 1988) Uz visu mūžu patiesi, jo vairāk nekā 140 gadus pēc J. Jaunsudrabiņa nāves “Riekstiņos” darbojas muzejs, kur, apmeklētājiem ciemojoties, iespējams apkārtni ieraudzīt mazā Janča acīm. Tā viņam ir mīļā, skaistā bērniības vieta, par ko vēlāk raksta “Baltajā grāmatā” – himnā Mūsmājās pavadītajai bērniņai: “Esi mūžam sveicināta, tu, pelēkā smilts, kas tu manas pēdas kādreiz saņēmusi mīkstām rokām! Esiet mūžam sveicināti, jūs, mīlie cilvēki, kuri daudzkārt vadījāt manus soļus un manas dmas uz visu labu! Esiet sveicinātas, jūs, vecās būdas, kurās reiz mitu un sildījos!” (Jaunsudrabiņš 1971) Šeit viņš pirmo reizi sastopas ar dabas visvareno skaistumu - zaļiem laukiem, mežiem, zilām debesīm un sauli, ko patur savā sirdī uz visu mūžu. Daba, Visums, tiekšanās uz augšu un sauli pavada autoru viņa dzīves gaitās, tai ir nozīmīga loma viņa personības tapšanā un tā spilgti iezīmējas daiļradē. J. Jaunsudrabiņš un daba vienmēr ir saplūduši vienā veselumā. Ja panteisti dabā iemājo Dieva klātesamību, tad Jaunsudrabiņam tā ir suverēna, neatkarīga no kādas augstākas varas un dzīva pati par sevi. (Rudzītis 1977)

Kad Sudrabiņi pārcēlās uz “Riekstiņiem”, viņi nonāca mātes vecāku un mātesbrāļa aizgādniecībā. Par īsteno audzinātāju kļūst vecāmāte Saknīšu Līze, tālu daudzina kā ārste un vārdotāja. Viņa zināja katras zālītes dziedinošās spējas. Kur vien tas mazajam Jānim bija derīgi, viņa ņema bērnu līdzī savās gaitās, radināja pie dzīves, tiekšanās ļaudīs un smaga darba (Ķuzāne 1986) No vecāsmātes rakstnieks apguvis svarīgākos savas dzīves principus:” ...Izlikties it kā man nenieka netrūktu, it kā man nekas nesāpētu, it kā es būtu laimīgākais cilvēks pasaulē”. Vecāmāte mācīja: “ja kaut cik maizes esi paēdis, nedzenies mantai pakaļ, bet dari to, kas sirdij tīk!” (Turpat, 24) Visās gaitās lielie ņem Janci līdzī: ja par smagu celt un nest, lai tikai skatās un mācās. Vēlāk Jaunsudrabiņš uzzīmējis savas vecāsmātes portretu tik izteismīgi, ka tā vien šķiet, ka tūlīt viņa dos savam mazdēlam kādu gudro dzīves padomu. (Bērziņš 1952)

Tik patīkami J. Jaunsudrabiņam ausīs skan saimnieces vārdi: “Tu esi kult bijis, nāc brokastā!” Cik saldas pašam domas pēc tam: “Jau esmu nopelnījis sev brokastu, nu mātei būs vieglāk!” Tādeļ viņš ievēro visas lielo cilvēku prasmes. Krājas dzīves gudrība. (Ķuzāne 1986)

Skolas gaitas

Par vienīgo apgādnieku J. Jaunsudrabiņam kļūst mātes brālis Jānis Saknītis. Krusttēvs palīdz, kā vien varēdams. Kad zēnam deviņi gadi, mudina uzsākt skolas gaitas Riekstiņskolā, runā ar skolotājiem, kā puikam ceļu iegrozīt tā, lai nebūtu visu mūžu aiz arkla jāstaigā. Jānis ātri iekļaujas skolas dzīvē, apgūst mācību vielu un kļūst par vienu no labākajiem skolēniem. Viņa pirmajam skolotājam Eduardam Jurkovskim ir bijusi liela nozīme J. Jaunsudrabiņa dzīves ceļa meklējumos. (Stankēvičš 1988) Jaunsudrabiņš sapņo izrauties no kalpu dzīves un

apkārtējiem vien atliek nobrīnīties par kalpa zēna sekmēm un neparasto centību. Mātei sanācis noklausīties piezīmes, ka tāda mācīšanās jau ne pie kā laba nenovedīšot, taču, lai nesarūgtinātu dēlu un jau pašā sākumā neatņemtu cenšanās prieku, ļāva visam ritēt savu gaitu. (Turpat, 55)

1887. gadā ar lielām skumjām jāatstāj "Riekstiņi" un Jaunsudrabiņam kopā ar radiem ir jāpārceļas uz "Valašiņām", te sākas viņa septiņas vasaras kā cūkganam. "Valašiņās" pirmo reizi Jaunsudrabiņa vārds tiek nodrukāts presē - viņam pazīstams skroderis abonē laikrakstu un nodarbojas ar mīklu minēšanu, un kādu reizi starp šiem mīklu atminētāju vārdiem parādās arī J. Jaunsudrabiņa vārds. Šeit, ar savu gleznotāja talantu, viņš gūst arī pirmos ienākumus, zīmējot spēļu kārtis. (Arvīds Grigulis 1981)

Pēc "Valašiņās" nodzīvotiem diviem gadiem mātes vecāki pāriet uz "Ķīķeriem", bet J. Jaunsudrabiņš ar māti sader "Āriņos" par govju ganu. Vēlāk viņi pārceļas uz "Šausmāniem", bet pēc tam uz Liepiņu mājām. Visus šos gadus viņi pārceļas no vienas vietas uz citu, tomēr ar katru reizi pārņem aizvien mazākas skumjas par prom došanos, jo apzinās, ka gājējam nekur nav māju. Ganu gaitas J. Jaunsudrabiņš vēlāk apraksta "Zaļajā grāmatā", kur brīnišķīgi parādīts darba radīšanas gars, nemitīgā dziņa darboties, izlauzties augšup un paveikt grūtākos darbus (Jaunsudrabiņš 1973)

Krusttēvs visus šos gadus ir sekojis līdzī māsasdēla gaitām un par tik labu mācīšanos meklē iespējas, kā Jānim mācīties tālāk. Un tāda iespēja ir Vecsātu zemkopības skolā, kur mācot uz valsts rēķina. (Grigulis 1981) Jānim rodas iespēja palīdzēt Riekstiņskolā kā skolotājam, lai pēc gada iestātos "Vecsātos" un mācītos par muižkungu, kur mācības paredzētas vācu valodā. Dienās viņš Riekstiņskolā māca skolēnus, bet vakaros mācās vācu valodu, tulko tekstu, lasa vācu grāmatas. Kaut gan viņam nav jāiet kalpos pie saimniekiem, viņš darbos palīdz savējiem, un izveidojas ritms, kuram viņš paliek uzticīgs visu mūžu: "galvas darbam jāķer agrās rīta stundas, jo tās visauglīgākās". (Ķuzāne 1986:54)

Par skolotāju strādājot, Jānis ierauga Lizeti Sproģi, kas tikai gadu par viņu jaunāka. Sirdi skar mīlestība, un starp abiem uzplaukst mīlestība, ko jaunieši sākumā viens otram izrāda paslepūs, ar acu skatiem saprazdamies un rakstīdami zīmītes, kuras uzreiz saplēš. Lizete kļūva par viņa dzīves galveno iedvesmotāju.

1895.gadā J.Jaunsudrabiņš dodas uz "Vecsātiem", lai kārtotu iestājpārbaudījumus. Uzņemšanas eksāmenus viņš nokārto teicami un viens no pirmajiem tika uzņemts zemkopības skolā. Bez finansiāla atbalsta no mājām, taču ar lielu apņemšanos pašam iztikt, lai cik grūti klātos, viņš dodas projām, ar skumjām atvadoties no skolas un mīļotās Lizetes. Jānis no visiem skolēniem bija nabadzīgākais, taču ar gaišu galvu un nebaidījās no stingras disciplīnas, kā tie, kas nāca no pilsētas skolām. (Stankēvičs 1988) No mācību priekšmetiem viņu visvairāk aizrauj ķīmija - bibliotēkā neviena grāmata nepaliek neizlasīta. Skolas programma bija stingra,

teorētiska, un tas bija kā mudinājums pievērsties dvēseliskām nodarbībām. Šeit aizsākas J. Jaunsudrabiņa literārā darbība - pirmie dzejoļi, no kuriem viens tiek nodrukāts "Laviešu Avīzēs", svētdienas rītos viņš ceļas agrāk, ņem zīmuli un papīru, un iet uz Rojas vai Abavas krastiem, top dažas ainavas. (Grigulis 1981)

Kļūstot par gleznotāju

Pēc lauksaimniecības skolas beigšanas 1897. gadā skolas direktors norīko J. Jaunsudrabiņu uz Laukmuižu. Šeit darbs viņam šķiet vienmuļš - jādzīvo mazā istabiņā, cilvēki, ar kuriem būtu interesanti vadīt sarunas, nav. Prāts meklē, kā darbus paplašināt. Līdztekus darbam raksta pa kādam dzejolim, rodas domas par sava dzejoļa krājuma iznākšanu, tomēr Laukumuižā nerod ierosinājumu nozīmīgiem literāriem darbiem. (Turpat, 9)

Jau laikus Jaunsudrabiņš meklē vietu citur un pēc gada pāriet strādāt uz Smuku muižu. Domādams, kā savu uzvārdu nest tālāk, viņš izlemj ierīkot bibliotēku. Laikrakstā "Mājas Viesa Mēnešraksts" viņš ierauga J. Rozentāla un V. Purvīša darbu reprodukcijas, un viņā rodas vēlme pilnveidot savas glezniecības prasmes. Dzejošana tiek mesta pie malas, un ar milzīgu degsmi viņš nododas zīmēšanai. Jaunsudrabiņš izlasa sludinājumu par Blūma zīmēšanas skolu un apņemas doties uz Rīgu, lai jau rudenī tajā iestātos. (Stankēvičs 1988)

L. Ķuzāne (1986:86) par J. Jaunsudrabiņa došanos uz Rīgu raksta: "Krusttēva dāvinātā ceļa lādīte pie rokas, zīmējumu rullis padusē, četrdesmit divi rubļi kabatā. Var sākt kalt nākotni un laimi no gala." Mācības Rīgā ir cīņa par izdzīvošanu. Viņš nonāk lielā trūkumā, un vienīgais glābiņš ir doties atpakaļ uz Neretu, kur viņu sagaida radi, kas vīlušies viņa izvēlē, apkārt skan laužu valodas par pamesto muižkunga darbu. Atgriezies Rīgā viņš apmetas pie sava attāla radnieka Grīslīša, kurš mācību laikā nodrošina J. Jaunsudrabiņu ne tikai ar mājvietu, bet arī skolas naudu, uzturu un drēbēm.

Beidzis Blūma skolas pirmo klasi, J. Jaunsudrabiņš dodas uz Neretu, kur viņa acu skati atkal sastopas ar savu bijušo līgavu, un viņš sevī jūt iepriekšējās mīlestības atmošanos. Pēc gada, 1901. gada rudenī, viņi nolemj apprecēties un sākas viņu 20 gadu kopības ceļš.

Viņi dodas uz Rīgu, kur noīrē mazu istabiņu Ādmiņu ielā. Dzīve kļūst vēl grūtāka, iztikas ir maz, taču viņš nevēlas padoties, pirms nav sasniedzis savu mērķi. Naudu nopelna, strādājot pa kādam gadījuma darbam un fotogrāfējot. (Grigulis 1981) Tomēr šajā laikā viņam izdodas iepazīties ar jaunajiem rakstniekiem un pašam rodas vēlme atkal pievērsties rakstīšanai, taču viņa literārās intereses pagaidām parādās tikai pa laikam.

Viņu laulības pirmajā dzīves gadā ģimenē ienāk meitiņa Liliņa. Vasarai nākot, viņi dodas uz Neretu, kur ar iztikšanu palīdz radnieki. Gadu no gada vasaras ir tas laiks, ko rakstnieks

velta atpūtai, dodoties uz savu dzimto sētu. Savus darba un vaļas brīžus viņš sadala pēc gada laikiem - vasara ir atpūtai, taču rudens ir īstais jaunradīšanas laiks. (Bērziņš 1952)

1903.gadā jaunā ģimene cieš lielu trūkumu. Jaunsudrabiņa mākslas darbus neviens nepērk. Tomēr bads nav uz ilgu laiku un J. Jaunsudrabiņam rodas darba iespējas kā māksliniekam. Ģimenes grāmatvedībā mēneša laikā parādas liela nauda. Nu var atļauties arī apmeklēt koncertu, teātri, vai izbraukumu ārpus Rīgas. 1905. gada sākumā nolemj doties uz Minheni, lai pamacītos pie lielajiem glezniecības meistariem. Līziņa un Lilija dodas uz Suntažiem, kur no Neretas pārnākusi viņas ģimene. (Ķuzāne 1986)

Novārdzināts J. Jaunsudrabiņš atgriežas dzimtenē, tomēr neļaujas slimībai - viņš vienmēr cieši turas pie darba, nevarot paciest bezmērķa slaidīšanos vai sevis žēlošanu. Visu vasaru krāj spēkus gleznojot. Rudenī, neilgi pirms piektā gada revolūcijas, J. Jaunsudrabiņš Rīgā noīrē divistabu dzīvokli, kur sarīko savu darbu izstādi. Tā viņam dod līdzekļus un padara atpazīstamu gleznotāju rindās. (Grigulis 1981) J. Jaunsudrabiņš kā gleznotājs visu mūžu ir bijis tieši Latvijas dabas iejūtīgs apjūsmotājs. Viņa ainavās ir daudz siltu jūtu - tās viņš gleznojis vienkārši un patiesi, saskatot aizvien jaunu dabas skaistumu. Tieši krāsas un gaismas mirdzums tiek izvirzīts par viņa gleznošanas mērķi. (Bērziņš 221)

Kļūstot par rakstnieku

*“Kad lejas smaga krēsla klāj,
Vēl viņi kvēlot nenostāj.
Kaut bieži viņi dienvidos
Gaist zili baltos debešos,
Drīz tomēr migla atstās tos
Un- viņi sauli atstaros”
 (“Kā sniegi kalnu galotnēs”)*

Pretēji glezniecībai literatūrā Jaunsudrabiņam nebija lielas sagatavotības, taču, pašam nemanot, viņš glezniecību nobīdīja malā un aizrāvās ar rakstniecību, pievērsdamies dažādiem žanriem. Viņam piemita radīšanas daudzpusība, veiksmīgi viņš spēja rakstīt gan mazās, gan lielās rakstniecības formās - dzejā, drāmā vai romānā. Šāda jaunrades izpausme bija J. Jaunsudrabiņa iekšējā nepieciešamība. (Bērziņš 1952)

Viņa ceļš literatūrā aizsākās ar darbu žurnālistikā. (Grigulis 1981) Jānis Akuraters, kurš darbojas dekadentistu žurnālā “Pret Sauli” uzaicina Jaunsudrabiņu drukāt savas apceres par gleznotājiem Džovanni Segantīni un Franci Stuku, trīs tēlojums prozā “Naktī”, “Pūce” “dvēsele” un dzejoļus “Siltā vakarā”, “Ar mīkstām villainītēm apsegušies”, “bērzi snauž”. (Vera Vāvere 1988) Jaunsudrabiņš pievienojas jau zināmajiem rakstniekiem: Skalbem,

Akurateram, Austrīņam, ar darbiem “Annas Jurgī” un “Debess vārti” viņš tiek pamanīts arī R. Blaumaņa acīs.

1906. gadā Jaunsudrabiņš kļūst par žurnāla “Stari” literārās daļas vadītāju, kur sadraudzējas ar visiem rakstniekiem. Savā grāmatā “Mana dzīve” J. Junsudrabiņš (1957) atminas, ka tā ir bijusi jauka kompānija- bez naida un skaudības citam pret citu. 1906. gadā J. Jaunsudrabiņš uzraksta stāstu “Vēja ziedi”, ko dodas rādīt R. Blaumanim. Parādīt darbu tik izcilam autoram bija liels jaunā rakstnieka izaicinājums, tomēr J. Jaunsudrabiņam patika skaļi lasīt savu darbu nodaļas, lai dzirdētu kā viņa teikumi izskan un kādu iespaidu saturs atstāj uz klausītāju. (Bērziņš 1952) Pēc darba izlasīšanas, par “Vēja ziediem” R. Blaumanis izsakās īpaši atzinīgi, ierindojo J. Jaunsudrabiņu labāko literātu vidū un nodibinot ciešas draudzības saites.

1907. gadā ģimene pārvācas uz dzīvi Pārdaugavā, kur ielas maz pārbūvētas un ir iespēja atrasties tuvāk dabai. J. Jaunsudrabiņam, kas uzaudzis dabā, ļoti negribējās, lai viņa meita būtu kā vairums pilsētnieku bērni, kas izlutināti un raud no mazākajām grūtībām. J. Jaunsudrabiņš tēlojuma “Ūdeņi” (Jaunsudrabiņš 1920:6) ievadā raksta “Es esmu caurām dienām bijis zaļas dabas vidū. Es esmu staigājis kā noreibis no vienas vietas uz otru un vērojis dzīvību ūdenī un gaisā, kā tā kūšāja tūkstošos skaistos veidos. Manas basās kājas ir jutušas daždažādas zemes, akmeņus kokus un stādus. Dažreiz tie ir bijuši asi kā naži, dažreiz mīksti un pieklāvīgi kā siltas, dzīvas būtnes.” Rakstīšana par ūdeni nav nejauša - visu savu dzīvi Jaunsudrabiņš ir mīlējis būt ūdens tuvumā. Vasaras viņš aizvada maksšķerējot- saplūstot ar dabu, patveroties mierā un klusumā. Lielā maksšķerēšanas kaislība ir kā mudinājums sarakstīt vairākus tēlojumu krājumus “Ar maksšķeri” (1921), “Ūdeņi” (1935).

1910. gada vasarā, dodoties uz Neretu, Jaunsudrabiņš pievēršas vienīgi rakstniecībai. Viņš, gremdēdamies atmiņās, raksta “Balto grāmatu”, un top romāna “Aija” pirmā daļa, kuru 1911. gadā nodrukājot Jaunsudrabiņš saista daudzu lasītāju un kritikas uzmanību. “Aija” rakstniekam atnes lielu atpazīstamību, viņam rodas iespēja publicēties aizvien vairāk. Viņa laikabiedri ar lielu sajūsmu klausījušies Jaunsudrabiņa stāstu lasījumus rakstnieku vakaros, kas pratuši katru klausītāju aizvilināt citā pasaulē. (Grigulis 1981)

1912. gadā Jaunsudrabiņi nolemj pārcelties uz Pļaviņām, lai piepildītu savu ilgi loloto sapni- uzsāktu mājas būvniecību. Savas mājas dzīvē rakstnieks parādījis īstu tehnisku darba prasmi. Pats mājai uzzīmējis plānu, piemēroti sadalījis telpas un pats ķēries pie izbūves. Arī turpmākajos gados, kad J. Jaunsudrabiņam nācās pārcelties, viņš bija gatavs ķerties pie jauniem celtniecības darbiem - gādāšana, darbošanās griba un rūpes bija dziļi viņa raksturā. (Bērziņš 1952) Tas prasīja lielus finansiālus izdevumus un Jaunsudrabiņš aktīvi strādāja, gatavojot publikācijas, sadarbojoties ar grāmatu apgādiem, piedaloties mākslas izstādēs. Šis ir laiks, kad Jaunsudrabiņa dzīvē ir radošuma un enerģijas uzplūds. (Stankevičs 1988) 1913. gadā ģimene

ievācas savās jaunajās mājās, pie sevis nereti pulcējot darba biedrus- rakstniekus, gleznotājus, mūziķus un aktierus. Ikviens, ienākot pie rakstnieka mājās pirmo reizi, sajūtās tā, ka rakstnieku pazīst jau vairākus gadus. Katrs no viņiem šajā mājā ienesa J. Jaunsudrabiņam tik nepieciešamo radošo garu, kuru sajūtot top trilogijas “Aija” otrā daļa “Atbalss”, ko par labāko J. Jaunsudrabiņa daiļradē nodēvē Andrejs Upīts. (Turpat, 219.lpp.)

Tur, kur sniegi kalnu galotnēs

Redzot tuvojamies kara šausmas, Jaunsudrabiņš izdod vairākas publikācijas, kurās velta stiprinošas rindas tiem, kuri dodas cīņā pret vācu iebrucējiem, un tiem, kuri dzīvo sāpēs par zaudētajiem tuviniekiem. Diemžēl vācu karaspēks netiek apturēts, un J. Jaunsudrabiņš apsver domu par aizbraukšanu no dzimtenes. 1915. gadā viņš kopā ar ģimeni dodas ceļā uz Baku Dienvidkaukāzā, kur viņu sagaida draugs un rakstnieks E. Birnieks-Upītis. (Turpat, 227.lpp.).

Baku J. Jaunsudrabiņš darbojas Latviešu biedrībā līdz ar citiem latviešu inteliģences pārstāvjiem. Rakstnieks daudz laika pavada gleznojot, lasot lekcijas par latviešu kultūras jautājumiem. Tiek sarīkota gleznu izstāde ar Latvijas un Kaukāzas dabas ainavām, kura ir plaši apmeklēta, mākslas interesenti gleznas labprāt iegādājas. Kaukāza kalni kļūst par iedvesmas avotu - viņš tos glezno un par tiem raksta ar lielu sajūsmu. Šeit top viens no skaistākajiem J. Jaunsudrabiņa dzejoļiem “Kā sniegi kalnu galotnēs” un stāstu grāmata “Kaukāzs”. Par Baku piedzīvoto un pārdzīvoto Jaunsudrabiņš raksta romānā “Nāves deļa”. 1918. gadā ģimene dodas atpakaļceļā uz dzimteni, kur Jaunsudrabiņš darbojas jaunās padomju varas dzīves kartības iedibināšanā, strādā Tautas izglītības nodaļā Pļaviņās. (Turpat, 249.lpp.)

1919. gadā ģimene pārvācas uz Rīgu, kur Jaunsudrabiņš aktīvi darbojas, rakstot savu darbu manuskriptus, raksta laikrakstiem un žurnāliem, darbojas Neatkarīgo mākslinieku vienībā. Jaunsudrabiņus piedzīvo nelaime, smagi saslimst viņa mīļotā Lizete. J. Jaunsudrabiņš nepārtraukti atrodas sievas tuvumā, rūpējas, lasa savus sarakstītos stāstus. Top mīlestības stāsti “Vasara”, “Kad uzbrūk nakts”, kur katra nodaļa ar mīlestību tiek lasīta priekšā sievai. Paļaujoties uz savu gribasspēku un spēju koncentrēties jebkādos apstākļos, J. Jaunsudrabiņš turpina veikt savus pienākumus, gatavojas savai literārās darbības divdesmit piecu gadu jubilei. Tomēr īsi pirms tās viņu sagaida smags trieciens, jo mirst viņa sieva. 1921. gadā Nacionālajā teātrī Jaunsudrabiņš svin savu 25gadu rakstniecības jubileju, kur runātāji cildina viņa mieru un gaišo skatu uz dzīvi. (Velta Toma 1962)

Jaunai, bet grūtākai, dzīvei sākoties

Drīz vien J. Jaunsudrabiņš, neizprotamas, mīlestības vai kaislības vadīts, uzsāk kopdzīvi ar žēlsirdīgo māsu Elizabeti Ābeli. Šīs attiecības ar neskaitāmām prasībām un tiekšanos pēc pieaugošas materiālas labklājības maina rakstnieku, un sākotnējā šķietamā laimīgā dzīvē, pārtop nomāktā un nelaimīgā. (Stankevičš 1988) Laika gaitā viņas raksturā parādās sakāpināts kundziskums, nepamatota pārākuma apziņa, ko rakstnieks nespēja paciest ne dzīvē, ne mākslā. Viņš nekad nav bijis plašās dzīves tīkotājs, reti ļāvies priekam, bet nekad pasaulīgam ārējam mirdzumam, kas bija svarīgs viņa jaunajai sievai. (Bērziņš 1952) Šajā laikā piedzīvotās attiecību nesaskaņas kļūst par iespaidu triloģijas turpinājumam “Ziema” (1925), kā arī viņa vispersoniskākajai grāmatai “Neskaties saulē” (1947).

Ar cerību uzlabot attiecības Jaunsudrabiņš kopā ar Elizabeti dodas ceļojumā uz Parīzi, Itāliju, kur meklē mākslas vērtības, un rodas jauni ceļojumu apraksti. Atgriežoties Latvijā, tiek atzīmēta Jaunsudrabiņa 50. dzimšanas diena, pēc kuras rakstnieks aktīvi pievēršas darbu tulkošanai. A. Stankēvičš (1988) raksta, ka savas literārās darbības 35 gadu jubilejā J. Jaunsudrabiņš esot sevi raksturojis, kā cilvēku, kur nekad sevi nav uzstādījis augstāku par citiem un nosaucis to par savu dzīves un mākslas noslēpumu. Viņš kā cilvēks bija latviski vienkāršs un pazemīgs.

Jaunsudrabiņš aktīvi darbojas literatūrā, atbalsta jaunus rakstniekus, kuri ierodas pēc padoma, labprāt piedalās rakstnieku vakaros, kur lasa savus darbus. Jaunajiem māksliniekiem viņš vēlējis tikai to labāko un labprāt dalījies ar saviem ieteikumiem, daudz runājis par mākslas vērtību un palīdzējis katram atrast savu “es”. (Kārlis Zvejnieks 1962)

Ap 1939. gadu attiecībās ar sievu rodas jauni sarežģījumi, un pāris pēc piecpadsmit gadu kopdzīves šķiras, taču ne mierīgā ceļā. J. Jaunsudrabiņš nākamos gadus pavada, cenšoties aizbēgt no apkārt runātājiem, slēpjoties pie dabas un vēloties rast patvērumu mierīgam darbam. Viņš piederēja pie tiem pašdisciplētiem un savaldīgajiem cilvēkiem, kas nekad skaļi neizsaka savu dvēseles stāvokli, iespējams tapēc autoram tik smagi bija pārdzīvot šos laikus - viņš nemeklēja līdzciefīgus nožēlotājus un mierinātājus. (Bērziņš 1952) A. Stankevičš (1988) raksta, ka Jaunsudrabiņa dzīvei šajā laikā pāri ir gājusi postoša vētra, atņemot viņam visu, kas deva stabilitāti: mājas, sievu. Savu 60 dzimšanas dienu rakstnieks aizvada Mežparka dzīvoklī dziļās pārdomās un sajūtās, ka ir visu aizmirsts. Tomēr tas neļauj viņam apstāties un rakstnieks turpina piedalīties dažādos rakstnieku un mākslinieku pasākumos, sadarbojas ar redakcijām un izdevniecībām. Šajā gadā rakstnieks apprecas trešo reizi ar atraitni Frīdu Balodi, taču kopdzīve nav ilga viņas progresējošās slimības dēļ.

No dzimtenes aizejot

1940. gadā J. Jaunsudrabiņš uzsāk attiecības ar Natāliju Valdmani, kura kļūst par viņa līdzgaitnieci līdz rakstnieka pēdējām mūža dienām, no jauna ieviešot rakstniekā miera apziņu. Šajā laikā darbs rakstniecībā apsīkst, taču, atkal savā dzīvē izjutot mieru un harmoniju, tā vedina uz atmiņām par miera pilnajām dienām pie dabas dzimtajā Neretā.

Diemžēl miers nav uz ilgu laiku, un, Latvijā ienākot padomju varai, arī mākslai un literatūrai ir jāveidojas un jāattīstās uz jaunās dzīves pamatiem. Jaunsudrabiņš pieņem jauno varu un uzticēdamies grib tai strādāt - 1941. gadā tiek uzņems Rakstnieku savienībā, aktīvi atsāk literāro darbību, viņa darbi iznāk jaunās tirāžās. (Ķuzāne 1986) Iebrūkot vācu karaspēkam, Jaunsudrabiņš kopā ar māti un Natāliju patveras Baložos, kur turpina radīt darbus. Ticība labā un skaistā uzvarai, savas dzimtās zemes mīlestība mudina rakstīt "Zaļo grāmatu", kur rakstnieks no jauna atskatījies uz savu bērnību un zēnu gados pārdzīvoto "(...)cendamiem būt patiess, neko neslēpjot, ne grūtumus, ne sāpes, ne nejēdzības, pat smieklīgas nožēlojamas un pretīgas dzīves parādības, neko neizpušķojot vai mīkstinot" (Jaunsudrabiņš 1973) Grāmatas rakstīšana pārceļ rakstnieku uz zaļajām bērnības dienām Neretā, neļaujot domāt par dzīves īstenību.

1943. gadā J. Jaunsudrabiņš piedzīvo lielas skumjas - mirst viņa mīļākais cilvēks, viņa māte, nodzīvojusi gandrīz simt gadu. Un aizkustinošus pēdējos vārdus viņš mātei velta, sacīdams: "Paldies, māt, ka piedzimu, ka tu mani mācīji dzīvot tā, lai netūrumi aizplūst garām."

Grāmatā "Es stāstu savai sievai" J. Jaunsudrabiņš spilgti apraksta to dienu, kad viņš kopā ar sievu bija spiests pamest savas mājas, lai dotos projām no kara šausmām - svešumā uz neatgriešanos. 1944. gada otrajā oktobrī viņiem stundas laikā ir jāizvācas no mājās, un tik daudz kā ir žēl, bet visvairāk Jaunsudrabiņam ir žēl Gaujas, jauno ābelīšu, kas nākamajā gadā butu uzziēdējušas, meža un mākoņu. (Jaunsudrabiņš 1951) Eemigrantu kuģī viņi dodas uz Vāciju.

Nokļūstot Vācijā, Jaunsudrabiņi sākotnēji apmetas Grēvenes bēgļu nometnē, kur aktīvi rīko rakstnieku vakarus, darbojas Grēvenes latviešu padomē. Šeit viņš atzīmē savu 50. literārās darbības gadadienu, kur rakstnieku ir ieradušies sveikt viesi no dažādām pasaules malām - Vācijas, Zviedrijas, Dānijas. Dzīvojot ilgāku laiku Vācijā, rakstnieks domā par atgriešanos dzimtenē, taču nevēloties atstāt savu meitu, kā arī Latvijā esošā padomju vara viņu attur no aizbraukšanas. (Dace Lūse 1988) Domās par dzimteni top eseja "Piemini Latviju!", kas izskan kā lūgšana par dzimteni:

"Turi Latviju dziļi ieslēgtu savā sirdī.

Turi to kā lielāko dārgumu, ko nedrīkst pazaudēt.

Jo, zaudējis Latviju, tu zudīsi pats."

(Jaunsudrabiņš 2000:238)

1948. gadā rakstnieks pārceļas uz jaunu mājvietu Kērberkas ciemā “Mēnesnīcu” - vietu augstā kalna galā pie ezera, kur aizvada sava mūža 14 gadus. 1951. gadā top “Es stāstu savai sievai”, kurā rakstnieks literārā valodā raksta par piedzīvoto trimdas gados, un tiek domāts par “Raibās grāmatas” tapšanu. Šajā laikā autors turpina rakstīt autobriogrāfiju “Mana dzīve” un iznāk 4. Kopotu rakstu izdevums.

Jānis Jaunsudrabiņš, atstājot aiz sevis bagātīgu literāro mantojumu, mirst 1962. gada 25. augustā. Lai gan Jaunsudrabiņš netiek apglabāts savā dzimtenē, bet gan Kērberkas kapos, viņa dvēsele aizlido dzimtenē. V. Toma (1962) sacījusi: “Svešas velēnas apsedz tikai mirstīgo daļu, rakstnieks paliek uz mūžu mūžiem mūsu tautai, dzīvs kā tās valoda, nešķirams kā tās dvēsele un gars”. Jaunsudrabiņu apbērē 1. septembrī Kērberkas kapos, pārbedīts Latvijā, Neretas kapos.

3.2 Jāņa Jaunsudrabiņa daiļrades un stāsta “Vēja ziedi” mākslinieciskā savdabība

Rakstnieks K. Zvejnieks (1962), atminoties J. Jaunsudrabiņu uzstāšanos kādā rakstnieku vakarā, atminas:” Lēnām, mierīgā plūdumā, brīnumskaidrā dikcijā viņa teikumi nāca kā veldze, krita un atbalsojās klausītāju sirdīs, un zāle klausījās kā sastingusi”. Ar saviem stāstiem paaudzi no paaudzes autors ir spējis aizraut ikvienu lasītāju. Un katram latvietim viņa darbi ir likuši “garšot savu zemi un ost savus sečus”. Tie ir piepildīti ar latvieša dzīvesziņu un uzskatāmi par nozīmīgu latviskās identitātes mantojumu. (Rudzītis 1977:98) Raidījumā “100g kultūras” izskan vārdi, ka Jāņa Jaunsudrabiņa proza ir viena no latviešu kultūras kanoniskajām vērtībām. (LTV) Dzimtenes sajūta J. Jaunsudrabiņu ir pavadījusi visu mūžu, un viņš aicinājis to nepazaudēt arī citus, īpaši jauno paaudzi. Viss plašais J. Jaunsudrabiņa literārais mantojums balstās uz tiem darbiem, kuri izauguši no bērnības un jaunības iespaidiem, atrodoties savās visdārgākajās mājās- Latvijā.

Rakstnieks atspoguļo vispārcilvēciskas patiesības, cilvēkus un viņu raksturus, to savstarpējās, attiecības ģimenē un plašākā sabiedrības lokā, viņu attiecības pret darbu un atpūtas viss rada lasītājos tuvuma un pazīšanas sajūtu. Gan savā dzejā, gan prozā viņš palika uzticīgs skaidrajam, vienkāršajam reālisma un humānisma dzīves uzskatam un literāro darbu stilam. (Pāvils Vasariņš 1966) Savos darbos mākslinieks nekad neizplūda garos un grūti uztveramos

teikumos. Viņš uzskatīja, ka svarīgāko iespējams pateikt īsi un skaidri. Vienkāršību un skaidrību viņš mīlēja daudz vairāk nekā frāžaini lietotu valodu. (Zvejnieks 1962)

Jaunsudrabiņa labākie darbi ir tapuši uzticībā dzīves īstenībai, lai cik smaga tā arī nebūtu, lielu lomu piešķirot liktenim un instinktiem. Viņš ir viens no pirmajiem, kurš savos darbos atspoguļo likteņa ietekmi - cilvēka dzīvi nosaka tie paši likumi, kas valda dabā un tie nav maināmi. (Rudzītis 1977) Tomēr viņš netiecas pēc dziļi psiholoģiska apraksta, bet ļauj pašiem lasītājiem no notikumu gaitas un personu dialogiem spriest par varoņu dvēseles pārdzīvojumiem. (Kuzāne 1986)

Rakstot par Jaunsudrabiņa daiļrades idejiski estētiskajām tendencēm, D. Lūse (1988) min viņa demokrātisko un humāno nostāju - galvenie ir ētiskie meklējumi, kas atspoguļojas kā garīguma un dvēseles pretstatījums dzīves prakticismam, ļaušanās naudas un mantas varai. Ētiski skaista cilvēka veidolu autors ir mēģinājis radīt attēlojot dabu, darbu, lauku sētas dzīvi, mīlestību, laulību, ģimeni. Viņš savos darbos centies iemiesot visas labākās cilvēka īpašības.

Būdams smalks dabas pazinējs, savā daiļradē viņš parāda dabas un cilvēka ciešo saistību. Cilvēku dzīve bieži tēlota gadalaiku maiņā, mijoties saulainām un lietainām dienām. Ciešā sakarā ar to ir cilvēku noskaņojums un jūtu stabilitāte. Jaunsudrabiņa varoņi dabā meklē un atrod līdzsvaru savam nemieram, šaubām, grūtsirdībai. Saistībā ar dabu Jaunsudrabiņš risina vislielāko cilvēka pārdzīvojumu - mīlestību. Mīlestības iznākums var būt traģisks, tomēr ne pesimistisks. (Turpat, 30.lpp.)

Literārā darbība tiek aizsākta ar īsiem tēlojumiem, skicēm, nelieliem viencēliem un dzeju, darbos iezīmējot impresionistisko simbolismu. Vietu mākslā viņam palīdz atrast R. Blaumanis, kurš nostiprina autora pārliecību par reālistiskās literatūras un mākslas daudzveidīgajām dzīves un cilvēka atspoguļojuma iespējām. (Turpat, 8.lpp) Savā daiļradē autors parādās gan kā emocionālu izjūtu pilns romantiķis, gan kā nosvērts reālisma autors. Viņš savos darbos vienlīdz labi ir pratis tēlot gan reālistiskās lauku cilvēka darba un dzīves ainas, gan dvēselei ļāvis sajust sapņu un mīlestības pārdzīvojumu. Atšķirībā no citiem reālistiem Jaunsudrabiņš pievēršas cilvēka izjūtu un domu analīzei, psiholoģiskajiem iespaidiem, tādā veidā savā daiļradē iezīmējot arī modernisma virziena, konkrētāk impresionisma, iezīmes. (Turpat, 40.lpp)

Impresionisms kā virziens ienāca Rietumeiropas kultūrā 19. un 20. gs. mijā, visbiežāk savienojoties ar citu virzienu stiliem. Kā atklāj B. Tabūns (2003), J. Jaunsudrabiņa daiļradē tas visbiežāk saistāms apvienojumā ar reālismu. Šī virziena darbos spilgti iezīmējas cilvēka orientācija uz viņa iekšējās pasaules izjūtu un izpratni, tiekšanās izprast dzīvības noslēpumu, cilvēka un dabas mijiedarbību. Šādā manierē rakstīja vairāki ārzemju autori, tomēr literārā mīlestība piederējusi norvēģu rakstnieka K. Hamsuna daiļradei, kas uz Jaunsudrabiņa literatūras

gaitām atstājis lielu ietekmi. Tāpat kā K. Hamsuns, J. Jaunsudrabiņš savos darbos radījis daudz redzes gleznas, tēlojumam līcis sacensties ar vēstījumu. (Rudzītis 1977)

Jaunsudrabiņš, tulkojot K. Hamsuna “Pānu”, iepazīst autora padziļināto psiholoģismu, spēcīgos zemtekstus, emocionalitāti, stila vienkāršību, un arī viņam rodas aizmetņi jaunu darbu tapšanai. Rakstnieks uzsāk darbu pie vienas no jaunatnes mīļākajām grāmatām “Vēja ziedi”, kur ciešā saiknē saistīts skaists dabas tēlojums un sāpīga mīlestības traģēdija, darbam cauri vijas ticība neizprotamajam liktenim. (Mauriņa Zenta 1936)

Mācību stundās aizraujošs var kļūt stāsts par “Vēja ziedu” tapšanu, kur par stāsta aizmetni kļuvusi J. Jaunsudrabiņa jaunības dienu draudzība ar sev radniecīgu dvēseli - muižas ogļdeģi Frici Hunhenu un viņa lielo mīlestību pret Lizeti Villu. Par šo ar interesi lasāms K. Blauas (2013:26) stāsts “Rasma - Lizete. Jāņa Jaunsudrabiņa garstāsta “Vēja ziedi” prototips” Lasot “Vēja ziedu” fragmentu, kurās aprakstīts Spodra izskats, Jaunsudrabiņš iezīmējis Frici, savukārt Lizetes vaibstus un sapņainību pārņem Rasma, kurai tāpat kā Lizetei tuvi kapi, kur apglabāts tēvs. Tomēr daudzus notikumus stāstā autors tēlojis pavisam citādāk – J. Jaunsudrabiņam piemīta veikla izdomas spēja, viņš prata atrast vielu dažādās parādībās (Bērziņš 1952) K. Blaua (2013) norāda, ka, iespējams, Jāņa tēlā “Vēja ziedos” attēlots pats Jaunsudrabiņš, mēģinot atklāt savas slēptās simpātijas pret drauga iecerēto.

“Vēja ziedos” pirmoreiz Jaunsudrabiņa daiļradē parādās spilgti izteikta dabas poetizācija. Dabai nav vairs tikai fona loma, bet gan patstāvīga mākslinieciska nozīme. Izsekojot norisēm dabā iespējams iepazīt galvenās varones Rasma domas un jūtas, kas mainās vienā ritmā ar gadalaikiem, saules un lietus dienām. Rakstnieks nevienā brīdī vārdiski neatklāj stāstā risinātās mīlestības traģiskās sekas, taču, lasot nodaļu pēc nodaļas un pievēršot uzmanību spilgtajiem dabas tēlojumiem un īpaši izvēlētiem simboliem, lasītāji šķietami nojauš, kā beigsies Rasma izsapņotā mīlestība.

Strādājot ar stāstu “Vējas ziedi” klasē, akcentējama stāsta tapšana, mākslinieciskā ievirze, kā arī saistība ar impresionisma virzienu literatūrā. Tekstu interpretējot caur krāsu tēlojumu, plašo simbolu izmantojumu, kā arī aktualizējot mīlestības un likteņa tēmu, klasē veicināma stāsta izpratne, jaunas pasaules un vērtību atklāsme tekstā. Diplomande uzskata, ka tikai brīdī, kad skolēns literāro darbu saprot un dzīvo tam līdzī, viņš kļūst par ieinteresētu lasītāju.

4. SKOLOTĀJA GATAVOŠANĀS DARBAM KLASĒ

4.1 Jauniešu vecumposma īpatnības

Lai skolotāja un skolēna sadarbība mācību stundās būtu veiksmīga, skolotājam ir ne tikai jāizstrādā detalizēts un uz mērķa sasniegšanu vērsts stundas plāns, jāizvēlas atbilstošākās mācību metodes, bet arī jābūt psiholoģiski sagatavotam, jāapzinās savu audzēkņu intereses un vajadzības, kuras katrā vecumposmā atšķiras.

Diplomdarba autore pētījumu izstrādāja, sadarbojoties ar Rīgas xxx skolas 11.a (klases ar humanitāro novirzienu) audzēkņiem, kuru vecums ir 17-18 gadi. Airisa Šteinberga (1998) šo vecumposmu nodēvē, kā agrīno jaunību, kurā notiek sevis apzināšana un izpēte, salīdzināšana ar vienaudžiem un sākas būtisks pašapziņas veidošanās process. Tas sasaucas ar I. Tunnes (1998) izteikumiem, ka šajā laikā stabilizējas subjektīvā pasaules izjūta un pārliecību sistēma. Jauniešu vecumposmā joprojām ir svarīga savu vienaudžu grupa, tomēr, notiekot pārejai no bērna uz pieaugušā statusu, viņi atļaujas vairāk paust savu individualitāti un izteikt viedokli. Jaunieši pašapliecinās, mēģina radīt ko jaunu, ir gatavi iesaistīties un darboties dažādās jomās, spējot pielāgoties.

Regīna Baltušiņa (2000) norāda, ka vidusskolēnu vecumā mainās attieksme pret mācībām un parādās cita pieeja mācību darba plānošanā. Jaunieši spēj patstāvīgi noteikt mācību uzdevumus, izvēlēties racionālākos paņēmienus to risināšanai.

Kognitīvajā jomā attīstās spēja analizēt jauniegūtās informācija derīgumu- tā ir gatavošanās patstāvīgai dzīvei. Jaunieši apkārtni nevis vienkārši izzina, bet gan veido par to savu personisko viedokli, viņu izziņas darbība ir motivēta. (Tunne 1999) Jaunieši sāk veidot savu vērtību sistēmu un izvirzīt mērķus. Skolēni labprāt runā par dzīvi, lasa filozofiskas atziņas un mēģina rast atbildes uz jautājumiem par svarīgākajām vērtībām cilvēka dzīvē. Rodas vajadzība tikt uzskatītiem par pieaugušajiem un tikt akceptētiem sabiedrībā. (Maslo 2003)

Lai gan skolēni kļūst daudz neatkarīgāki, tomēr vēl nav pietiekoši pārliecināti par savām spējām un sagaidāmo nākotni, viņu darbību vada iespaidi, kas tiek saņemti no apkārtējās vides. (Tunne 1999) Šajā procesā gan skolotājam, gan vecākiem ir jākļūst par skolēnu virzītāju un atbalstītāju, noteiki jāpievērš uzmanība viņu plāniem un nodomiem.

Pieaugušo izpratne un atbalsts nozīmē:

- izturēties līdzvērtīgi, neradot sajūtu, ka tikai pieaugušā viedoklis ir svarīgākais,
- izprast un izskaidrot jauniešu pretrunas,
- ņemt vērā pašizteikšanās vajadzību,
- atbalstīt vajadzību brīvi izvēlēties, uzņemoties atbildību,

- pārzināt un stabilizēt izpratni par vērtībām,
- parādīt ceļu ieksējās motivācijas veidošanai. (Imants Plotnieks 1998)

Pedagogs, sniedzot palīdzību jauniešiem, viņu iespēju realizēšanā, pilnveido skolēnu personību. Tomēr Māra Špela (2000) uzver, ka šajā procesā nozīmīga ir skolotāja “Es” koncepcija jeb pašvērtējums, pārlicība par savām spējām, plānojot mācību procesu. Ja skolotājam ir augsts pašvērtējums arī skolēni jūtas drošāki, atraisītāki un tādejādi mācību process kļūst produktīvāks. Ja skolotājs ir pārāk paškritisks pret sevi, tas arī skolēnos neveicina pašvērtējuma paaugstināšanos. Arī Anita Lasmane (1998) norādījusi, ka radīt apstākļus otra cilvēka pašaktualizācijai spēj personība, ka pati pašaktualizējusies. Tātad skolotājam pašam sākotnēji ir jāsaņūm sabiedrības uzticēšanos viņam.

Kaut arī jaunietis spēj maskēt un apvaldīt savas jūtas, visas apkārtējās vides izmaiņas viņi uztver ļoti emocionāli, izpaužas trauslums garīgajā un tikumiskajā dzīvē. Vilšanās vairākkārtēji noved pie visu vērtību noliegšanas un grūtsirdības. (Rune 2003) Sajūtas ātri vien var izmainīties te vienā, te otrā virzienā. Taču tas liecina par dzīvu un atsaucīgu dvēseli. Jaunietis izjūt nepieciešamību pēc mīlestības, drošības izjūtas, sevis slavināšanas un atzīšanas. Lai atrastu savu īsto vietu dzīvē, viens no galvenajiem jautājumiem, kurš izvirzās jauniešiem, ir: “Uz ko es esmu spējīgs, ko no manis gaida, kurā jomā es varu sevi atklāt vispilnīgāk?” (Tunne 1999: 98)

Tāpēc jārūpējas par drošas vides radīšanu, kur pakāpeniski jauniešiem rodas pārlicība par sevi, spēks savas identitātes veidošanai. (Lasmane 1998)

Mācību procesam ir jākļūst tādām, lai jauniešiem tajā spētu pilnvērtīgi izmantot savas spējas. Pedagoģijas doktore Sandra Rone (1999) norāda, ka šādu mācību procesu raksturo:

1. atbilstošu metožu izstrāde, lai visos skolēnos rosinātu zinātkāri un vēlmi mācīties.
2. radoši meklējumi, eksperimentējot un brīvi izvēloties mācīšanās taktiku, kura nes rezultātu un atbilst paša interesēm,
3. atklājumi veicinot radošas darbības attīstību

Tāpat lielu nozīmi mācīšanās procesā ieņem brīvība un paškontrolē, saskarsme un savstarpēji pozitīva uzmanība. (Maslo 2003) Jauniešu vecumā svarīga ir literārā jaunrade, kurā var paust jūtas un intīmos pārdzīvojumus. Šajā laikā izpaužas plastiskais un emocionālais iztēles veids, ir raksturīga sapņainība. (Rune 2003)

Jauniešiem nozīmīga ir skolotāja saprota un cilvēcīga attieksme, rosinot stundā pozitīvu pašizjūtu. Lai attiecības jauniešu un skolotāju starpā būtu veiksmīgas, tās ir jādibina uz līdztiesības pamata, kur savas tiesības ir gan skolēnam, gan skolotājam un stundas mērķis tiek

sasniegts, abpusēji sadarbojoties. Jaunieši daudz vairāk novērtē tos skolotājus, kuri nav izpauduši vēlmi sevi turēt augstāk par skolēnu un labprāt atbalsta, lai kopīgi atjaunotu un radītu.

Plānojot mācību stundas, darba autore ir balstījusies uz psiholoģiskajā un pedagoģiskajā literatūrā atrodamo jauniešu vecumposmu raksturojumu. Darba autore uzskata, ka veiksmīga skolēna un skolotāja mijiedarbība mācību stundā, rada skolēnos vēlmi aktīvāk iesaistīties literatūras stundās, veicina rezultatīvāku mācību procesu, kā arī rosina uz jaunradi.

4.2 Pētījumā iesaistīto jauniešu raksturojums

Diplomande pedagoģisko izmēģinājumu veica 11. a klasē, kurā tiek īstenota Vispārējās vidējās izglītības vispārizglītojošā virziena programma - padziļināta latviešu valodas un literatūras apguve. Rīgas xxx vidusskolā tiek īstenota mācību programma arī ar matemātikas un fizikas novirzienu (b klase) un profesionāli orientēto sabiedrisko attiecību novirzienu (sa klase). Klasē mācās 31 skolēns - 17 zēni un 14 meitenes, no kurām divas ir apmaiņas programmas skolnieces no Itālijas un Vācijas.

Lielākā daļa šīs klases skolēni pēc pamatskolas beigšanas ir pārnākuši mācīties no citām skolām un kopā mācās tikai otro gadu. Katru mācību priekšmetu pasniedz cits skolotājs, arī latviešu valodas un literatūras stundas. Klases audzinātāja ir bioloģijas skolotāja, kura darbu ar klasi ir uzsākusi vidusskolā. Sadarbība ar klases audzinātāju skolēniem ir bioloģijas stundās, klases stundās un ārpusklases pasākumos, kā arī skolotāja seko līdzi skolēnu sekmēm un kavējumiem.

Klase ir draudzīga, atvērta un saliedēta. Skolēni labprāt iesaistās dažādos skolas organizētajos pasākumos, kā arī aktīvi nodarbojas ar sportu vai apmeklē interešu izglītību. Ņemot vērā, ka klasē ir zēnu pārsvars un liela daļa spēlē sporta komandā, nereti tiek kavētas stundas un arī iekavēti mājasdarbu nodošanas termiņi. Skolotājiem ar šo klasi izveidojušās labas attiecības, jo skolēni stundās iesaistās mācību darbā, uzdod jautājumus, izsaka savu viedokli.

Darba autorei ar klasi trīs mēnešu laikā nodibinājās ļoti labs kontakts - skolēni lielākoties stundas nekavēja, stundās bija atsaucīgi, saprotoši, ar interesi veica ieplānotos radošos uzdevumus, izturas ar cieņu. Lai gūtu priekšstatu par skolēnu izturēšanos mācību stundās, skolotāja nedēļu vēroja latviešu valodas, literatūras, matemātikas un vēstures stundas, tādā veidā tuvāk iepazīstot klasi. Tika izdarīti novērojumi, ka skolēni labprātāk iesaistās stundās, kur ir iespēja pašiem izpausties - literatūrā skolēni labprāt diskutē par daiļdarbos paustajām vērtībām, skaidro galveno tēlu attiecības, emocionāli no galvas atstāsta teksta fragmentus, veido dzejas video. Tas rosina darba autori pievērsties radošu mācību stundu plānošanai, kurā skolēniem ir iespēja radīt pašiem, līdzdarboties, brīvi paust savu viedokli un diskutēt.

Novērojot skolēnu mācību darbību, jaunā skolotāja savas klases audzēkņu rakstrīgākās mācību īpatnības novērtēja pēc psihologa V. Krutecka izstrādātā skolēnu dalījuma 4. grupās:

1. grupa - skolēni, kuriem nav panākumu mācībās, nav iniciatīvas un patstāvības mācībās. Viņi neizdara loģiskus secinājumus, nav pārliecināti par sevi un savām zināšanām. Mācīšanās lielākoties balstās uz satura apgūšanu no galvas. Nonāk pie secinājuma, ka nav spējīgi mācīties.
2. grupa - mācību darbību parāda praktiskā ievirzē. Skolēni apgūto saturu izmēģina praksē. Ja mācību process neieinteresē, no tā demonstratīvi novēršas. Apgūstot jaunu mācību saturu, saista to ar jau apgūto. Teicami apgūst praktisko, bet ne teorētisko pusi.
3. grupa - skolēni, kuriem interesē teorija. Šie skolēni izvairās no prakses, nevēlas savām zināšanām meklēt pamatu praktiskā darbībā. Piemīt salīdzinoši zems koncentrēšanās līmenis. Pārsvarā labi un pārliecinoši izsaka savas domas, pārliecina par sava viedokļa pareizību. Mācību saturā prot atrast būtisko, cenšas paplašināt domāšanu.
4. grupa - savās mācībās savieno teoriju un praksi. Viņi prot izmantot savas zināšanas dzīvē, pielieto dažādus aktīvās darbības paņēmienus. Ir ieinteresēti uzzināt visu jauno, meklēt informāciju. (Vadims Kruteckis 1978)

Secināts, ka klases skolēni iedalāmi lielākoties 2. un 4. grupā. Aptuveni desmit skolēni no klases veiksmīgi spēj savienot teoriju ar praksi. Viņi ātri apgūst teorētiskās zināšanas un izmanto to, veicot praktiskus uzdevumus, šie skolēni arī aktīvi iesaistās mācību stundā, uzdodot jautājumus, izsakot savu viedokli. Viņiem ir nozīmīgi, lai jauniegūtā informācija būtu noderīga un to turpmāk varētu izmantot. Stundās, kurās skolotāja bija plānojusi vairāk praktisku, nevis teorētisku ievirzi, ar lielāku interesi darbojās lielākā daļa klases. Skolēniem, kuriem ir nozīmīgāka praktiskā ievirze ar prieku iesaistījās stundās. Šie skolēni labākas zināšanas uzrādīja pēc stundām, kurās viņiem bija iespēja darboties pašiem.

Lai noskaidrotu, kas skolēnus aizrauj literatūras stundās, kā arī izzinātu, cik daudz laika skolēni velta literatūrai, jaunā skolotāja sagatavoja anketu "Radošas darbības rosināšana literatūras stundās" (1. pielikums), kurā lūdza skolēnus atbildēt uz 5 jautājumiem:

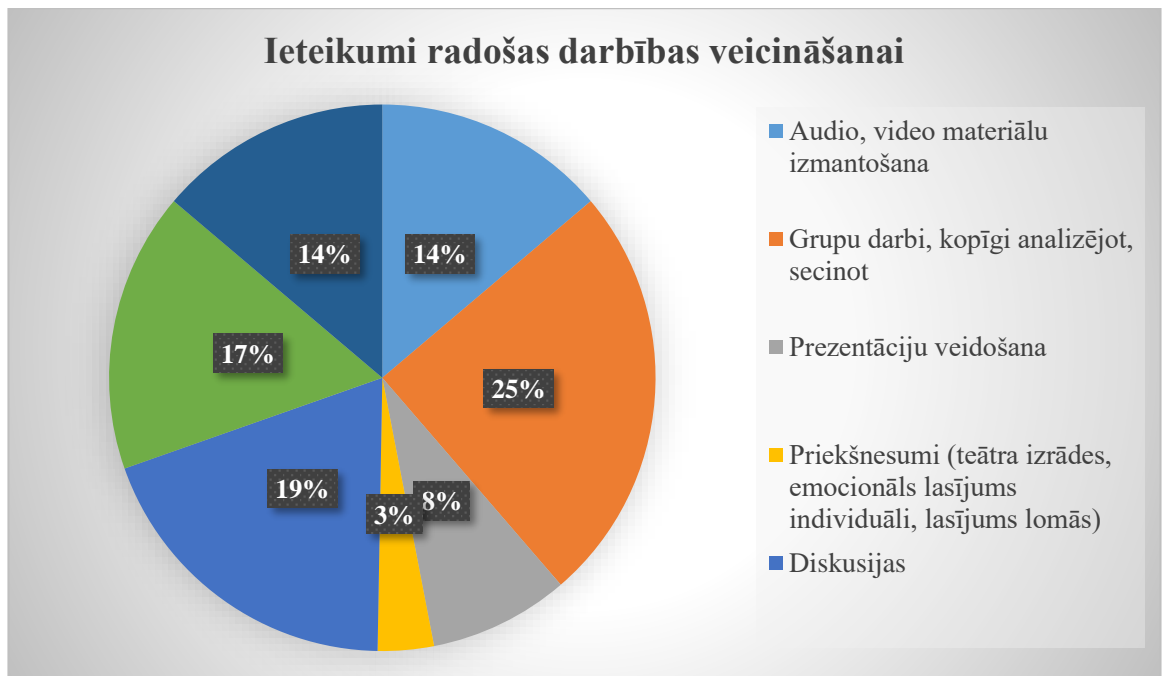
1. Kādām būtu jābūt literatūras stundām, lai tās Tevi patiesi ieinteresētu?
2. Uzraksti trīs ieteikumus radošas darbības veicināšanai literatūras stundās!
3. Kādām tēmām literatūras stundās būtu jāpievērš lielāka uzmanība, kādām - mazāka un kāpēc?
4. Cik daudz laika ārpus mācību stundām Tu velti literatūras lasīšanai, autoru biogrāfijas un daiļrades apgūšanai, teātra apmeklēšanai, diskusijām par aktualitātēm literatūrā?

5. Kādi radošie uzdevumi Tev vislabāk palikuši atmiņā no literatūras stundām, kāpēc?

Uz 5. jautājumu skolēni tika lūgti atbildēt pēc diplomdarbā izstrādāto mācību stundu novadīšanas, lai uzzinātu, vai skolotājam ir izdevies ieinteresēt skolēnus ar izstrādātajām mācību stundām, kādas norises tajās skolēniem palikušas atmiņā. Anketas kopumā aizpildīja 24 skolēni, kuru atbildes diplomande apkopoja un izvērtēja.

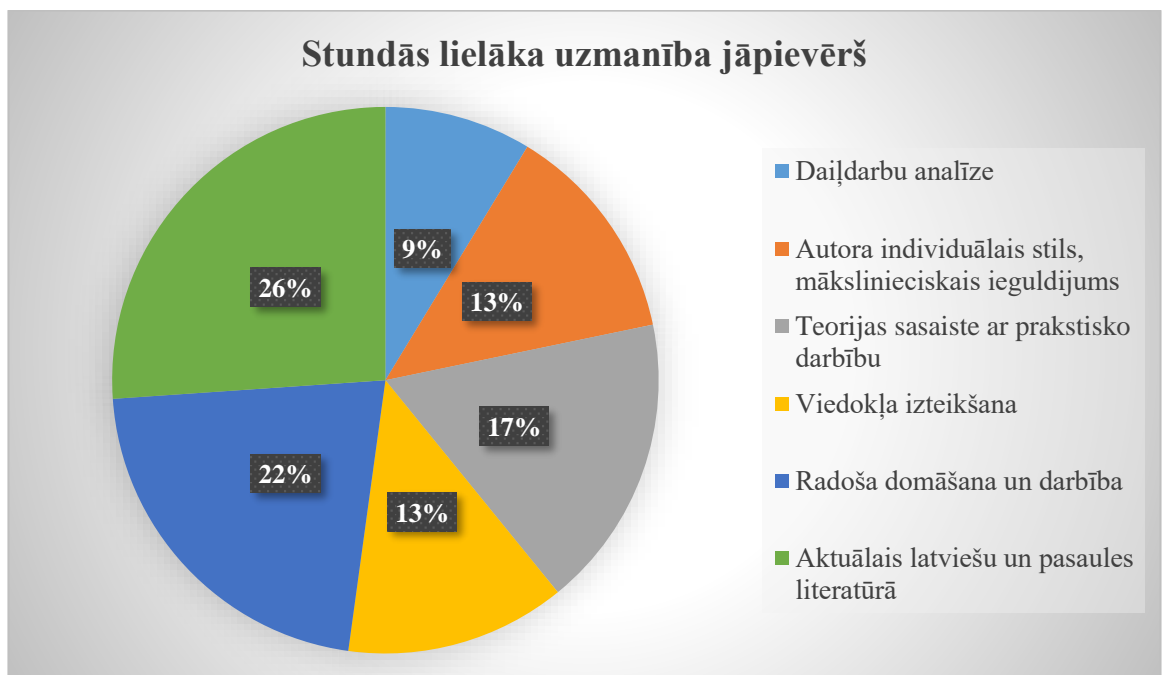
Atbildot uz 1. jautājumu, vairums skolēnu (11) savās anketās norādījuši, ka literatūras stundas spēj patiesi ieinteresēt, ja tās ir radošas un aizraujošas un tajās tiek izmantoti dažādi sadarbības veidi. 5 skolēni norādījuši, ka viņus vairāk interesētu mūsdienu literatūra un pasaulē zināmu rakstnieku darbi. Skolēns X norāda, ka vēlētos padziļināti ielūkoties, kādu ietekmi latviešu 20.gs. autori ir atstājuši uz mūsdienām, kā arī par konkrēto darbu tapšanas ieceri un dzīves notikumiem, kas iespaidojuši autora mākslineicisko daiļradi. Skolniece Y atzinusi, ka literatūras stundās viņa lielāku uzmanību gribētu pievērst izteiksmīgas runas izkopšanai, mācoties izteiksmīgi un emocionāli lasīt gan dzeju, gan prozu. 4 skolēni norādījuši, ka viņus vairāk ieinteresē stundas, kurās ir diskusijas, tādējādi mācoties izteikt un aizstāvēt savu viedokli, un grupu darbi, jo tie veicina visu skolēnu iesaisti mācību stundā, vieglāk apgūt plašākas tēmas. Vairāki skolēni anketā norādījuši, ka literatūras stundās sagaida sasaisti ar citiem mākslas veidiem- mūziku, kino, teātri. Skolēni labprāt mācību temata ietvaros apmeklētu teātri un diskutētu par režisora un aktieru darbu. Diplomandei nozīmīga šķiet dažās anektās paustā atziņa, ka skolēniem ir svarīgi, lai skolotājs būtu ieinteresēts un aizrautīgs tajā, ko māca. Tāpat skolēnus ietekmē tas, ja skolotājam ir labs kontaksts ar klasi - tad ar prieku tiek apmeklētas stundas.

Apkopojot skolēnu atbildes uz 2. jautājumu, diplomdarba autore spriež, ka literatūras mācību stundās skolotāja visbiežāk rosina skolēnus strādāt grupās, kā arī aicina diskutēt pēc daiļdarbu izlasīšanas. Diemžēl tikai 4 skolēni radošās darbības veicināšanai iesaka izmantot uzstāšanos klases priekšā. Diplomdarba autore uzskata, ka tas ir veids, kā skolēnus attīstīt daudzpusīgi - tiek attīstīta runas un aktieriskā meistarība, skolēni mācās uz klausīt citus, skolēniem ir iespēja padziļināti atklāt daiļdarba emocionalitāti. (4.2.1 attēls)

4.2.1 att. Skolēnu atbildes uz anketas 2. jautājumu

Atbildot uz jautājumiem par to, kam literatūras stundās būtu jāpievērš lielāka vērība, skolēni par nozīmīgāko uzskata apskatu par aktualitātēm mūsdienu latviešu un pasaules literatūrā. Skolniece Z savā anketā izceļ, ka katrs jauniešs ir citādāks, un arī viņa pieeja un sapratne par konkrēto tematu var atšķirties. (4.1.2 attēls) Savukārt, skolēni vienādi uzskata, ka mazāka uzmanība būtu jāpievērš literatūras teorijas apskatam, mācoties no galvas skaitļus un faktus.

4.2.2 att. Skolēnu atbildes uz 3. jautājumu

Diplomande uz 4. jautājumu skolēnus lūdza atbildēt ar mērķi uzzināt, vai skolēni par literatūru un jaunākajām norisēm tajā ir ieinteresēti ārpus literatūras stundām. Visvairāk skolēni atbildējuši, ka brīvajā laikā lasa sev interesējošas grāmatas (8) un apmklē teātra izrādes ar klasi un vecākiem (10). Skolniece X raksta, ka teātris jau daudzus gadus ir liela un svarīga dzīves sastāvdaļa un viņa ir ieinteresēta brīvajā laikā diskutēt par izlasīto, atklājot jaunas literārā darba šķautnes. Vairāki skolēni savās anketās norādījuši, ka brīvajā laikā ir aizņemti ar citām lietām, tāpēc par literatūru ārpus stundām neinteresējas.

Kopumā, izvērtējot skolēnu atbildes, jaunā skolotāja secina, ka skolēni labprāt iesaistās stundās, kurās tiek izmantoti jauni sadarbības veidi, kuri rosina skolēnus pašus domāt, aktīvi darboties un diskutēt. Skolēniem mazāk būtu jāpiedāvā teorētiski apskati un informācijas pierakstīšana jau ierastajā veidā. Skolēni labprāt sadarbojas savā starpā, kas diplomandai sniedz iespējas organizēt grupu un pāru darbus. Skolēnu atbildes norāda uz to, ka skolēni jau iepriekš saskārušies ar interesantām un radošām literatūras stundām, kuras organizē viņu literatūras skolotāja.

4.3. Jāņa Jaunsudrabiņa daiļradei veltīto stundu materiālu izstrāde un tematiskais plānojums

Lai Jāņa Jaunsudrabiņa personības un stāsta “Vēja ziedi” apguve 11. klasē noritētu sekmīgi un tiktu realizēti stundām izvirzītie mērķi, skolotāja veica sagatavošanās darbus:

1. Apzināja literatūru par J. Jaunsudrabiņa personību, pamatā iepazīstot A. Stankeviča biogrāfisko romānu “Zem Neretas debesīm” un L. Ķuzānes biogrāfisko tēlojumu “Saule mūžam mana”, kā arī citu laikabiedru atmiņas un literatūras kritiķu rakstus (A. Bērziņa, V. Tomas, K. Zvejnieka, J. Rudzīša, A. Griguļa).
2. Lasīja un apkopoja būtisko informāciju par J. Jaunsudrabiņa stāsta “Vēja ziedi” tapšanas gaitu, nozīmību un aktualitāti latviešu literatūrā, piederību romantisma, impresionisma un reālisma virziena darbiem.
3. Studēja zinātnisko, pedagoģisko, psiholoģisko un metodisko literatūru.
4. Iepazīna vispārējās vidējās izglītības literatūras mācību priekšmeta standartu un vispārējās vidējās izglītības literatūras mācību priekšmeta 1. (izdevniecība Raka) un 2. (izdevniecība Zvaigzne ABC) programmas paraugu, un Rīgas xxx vidusskolas literatūras skolotājas mācību tematisko plānojumu.
5. Izzināja jauniešu vecumposma īpatnības un iepazīna klasi, kurā tika realizētas mācību stundas.
6. Veica mācību satura atlasī, izmantojot daudzveidīgu literatūru, plānoja mācību darbu, izvirzot stundām mērķus un izvēlējās to sasniegšanai atbilstošākās mācību metodes un sadarbības formas.
7. Skolotāja sagatavoja mācību materiālus:
  - mācību materiālu par J. Jaunsudrabiņa dzīves posmiem, raksturīgākajām iezīmēm daiļradē un glezniecībā,
  - raidījuma “100g kultūras” scenāriju un interviju par J. Jaunsudrabiņa personību un daiļradi,
  - “PowerPoint” prezentāciju Jānis Jaunsudrabiņš glezniecībā,
  - fragmentus no stāsta “Vēja ziedi”,
  - elektroniski aizpildāmu anketu par “Vēja ziedi” saturu,
  - “PowerPoint” prezentāciju Impresionisms,
  - fragmentus no stāsta “Vēja ziedi” lasīšanai lomās,
  - darba lapu “Vēja ziedi” padziļinātai analīzei (dabas tēlojumi, varoņu attiecības, krāsu nozīme),

- plakātu “Vēja ziedu” veidošanai.

Xxx skolā, apgūstot literatūru, tiek izmantotas Zvaigznes ABC mācību grāmatas, kurās paredzēts apgūt J. Jaunsudrabiņa stāstu “Vēja ziedi” tēmas *jaunromantisms latviešu literatūrā* ietvaros. Skolotāja grāmatā ietvertais tematiskais plānojums rosina iepazīt J. Jaunsudrabiņu kā latviešu jaunromantisma pārstāvi un vērtēt jaunromantisma, reālisma un impresionisma iezīmju saplūsmi stāstā “Vēja ziedi”. Plānojums paredzēts 3 mācību stundām.

Pamatojoties uz to, ka Jaunsudrabiņa personībā un daiļradē atklājas cilvēkam svarīgas dzīves vērtības, kas jauniešiem šajā vecumā būtu aktualizējamās, kā arī stāstā “Vēja ziedi” saskatāma mākslinieciskā daudzpusībā, skolotājam ir iespēja stundas plānot tā, lai skolēni padziļināti iepazītu J. Jaunsudrabiņa personības un daiļrades raksturīgākās iezīmes.

Diplomande J. Jaunsudrabiņa personības un stāsta “Vēja ziedi” apguvei ir paredzējusi 6 mācību stundas jeb 3 dubultstundas. Metodiskās sistēmas variants izveidots tā, lai skolēni gūtu plašāku ieskatu J. Jaunsudrabiņa biogrāfijā, mākslas un daiļrades iezīmēs, mācītos saskatīt stāstu “Vēja ziedi” kā spilgtu impresionisma virziena darbu, kā arī aktualizētu darbā paustās cilvēciskās vērtības un emocionalitāti.

Organizējot mācību stundas, skolotāja izvēlējusies darba organizācijas formas un mācību metodes, kuras rosinātu skolēnu interesi mācību stundās, skolēni aktīvi iesaistītos līdzradīšanas procesā, izteiktu savu viedokli, kā arī gūtu emocionālu baudījumu. Mācību stundās izmantoti dažādi radoši uzdevumi, kuri veicami gan mutiski, gan rakstiski. Darba autore ir izvēlējusies viņasprāt temata atklāsmei atbilstīgas darba organizācijas formas, mācību metodes un paņēmienus, kā arī izvirzījusi stundas mērķi un uzdevumus, lai sasniegtu literatūras mācību priekšmeta standartā izvirzītās prasības, kā arī pedagoģiskajā pētījumā izvirzīto mērķi. Diplomandes sagatavotais metodiskās sistēmas variants redzams tabulā 4.3.1

Metodiskās sistēmas variants
J. Jaunsudrabiņa stāsta “Vēja ziedi” apguvē

Stundas mērķis un uzdevumi	Darba organizācijas formas	Mācību metodes un metodiskie paņēmieni	Mācību sasniegumu vērtēšana
1.,2 stunda: Jāņa Jaunsudrabiņa personības un daiļrades iepazīšana.			
<p>Stundas mērķis. Noskaidrot nozīmīgākos notikumus J.Jaunsudrabiņa dzīvē, to ietekmi uz rakstnieka personību un daiļradi.</p> <p>Stundai izvirzītie uzdevumi.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Rosināt skolēnus izzināt J. Jaunsudrabiņa dzīves vērtību orientāciju, iepazīstot rakstnieka personību. 2. Palīdzēt iepazīt mākslas virzienu impresionisms un rosināt garstāstā “Vēja ziedi” iepazīšanu, izmantojot krāsas un vizualizēšanu. 3. Pilnveidot skolēnu prezentācijas prasmes un rosināt skolēnus radošai darbībai. 	<ul style="list-style-type: none"> • frontāls darbs, • individuāls darbs, • pāru darbs. 	<ul style="list-style-type: none"> • Asociācijas, • domu karte, • video un attēlu demonstrēšana, • izlasītā komentēšana, • skolotājas stāstījums, • skolēnu stāstījums, • intervijas veidošana, • inscenēšana, • skaņdarbu klausīšanās, • vizualizēšana. 	<p>Skolēniem par stundas darbu ir iespēja saņemt vērtējumu 10 ballu skalā. Tiek vērtēts darbs grupā - informācijas apguve, svarīgās informācijas apkopošana, atbilžu sniegšana. Radošā darba izpilde. (8 balles) Papildus divas balles saņem skolēni, kuri ir piedalījušies intervijā par J. Jaunsudrabiņa personību un daiļradi, ja intervijas laikā ir snieguši plašu informāciju, aktīvi iesaistījušies sarunā.</p>

3.,4. stunda: Impresionisms un tā iezīmes J. Jaunsudrabiņa stāstā “Vēja ziedi”.			
<p>Stundas mērķis.</p> <p>Rosināt skolēnus iepazīt impresionismu, tā būtiskās iezīmes mākslā un J. Jaunsudrabiņa stāstā “Vēja ziedi”.</p> <p>Stundas uzdevumi.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Iepazīstināt skolēnus ar impresionisma virzienu glezniecībā un literatūrā. 2. Kopīgi lasot fragmentus no “Vēja ziediem”, saskatīt būtiskāko stāsta sižetā un izprast detaļas, simbolus kā māksliniecisko līdzekli stāsta atklāsmē. 3. Mudināt skolēnus saskatīt galvenās jaunromantisma, impresionisma, reālisma iezīmes J. Jaunsudrabiņa garstāstā “Vēja ziedi”. 	<ul style="list-style-type: none"> • frontāls darbs, • individuāls darbs. 	<ul style="list-style-type: none"> • Vizuālo materiālu (gleznu) demonstrēšana, • <i>Power Point</i> prezentācija, • daiļdarba lasīšana ar intonācijas izjūtu, • izlasītā komentēšana, • pārrunas par izlasīto 	<p>Skolotāja pirms stundas ar i/ni novērtē zināšans par J. Jaunsudrabiņa garstāsta “Vēja ziedi” saturu.</p> <p>Stundā skolotāja novērtē skolēnus mutiski - ar uzslavām, ieteikumiem un pamudinājumiem</p> <p>Skolēni reflektē par stundas norisi un iegūtajām zināšanām.</p>
5.,6 stunda: “Lielai jūsmāi vajag ilgi krūtīs briesm un sūpēt, līdz tā izlaužas uz āru mazā dziesmā”			
<p>Stundas mērķis.</p> <p>Vērtēt J. Jaunsudrabiņa mākslinieciskā snieguma un varoņu emocionālo stāvokļu atklāsmi stāstā “Vēja ziedi”.</p> <p>Stundas uzdevumi.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • frontāls darbs, • individuāls darbs, • pāru darbs. 	<ul style="list-style-type: none"> • teksta analīze, • teksta izteiksmīga lasīšana, • jautājumi un atbildes, 	<p>Ar atzīmi 10 ballēs (10 punktos) tiek vērtēta “Vēja ziedu” analīze.</p> <p>Skolēni kopā saņem 10 punktus: 7 punkti tiek saņemti, ja skolēns</p>

<ol style="list-style-type: none"> 1. Rosināt daiļdarba radošu uztveri, lasot tekstu ar izteiksmi un atklājot varoņu emocionālo stāvokli. 2. Vērtēt galveno varoņu emocionālo stāvokļu mainīgumu un attiecības Rasmus, Jāņa un Spodra starpā. 3. Sekmēt skolēnu radošo darbību, rakstot vēstuli no Rasmus Jānim, Spodrim vai mātei. 4. Iepazīt spilgtākās romantisma un jaunromantisma iezīmes, veidojot dažādu tematu plakātus ziedu formā. 5. Mācīties analizēt un pozitīvi novērtēt savu un citu skolēnu darbus. 		<ul style="list-style-type: none"> • vēstules rakstīšana no stāsta varoņu pozīcijām (Rasmus vēstule Jānim, Spodrim vai mātei) 	<p>pilnīgi izpratis un veicis izlozētā temata analīzi.</p> <p>Papildus 2 punkti tiek saņemti par prezentāciju klasē un atbildēm uz skolotājas sagatavotajiem jautājumiem.</p> <p>Papildus 1 punkts tiek saņemts par darba labas aizpildīšanu, klausoties citu skolēnu stāstījumā.</p>
--	--	---	---

4.4. Jaunsudrabiņa personības un stāsta “Vēja ziedi” apguvei veltīto stundu norise

1.stunda, 2. Stunda.

Stundas temats. Jāņa Jaunsudrabiņa personības un daiļrades iepazīšana.

Stundas mērķis. Noskaidrot nozīmīgākos notikumus J.Jaunsudrabiņa dzīvē, to ietekmi uz rakstnieka personību un daiļradi.

Izmantojamie mācību materiāli:

- mācību materiāls par J. Jaunsudrabiņa dzīves posmiem (2.pielikums), kas izstrādāts izmantojot biogrāfisko literatūru (A. Stankevičs, L. Ķuzāne, A. Grigulis u.c.) par J. Jaunsudrabiņu personību, dzīvi, daiļradi,
- scenārijs un intervija raidījuma “100g kultūras” par J. Jaunsudrabiņu inscenēšanai klasē (3.pielikums),
- Jāņa Jaunsudrabiņa fotogrāfija (5.pielikums),
- *PowerPoint* prezentācija “Jānis Jaunsudrabiņš glezniecībā” (5. pielikums),
- “100g kultūras” raidījuma sižets par J. Jaunsudrabiņu. Pieejams tiešsaistē <http://replay.lsm.lv/lv/ieraksts/ltv/4917/100g-kulturas.-nacionalie-dargumi/> (00.00-3.23 min. un 15.12-16.44 min.),
- ieraksts no intervijas ar Ilzi Līdumu par “Mūsmājām”. Pieejams tiešsaistē <http://klasika.lsm.lv/lv/raksts/makslinieka-darbistaba/janja-jaunsudrabinja-memorialais-muzejs-riekstinji.a38847/> (05.35min. -6.46 min.),
- Emīla Dārziņa komponētā dziesma ar J. Jaunsudrabiņa vārdiem “Kā sniegi kalnu galotnēs”. Pieejams tiešsaistē https://www.youtube.com/watch?v=FZAzHE_8fzY ,
- fragmenti no J. Jaunsudrabiņa stāsta “Vēja ziedi”

Stundas norise.

Mācību stundā skolotāja ir ieplānojusi iepazīstināt skolēnus ar J. Jaunsudrabiņa personību klasē inscenējot raidījumu “100g kultūras” . Lai, jau sākoties stundai, radītu atbilstošu noskaņu un nekavētu stundas laiku ar organizatoriskajām darbībām, skolotāja iekārto klasi mācību stundai. Klases priekšā tiek ierīkota raidījuma studija- tiek novietots galds ar J. Jaunsudrabiņa grāmatām “Baltā grāmata”, “Zaļā grāmata”, “Vēja ziedi”, vairāki krēsli studijas viesiem, ziedi uz galda. (2.pielikums) Pārējie galdi tiek sakārtoti grupu darbam - pie katra galda

četri krēsli. Pēc zvana skolotāja sasveicinās ar skolēniem un informē, ka turpmākās mācību stundas kopā iepazīsim dziļi inteligenta, mākslinieciski daudzpusīga un latviešu dvēseles pazinēja Jāņa Jaunsudrabiņa personību, dzīvi, daiļradi un izzināsim rakstnieka personības vērtības. Skolotāja stāsta, ka Jānis Jaunsudrabiņš pieder pie rakstniekiem- jaunromantiķiem, reālistiem, impresionistiem - krāsu un mirkļa tvērējiem. Lai skolēni brīvā formā izklāstītu savas pārdomas un atkārtotu, kas raksturīgs jaunromatismam, skolotāja aicina spēlēt asociāciju spēli. Katram skolēnam, kuram tiek dots vārds, ir jānosauc vārds, frāze, rakstnieks vai daiļdarbs, kurš saistīts ar jaunromantismu. Skolēni nosauc tādas asociācijas kā daba, mīlestība, simboli- nakts, zvaigznes, kapi, krusts, kas liecina, ka skolēni iepriekšējā mācību stundā, apgūstot jaunromatismam raksturīgākās iezīmes daiļdarbos, uzmanību pievērsuši būtiskajām detaļām. Skolotāja pamudina nosaukt arī daiļdarbus vai rakstniekus. Skolēni nosauc - J. Poruku, Frici Bārdu, stāstu "Pērļu zvejnieks".

Lai atsauktu atmiņā iepriekšējās zināšanas un bagātinātu tās ar plašāku informācijas materiālu, skolotāja ar "Prāta vētras" metodi noskaidro, ko skolēni zina par J. Jaunsudrabiņu. "Prāta vētras" veidā ir iespējams atsaukt atmiņā daudz zināmu faktu, turklāt neviens skolēns netiek ierobežots savā domās. (Stikute 2006:140) Skolēni tiek rosināti pierakstos uzzīmēt domu karti un tajā ierakstīt savas un klasesbiedru atbildes. Skolēni atsauc atmiņā 5.klasē iepazīto "Balto grāmatu", atceras, ka autors savos darbos izmanto spilgtus dabas tēlojumus, pieder pie romantisma virziena autoriem, kāds no skolēniem atceras, ka reiz lasījis stāstus par makšķerēšanu un secina, ka J. Jaunsudrabiņam tuva tēma ir daba.

Skolotāja demonstrē sižetu no raidījuma "100g kultūras" par Jāni Jaunsudrabiņu (līdz 3.23 min.), precizējot, ka raidījums ir uzņemts 2012. gadā un šogad Jānis Jaunsudrabiņš jau svin savu 140. jubileju. Skolotāja aicina skolēnus papildināt pierakstos uzzīmēto "domu karti" ar informāciju no raidījuma. Daži skolēni tiek lūgti nosaukt pierakstīto, papildināt "domu kartes". Skolēni nosauc, ka viens no silgtākajiem darbiem ir "Vēja ziedi", daudzus savus dzīves gadus pavadījis trimdā, ieguvis gleznotāja izglītību, daudz gleznojis Latvijas dabas skatus.

Skolotāja iepazīstina skolēnus ar turpmāko stundas darbu, pastāstot, ka stundas otrajā daļā būs iespēja piedalīties raidījumā "100g kultūras", iejūtoties J. Jaunsudrabiņa personības un daiļrades pētnieku lomās.

Lai apgūstamo apjomu sadalītu mazākās daļās, radītu lielāku skolēnu interesi un nodrošinātu dziļāku izpratni par darbu, skolēni tiek sadalīti grupās pa četriem skolēniem (pēc klases saraksta). Skolotāja ir sagatavojusi informatīvas lapas(3.pielikums) par kādu konkrētu laika posmu rakstnieka dzīvē.

1.grupa. Jāņa Jaunsudrabiņa bērnības un skolas gaitas.

2.grupa. J. Jaunsudrabiņa mācības Vecsātu skolā un darbs par muižkungu.

- 3.grupa. J. Jaunsudrabiņš un glezniecība.
- 4.grupa. J. Jaunsudrabiņa dzīve Rīgā, glezniecība.
- 5.grupa. J. Jaunsudrabiņa literatūras gaitas.
- 6.grupa. Ceļā uz Kaukāzu.
- 7.grupa. J. Jaunsudrabiņa dzīve Latvijā un dodoties trimdā.

Katra grupa lasa skolotājas iedoto materiālu, pasvīturo būtisko un meklē atbildes uz darba lapā izvirzītajiem jautājumiem, gatavojoties raidījuma norisei. Skolotāja pastāsta, ka katrai grupai ir jāizvirza viens pārstāvis, kurš pievienosies skolotājai – raidījuma vadītājai - uz sarunu par J. Jaunsudrabiņu. Skolotāja īpaši uzsver, ka galvenais ir izmantot iegūtās zināšanas, aktiermeistarību un iejusties J. Jaunsudrabiņa dzīves un daiļrades pazinēja lomā. Katram ir jārada iespaids, ka savu tematu pārzina vislabāk. Izmantojot šādu radošu pieeju, skolotāja ir ieplānojusi autora personības apguvi padarīt skolēniem saistošāku un atmiņā paliekošu. Kamēr skolēni strādā, skolotāja apstaigā grupas un apjautājas, kā veicas darbs, vai izdodas atrast atbildes uz jautājumiem. Skolotāja grupai par J. Jaunsudrabiņa bērniņu iesaka apskatīt “Balto grāmatu” un raidījuma laikā parādīt to pārējiem, lai īpaši akcentētu Jaunsudrabiņa “Mūsmājas”.

Skolotāja uz interaktīvās tāfeles demonstrē J. Jaunsudrabiņa fotogrāfiju (4.pielikums), lai radītu autora klātbūtnes sajūtu. Aicina klases priekšā ieņemt vietas savus raidījuma viesus no katras grupas. Sākotnēji tiek aicināti pārstāvji no 1., 2.,3. grupas. Skolēni izrāda interesi par veicamo uzdevumu un ar prieku ieņem vietas klases priekšā sagatavotajā raidījuma studijā. Skolotāja norāda, ka klasē jāvalda kārtībai: “Atcerieties, ka arī nopietnu raidījumu filmēšanā tiek ievērot klusums filmēšanas laukumā, tapēc aicinu arī jūs sekot līdzi, atbalstīt mūsu studijas viesus, taču ievērot pilnīgu klusumu, lai netraucētu raidījuma uzņemšanu.”

Skolotāja iesāk raidījumu, vadoties pēc iepriekš sagatvotā scenārija un intervijas jautājumiem. (5. pielikums) Skolotāja ieskicē J. Jaunsudrabiņa spilgtu personību latviešu rakstniecībā: “Jānis Jaunsudrabiņš ir personība ar dziļu inteliģenci un māksliniecisku daudzpusību - viņš ar izcilību spējis tēlot latvieša dvēseli. Rakstnieks sevi nav ierobežojis tikai kādā šaurā virzienā, bet ir tiecies pēc daudziem jaunrades izteiksmes veidiem. Viņa daudzpusība radusies no liela gara sprieguma un iekšējās nepieciešamības sevi izteikt. Ielūkojoties viņa rakstniecības darbos, redzama daudzpusība. Viņš rakstījis gan dzeju, romānus, nav nosliecies tikai vienā žanrā. Un viss viņam padodas vienādi labi: romāns, stāsts, tēlojums, drāma, lirisks dzejolis, ironiska satīra. Lai noskaidrotu, kā Jaunsudrabiņš ir atradis savu ceļu dzīvē un pie latviešu tautas, kas viņa daiļradi ir padarījis laika gaitā neaizmirstamu un latvietim tik tuvu, šodien uz sarunu šodien uz sarunu esmu aicinājusi J. Jaunsudrabiņa dzīves gājuma pētniekus un pazinējus. “ Turpmākā intervijas gaita tiek risināta balstoties uz skolotājas intervijas jautājumiem, papildinājumiem un skolēnu sniegtajām atbildēm. (5.pielikums)

Skolēni ar lielu atbildību ir gatavojušies intervijai un spēj sniegt atbildes uz skolotājas jautājumiem, iesaistās diskusijās. Skolēnu atbildes intervijas laikā, lasāmas 5. pielikumā. Lai skolēnos aktivizētu dažādus uztveres veidus, sarunas laikā tiek izmantotas dažādas metodes - prezentācija par J. Jaunsudrabiņa gleznām (6.pielikums), radio ieraksts ar muzeja “Riekstiņi” vadītāju Ilzi Līdumu, video demonstrēšana, grāmatu apskatīšana. Skolotāja sākotnēji intervē 1.,2.,3. grupas pārstāvjus, pēc tam tiek organizēta reklāmas pauze, kuras laikā nomainās studijas viesi un raidījums var turpināties.

Noslēdzoties raidījumam, skolotāja uzslavē skolēnus par padarīto darbu un īpaši uzslavē savus studijas viesus. Šāda uzslavēšana paaugstina skolēnu pašvērtējumu un pārliecina par katra potenciālām iespējām. (Špela 2000: 62) Skolotāja turpina stundu stāstot, ka J. Jaunsudrabiņš glezniecībā īpaši aizrāvās ar impresionismu. Impresionisms radies franču glezniecībā 19 gs. 60 gados. Par galveno principu mākslā impresionisti izvirza pirmo iespaidu atklāsni. Viņi glezno tieši dabas vidū, cenšas krāsās izteikt apkārtējās pasaules daudzveidību -gaisa un gaismas mirdzumu. Arī cilvēkus tver kustībā. Cilvēks impresionistu darbos iegūst īpašu apgarotību. Viņi neglezno “gabaliņu pēc gabaliņa” (kā reālismā), bet gan “visu uz reizi”.

Skolotāja aicina uz radošu darbu: “Un jums arī ir iespēja kļūt par impresionistiem - mirkļu tvērējiem, cenšoties krāsās noķert mirkli no J.Jaunsudrabiņa stāsta “Vēja ziedi” fragmenta.” Skolotāja katram skolēnam izdala nozīmīgu fragmentu no stāsta (7.pielikums) un lūdz šo fragmentu attēlot glezniņā, izmantojot krāsas, triepienu tehniku, kā to ir darījuši impresionisti. Skolotāja izdala katrai grupai krāsu pudelītes un aicina katru skolēnu izvēlēties aizklātu teksta fragmentu no “Vēja ziediem”. Skolotāja izvēlējusies fragmentus, kuros krāsas atklāj varoņu emocionalitāti vai attēlo pārejas stāvokļus dabā. Skolēni lasa fragmentus un, izmantojot krāsas, tos vizualizē. (8.pielikums) Skolotāja aicina dažus skolēnus nolasīt savu fragmentu un pastāstīt, kāpēc tieši tāda vizualizācija. Skolotāja uzsver, ka katrs cilvēks izlasīto uztver dažādi un rodas citāds emocionālais pārdzīvojums, tapēc arī vienādi fragmenti var būt attainoti atšķirīgās krāsās.

Lai sagatavotos nākamajām stundām, kurās skolēni analizēs stāstu “Vēja ziedi”, skolotāja uz nākamo stundu lūdz izlasīt stāstu, pievēršot uzmanību detaļām- krāsām un dabas tēlojumiem. Pēc stāsta izlasīšanas skolēni elektroniski aizpilda skolotājas sagatavoto satura pārbaudi (9.pielikums), lai pārliecinātos, ka visi skolēni ir izlasījuši stāstu un mācību darbs netiktu kavēts. Skolotāja pasakās par stundas darbu un uzslavē skolēnus par aktīvu iesaistīšanos mācību procesā.

Secinājumi par stundas norisi.

Diplomande uzskata, ka stundā izdevās realizēt visas metodiskās ieceres, jo skolēni bija atvērti radošam darbam. Ņemot vērā, ka klasē mācās atraktīvi, radoši skolēni, viņi lieliski

iejutās studijas viesu lomās, tās teatrāli izspēlējot. Intervijas laikā sniegtās atbildes, liecināja, ka skolēni padziļināti iepazīnuši J. Jaunsudrabiņa dzīves gājumu, kā arī ir ieinteresēti rakstnieka daiļradē un mākslā.

Stundas sākumā izmantotā asociāciju spēle “jaunromantisms” ļāva skolotājam iegūt informāciju par to, ka skolēni sekmīgi ir apguvuši tēmu un spēj nosaukt šī mākslas virziena raksturīgākās iezīmes, daiļdarbus un rakstniekus. Skolotājam vienmēr ir jābūt gatavam uz neparedzētiem notikumiem, kā dēļ var nākties stundā paredzēto pārplānot. Šajā stundā tika iecerēts darbs 7 grupās pa četriem skolēniem, taču stundā ieradās 19 skolēni, līdz ar to skolotājam vajadzēja ātri reaģēt un dalīt skolēnus mazākās grupās, kas arī veiksmīgi izdevās. Ņemot vērā, ka pirms stundas galdi jau bija sagatavoti grupu darbam, skolēni paši, ieņemot vietas, jau bija sadalījušies grupās. Lai skolēni apgūtu visus 7 tematus, skolotāja veica nelielu grupu pārdalījumu (divās grupās strādāja divi skolēni pārī). Vienai no grupām, kuru lasāmais apjoms bija mazāks (4. grupai), tika iedalīta arī 7. grupas darba lapa.

Skolēni aktīvi darbojās grupās, mēģinot rast atbildes uz jautājumiem, pasvītrojot tekstā svarīgāko informāciju. Skolēni, kuri gatavojās būt raidījuma viesi, mācījās tekstu, lai varētu raiti atbildēt uz jautājumiem. Ar interesi vaicāja, kādu raidījuma norisi skolotāja ir iecerējusi. Skolēni visu raidījuma laiku uzvedās ļoti kārtīgi, sekoja līdzī sarunai. Varēja redzēt, ka skolēnus šāda stunda ir aizrāvusi.

Skolotāja interviju veidoja tā, lai varētu gan virzīt skolēnus rast pareizās atbildes, gan papildināt viņu teikto. Liels uzsvars tika likts uz sadarbību starp skolotāju un skolēniem - skolotāja it kā mācījās kopā ar skolēniem.

Stundas beigās ieplānotais darbs - zīmēšana ar krāsām skolēniem šķita aizraujošs. Paskaidrojot krāsu izvēli sava stilizētā zīmējuma radīšanā, viņi parādīja zināšanas krāsu simboliskajā nozīmē. Varēja manīt, ka katrs skolēns tekstu uztver ļoti individuāli, līdz ar to atšķīrās arī krāsu zīmējumi. Darbos daudz tika izmantota zilā, sarkanā un dzeltenā krāsa. Zilās krāsas izvēli skolēni skaidrojā ar varoņu cerībām, debesu skaidrību, sarkanā tika izmantota, lai atklātu Rasmus un viņas mātes emocionālo stāvokli - abas bija kaislīgi iemīlējušās, dzeltenā krāsa zīmējumos atklājās kā pavasara un plaukstošās mīlestības vēstītāja.

Stunda tika realizēta 90 min. (10 min. pārsniedzot stundas laiku), taču, ņemot vērā, ka stunda bija skolēnus aizrāvusi, skolēni to uztvēra pozitīvi, palika, lai pabeigtu iesākto darbu. Prakses noslēgumā, noskaidrojot skolēnu viedokli par sadarbību, skolēni atklāja, ka šī stunda patiesi ieinteresējusi un skolēni īpaši izcēla stundas oriģinalitāti un daudzveidīgu metožu izmantojumu temata apgūvē.

3.stunda, 4.stunda.

Stundas temats. Impresionisms un tā iezīmes J. Jaunsudrabiņa stāstā “Vēja ziedi”.

Stundas mērķis. Rosināt skolēnus iepazīt mākslas impresionismu, tā būtiskās iezīmes mākslā un J. Jaunsudrabiņa stāstā “Vēja ziedi”.

Izmantojamie mācību materiāli.

- satura pārbaude par J. Jaunsudrabiņu. (9. pielikums) Pieejama tiešsaistē: https://docs.google.com/forms/d/e/1FAIpQLSep4L_Ox-tPookwZqFjs2w_cqtQ3dCxCLn6LSbPdkHeKy0kKA/viewform?c=0&w=1
- “PowerPoint” prezentācija “Impresionisms” (10 pielikums),
- J. Jaunsudrabiņa garstāsts “Vēja ziedi”,
- 5 dažādas krāsas ziedlapiņas (30 gab.) zila, sarkana, dzeltena, violeta, zaļa plakātu, kuras būs nepieciešamas, lai veidotu plakātus par “Vēja ziedu” analīzi ziedu formā.

Stundas norise.

Skolotāja sasveicinās ar skolēniem, pastāsta, ka šajā stundā skolēni vairāk iepazīs mākslas virzienu impresionismu par ko tika runāts iepriekšējā mācību stundā un un pēc tam analizēs un izteiks savu viedokli par stāsta “Vēja ziedi” sižetu, galvenajiem tēliem, atklājot jaunromantisma un impresionisma virziena iezīmes.

Skolotāja uz interaktīvās tāfeles demonstrē Kloda Monē gleznu “Impresija. Saullēkts” (11.pielikums) un stāsta, ka ar apzīmējumu “impresionisms” cieši saistīta tieši šī glezna. Skolotāja aicina skolēnus izteikt viedokli, kas gleznā attēlots. Skolēni atbild, ka gleznā attēlota jūra un kuģinieks tajā; saulriets, ko vēro laivinieki. Skolotāja stāsta, ka pats mākslinieks teicis: “gleznā attēlota asins sarkanas saules laušanās cauri miglā ieskautai atmosfērai.” Glezna ir devusi šim mākslas virzienam nosaukumu. Pirmo reizi šis apzīmējumu izskan Marmotāna muzejā Parīzē, kur izstādīto gleznu vidū bija tieši šis Monē darbs un kāds kritiķis izmantoja šo nosaukumu un izmejoši nosauca māksliniekus par “impresionistiem”. Gleznotājiem šī iesauka iepatīkās un tā no nejaušas palamas šis apzīmējums drīz vien kļuva par paliekošu nosaukumu jaunajam mākslas virzienam. Skolotāja iepazīstina skolēnus arī ar citām K. Monē gleznām.

Skolotāja lūdz skolēnus atvērt pierakstus un ierakstīt virsrakstu “Impresionisms”. Skolotāja lūdz veidot tabulu, kas sadalīta trīs daļās *impresionisms mākslā, impresionisms literatūrā un impresionisms J. Jaunsudrabiņa “Vēja ziedos”*. Skolotāja ir sagatavojusi stāstījumu par impresionismu literatūrā un mākslā ar kuru iepazīstina skolēnus. (12.pielikums) Skolēni, klausoties informācijā, strukturē to tabulā. (13. pielikums)

Skolotāja pievēršas J. Jaunsudrabiņa stāstam “Vēja ziediem”, stāstot, ka tas ir viens no spilgtākajiem impresionisma darbiem latviešu literatūrā. Darbs ir iespaidu un sajūtu atveidojums, kurā rakstnieks apbrīnojami labi ir iejuties sešpadsmitgadīgās meitenes Rasmus emocionālajā pasaulē.

Skolotāja vaicā par stāsta tēmu. Kāds no skolēniem atbild, ka darbā ir risināta mīlestības tēma. Mīlestība starp Rasmu un Spodri, Rasmus māti un Valgu, Jāņa mīlestība pret Rasmu. Skolotāja vaicā, kādas impresionisma iezīmes šajā stāstā skolēni var nosaukt. Skolēni nosauc, ka teksts ir īsiem, aprautiem teikumiem. Daudz lietotas daudzpunktes, kas liecina par domas plūdumu, nepabeigtību. Galveno varoņu sajūtas tiek atklātas caur dabu, simboliem un krāsām. Skolotāja papildina, ka J. Jaunsudrabiņš par primāro nav izvirzījis sižetu, bet gan detaļu kopumu, kuras atklāj gan varoņu emocijas, gan virza sižetu. Skolotāja pastāsta, ka detaļa var būt ļoti nozīmīga kā līdzeklis tēlojuma akcentēšanai impresionisma darbos un “Vēja ziedu” piederību impresionisma raksturo galvenokārt krāsu izjūta, gaismas un gaisa bagātība. (Ausekle 2003:20) .

Skolotāja aicina kādu no skolēniem nolasīt stāsta ievadu. Pēc nolasīšanas vaicā, ko mēs uzzinām par Rasmu, kur viņa labprāt aizvada savas dienas? Skolēni saka, ka Rasmai iemīļoti ir kapi, viņa nebaidās tumsas – šādas iezīmes parādās varoņos, kas raksturīgi jaunromantisma virzienam. Šajā vasarā viņas dzīve mainās. Skolotāja papildina, ka Rasma jau ar pirmo teikumu atklājas kā dabas bērns, un, darbībai attīstoties, mēs to varam saskatīt vēl vairāk. Kapi - jaunromantiķiem raksturīgais simbols. Kapi aicina uz pārdomām, smeldzi, ilgām. Tie ir miera un klusuma mājvieta.

Skolotāja aicina kādu no skolēniem sākt lasīt 1.nodaļu. Tiek pievērsta uzmanība pavasara un rudens simboliskajai nozīmei. Pavasaris - jaunā sākums, atmoda dabā un cilvēka dzīvē. Rudens - iegrīšanās miegā, lai pēc gada atdzimtu no jauna. Skolēni šādām detaļām nav iepriekš pievērsuši uzmanību, tapēc skolotāja pastāsta, ka pievērsot uzmanību detaļām, konkrētiem priekšmetiem, varam nojaust turpmāko notikumu attīstību. Piemēram, rindās “Dzirdēju cirvjus dobji krītām. Gandrīz kā pirmās smilšu lāpstas uz zārka bija šis troksnis.”(Jaunsudrabiņš 2005:6) Šis salīdzinājums norāda uz gaidāmām nelabvēlīgām pārmaiņām. Skolotāja aicina atrast stāstā citātu, kur Valgs uzrunā Rasmu, sakot, ka viņa ir skaista kā princese. Skolotāja paskaidro, ka vēlāk, kad Rasma mazgā kājas dūņainā dīķī - ierauga, ka tiešām ir skaista. Ūdens tāpat kā spogulis ir patiesības paudējs- cilvēka iekšējās pasaules atspulgs. Saduļķots ūdens var liecināt par nepatīkšanām. Jau stāsta sākumā, sekojot autora tekstā ietvertajām detaļām, varam nojaust, kā turpināsies sižets.

Skolotāja lūdz pievērst uzmanību rindām “ Zāle bija aukstas rasas pilna. Pa ieleju stāipijās miglas dvieļi(...)domas lidoja kā baloži pa vētru”. (Turpat, 7.lpp.) Skolotāja vaicā, ko simbolizē

migla? Skolēni atbild, ka migla padara neredzamu ceļu pa kuru doties. Iespējams, ka Rasma ceļš uz šo mīlestību būs neizprotams. Skolotāja precizē, ka miglas parādīšanas skaidrojama ar to, ka gaidāma vilšanās. Rasma jūt, ka viņā aug mīlestība, vēl līdz galam neapjausta. Migla rada apjukumu un Rasma ir apjukusi no savām jūtām.

Skolotāja aicina nolasīt otrās nodaļas pirmo rindkopu un akcentē vārdu salna. Skolotāja vaicā, ko dabā nozīmē, ja ir salna pavasarī. Skolēni stāsta, ka salna var nodarīt postu ziediem, augiem, tie var nosalt. Skolotāja vaicā, ko simbolizē salna šajā tekstā. Skolēni, zinot stāsta beigas, paskaidro, ka šī salna ir kā zīme tam, ka mīlestības jauniešu starpā tiks nopostīta. Skolotāja paskaidro, ka salna ievieš neticību un bailes par to, vai šai tikko uzplaukušajai mīlestībai ir nākotne.

Skolotāja lūdz kādu no skolēniem nolasīt 3. nodaļas fragmentu, kurā Valgs Rasmai stāsta par savu dēlu. (Turpat, 9.lpp.) Tiek akcentēts, ka Valgs neizstāsta Rasmai patiesību. Viens no skolēniem saka, ka šajā brīdī Valgam būtu vajadzējis izstāstīt Rasmai patiesību, jo viņš jau redzēja, ka Rasma interesējas par Spodri. Cits skolēns izceļ, ka Spodrim “galva uz pleciem” un viņam jāizklūst no šīs dzīves, jāklūst izglītotam. Arī J. Jaunsudrabiņš, lai gan ar grūtībām, tomēr tiecās iegūt labu izglītību, mainīt savu dzīvi. Skolotāja uzslavē sasaisti ar J. Jaunsudrabiņa dzīvi.

Skolotāja aicina lasīt 4. nodaļu un vaicā, kāda nozīme stāstā ir vijoles skaņām. Skolēni nezina atbildi uz šo jautājumu. Skolotāja stāsta, ka vijoles skaņas apbur Rasmu. Šīs skaņas viņu vilina, tāpat kā ceļotājus no pareizā ceļa aizvilina sirēnas. Skolotāja akcentē, ka Spodra vijolei visas stīgas notrūkušas: “Es gribēju spēlēt kādu mīlesības dziesmu, bet vijolei nebija stīgu...” (Turpat, 15). Skolēni izsaka viedokli, ka vijoles skaņas rosināja Rasmā mīlestības jūtas, taču šis mirklis, kurā Spodris saka, ka sapnī redzējis vijoli ar notrūkušām stīgām liecina par to, ka šī mīlestība nav iespējama, tāpat kā nav iespējams spēlēt vijoli bez stīgām. Kāds no skolēniem nolasa citātu, kurā nojaušama Rasma priekšnojauta par to, ka mīlestība ar Spodri nav iespējama: “Visu vasaru mani mocīja savāda sajūta, kad domāju par Spodri. Kā ļauna paredzēšana gulēja katrā manā sapnī (..) un katrreiz, kad māte Spodri pieminēja, man pārskrēja aukstums no galvas līdz kājām”. (Turpat, 122)

Skolotāja akcentē, ka mīlestība abu jauniešu starpā nav iespējama, jo viņi ir brālis ar māsu. Vaicā, kā ir iespējams skaidrot stāsta nosaukuma. Kas vispār ir vēja ziedi? Skolēni min, ka tie ir ziedi, kurus viegli aizpūst pa vējam. Skolotāja papildina, ka tie ir ziedi, kuri uzzied, bet augļus nenes. Zied skaistiem ziediem, tāpat kā Rasma un Spodra mīlestība, taču tie ir tukši - simbolizē tukšus, nerealizējamus sapņus un ieceres, kas tiek pretstatīti dabā plaukstošo puķu dzīvīgumam: “Jā, katrai zālītei, katram ziedīņam bija savs nolūks, katrs kukainītis kaut ko darījis, bet es šo vasaru esmu aprakusi.”

Skolotāja nolasa rindas “Un es izpinu matus, ņemu sarkano zīda banti, pakāpjos pa trepītēm, piesienu to pie zvana mēles...” (Turpat, 132) un lūdz skolēnus skaidrot kapsētas zvana simbolu. Skolēni skaidro, ka zvana skaņas liecina par skumjām un dvēseles sāpēm. Šajā mirklī Rasma noskandina zvanu, liecinot par mīlestības nāvi.

Skolotāja iepazīstina skolēnus ar mājasdarbu. Ir sagatavotas 30 ziedlapas- 5 dažādās krāsas (sarkana, zaļa, zila, dzeltena, violeta), kur katrai krāsai ir savs temats saistībā ar “Vēja ziediem”. Attiecīgo krāsu katram tematam skolotāja ir izvēlējusies, balsoties uz krāsu nozīmi. Gadalaiku maiņu tēlojumiem- zaļā krāsa, kas tiek saistīta ar dabu, zemes un debesu saskaņu, mīlestību pret zemi. Zilā krāsa raksturo saskarsmi intuīciju, tieksmi idealizēt un cerību, tāpēc izvēlēta Rasma dažādu emocionālo stāvokļu atveidei. Attiecībām stāsta varoņu starpā izvēlēta sarkanā krāsa, ka raksturo kaislību, enerģiju, drosmi. Violetā krāsa simbolizē garīgumu, misticismu, tapēc tā saistīta ar krāsu nozīmes pētīšanu. Dzeltenā krāsa, kas simbolizē intelekta spēku, pasaules uztveri, izvēlēta tematam simboliskie tēli un to nozīme. Skolotāja lūdz skolēnus izvēlēties vienu krāsaino ziedlapu, tādā veidā katram skolēnam iedalot viņa pētāmo tematu:

1. Zaļā krāsa - gadalaiku maiņas (dabas) tēlojumi saistībā ar varoņu jūtu dzīvi.
2. Dzeltenā krāsa - simboliskie tēli, to nozīme (pievērst uzmanību ziediem, kapiem, zvanam).
3. Violetā krāsa - krāsas un to nozīme.
4. Zilā krāsa - Rasma dažādu emocionālo stāvokļu atveide.
5. Sarkanā krāsa - Attiecības starp stāsta varoņiem: Rasma-māte, Rasma-Spodris, Rasma-Jānis, māte- Valgs.

Skolotāja pastāsta, ka katrai krāsai atbilst viens temats, kurš ir jāpēta. Lai skolēni rūpīgāk analizētu tekstu, skolēniem uz ziedlapiņām tiek norādītas konkrētas pētāmās nodaļas. Skolotāja stāsta, ka nākamajā stundā katram būs jāprezentē savs veikums un tiks veidoti “Vēja ziedi”.

Skolotāja lūdz skolēnus reflektēt par stundā apgūto, mutiski atbildot uz jautājumiem:

1. Kad radies impresionisms, un kādas ir tā ir iezīmes mākslā?
2. Kādas ir galvenās impresionisma iezīmes literatūrā?
3. Kādas impresionisma iezīmes iespējams saskatīt stāstā “Vēja ziedi”?

Skolotāja mudina skolēnus pacelt atbilstošas krāsas kartīti (dzeltenu, zaļu, sarkanu), atklājot savas izjūtas par stundas norisi: zaļa- stunda bija aizraujoša, ieguvu daudz jaunas informācijas, dzeltena- stunda būtu papildināma ar praktiskiem uzdevumiem, taču kopumā temats mani ieinteresēja, sarkana- mācību temats man nav saprotams, kā arī stāsts neraisīja interesi. (Apgalvojumi tiek demonstrēti uz interaktīvās tāfeles).

Secinājumi par stundas norisi.

Stundas sākumā, stāstot par Klodu Monē un viņa impresionisma darbiem, skolēni ar interesi pētīja attēlus un raksturoja, ko saskata gleznās.

Skolēni arī iepriekšējā mācību procesā bija veidojuši tabulu un pierakstījuši skolotājas diktētu tekstu. Skolēni lūdza vairākas reizes skolotāju nolasīt tabulā ierakstāmo teikumu, kas nozīmē, ka skolēni dzirdēto nespēja uztvert un pierakstīt uzreiz. Skolēniem ir nepieciešams vairāk mācīties klausīties stāstījumā un veikt konspektus.

Pirms stundas skolēniem bija jāaizpilda skolotājas veidota satura pārbaude par tekstu, kas pieejama internetā. Tādā veidā, skolotāja secināja, vai visi skolēni stāstu ir izlasījuši un ir vai nav radies priekšstats par stāsta tēmu un tajā risinātajām problēmām. Anketu aizpildīja 20 skolēni, no kuriem 16 skolēni uz lielāko daļu jautājumu atbildēja pareizi. Pārējie skolēni anketu nebija aizpildījuši. Iespējams, ka šādas anketas pildīšanu vajadzēja veikt stundas sākumā, atvēlot 10 min., lai iegūtu informāciju no visiem skolēniem.

Lasot tekstu, skolēniem ir jāvērs uzmanība uz izteismīgu lasīšanu. Skolotāja bija iecerējusi, ka skolēniem izdosies veiksmīgāk skaidrot dažādu simbolu nozīmi tekstā, taču skolēni teksta fragmentus sākotnēji uztvēra virspusēji. Šajā stundā būtu nepieciešams izmantot simbolu vārdnīcu, lai skolēniem atvieglotu simbolu skaidrošanu.

Ne visi skolēni aktīvi iesaistījās un atbildēja uz jautājumiem par tekstu, lai gan klāt esošie skolēni stāstu bija izlasījuši. Skolotājai pareizāk būtu bijis jautājumus uzdot katru reizi citiem skolēniem, lai sarunā iesaistītu visus, nevis tikai tos, kas vēlējās atbildēt. Ne visiem skolēniem izdevās uztvert stāstā esošos simbolus.

Reflektējot par mācību stundu, skolēni kā jauno informāciju nosauc izpratni par impresionismu mākslā un literatūrā, atbild, ka impresionismam literatūrā raksturīgi īsi, aprauti teikumi, sižets nav galvenais, un tieši "Vēja ziedos" atklājas šīs iezīmes. Skolotāja secina, ka skolēni ir sasnieguši stundai izvirzīto mērķi. Skolēnus ir ieinteresējusi simbolu skaidrošana un meklēšana tekstā. Skolēni secina, ka analizējot daiļdarbu jāpievērš uzmanība detaļām, lai dziļāk atklātu stāsta saturu.

5.stunda, 6.stunda

Stundas temats. "Lielai jūsmai vajag ilgi krūtīs briest un sāpēt, līdz tā izlaužas uz āru mazā dziesmā" (Jaunsudrabiņš 2003)

Stundas temats. J.Jaunsudrabiņa stāsta "Vēja ziedi" mākslinieciskā savdabība.

Stundas mērķis. Vērtēt J. Jaunsudrabiņa māksliniecisko sniegumu un varoņu emocionālo stāvokļu atklāsmi stāstā "Vēja ziedi".

Stundā izmantojamie materiāli:

- J. Jaunsudrabiņa garstāsts “Vēja ziedi”,
- teksta fragmenti lasīšanai skaļi ar intonācijas izjūtu (13. pielikums),
- skaņdarbs “Vēja ziedi” (komponists Raimonds Pauls, vārdi Imants Ziedonis, izpildītājs Viktors Lapčenoks). Pieejams tiešsaistē:
<https://www.youtube.com/watch?v=G8or2XPsvEM> ,
- balts A4 papīrs, aploksnes, krāsu zīmuļi, flomasteri vēstuļu rakstīšanai un noformēšanai,
- vijoles skaņdarbs fona mūzikai. Pieejams tiešsaistē:
<https://www.youtube.com/watch?v=VmQRnFWX--w>,
- A3 lapas (5 gab.) plakātu veidošanai par skolēnu pētītajiem tematiem.

Stundas norise.

Skolotāja sasveicinās ar skolēniem un ievada stundu, pastāstot, ka šī ir noslēguma stunda par J. Jaunsudrabiņa un stāstu “Vēja ziedi”.

Skolotāja saka: “Stundu sāksim, lasot vienu no skaistākajām “Vēja ziedi” nodaļām. 28.nodaļu, kurā Rasma lasa Jāņa vēstuli. Pārskatām divas minūtes tekstu un padomājam, kāda ir šī fragmenta pamatnoskaņa.” Pēc divām minūtēm skolotāja aicina skolēnus atbildēt. Skolēni atbild, ka fragments ir nedaudz smeldzīgs, romantisks, tajā lasāms, ka Rasma ir neapmierināta ar saņemto vēstuli. Skolotāja vaicā, kā vajadzētu attiecīgo fragmentu nolasīt, lai mēs iegūtu skaistuma pārdzīvojumu, bet reizē nojaustu Jāņa un Rasma nostāju vienam pret otru. Skolēni saka, ka būtu nepieciešams lasīt lomās, iejūtoties tēlā, mēģinot ar balss intonāciju atklāt varoņa izjūtas.

Skolotāja iepazīstina ar stundas turpmāko norisi: “Būs nepieciešami trīs pāri - meitene un puisis, kuri lasīs šo fragmentu. Jums būs jācenšas iejusties savā lomā, mēģinot ar valodu, balss intonāciju, iespējams, žestiem izcelt atveidotā tēla Jāņa vai Rasma tā brīža emocijas. Rasmai, lasot vēstuli, Spodrim - brīdī, kad vēstule tika rakstīta. Tiek izvēlēti trīs puīši, kuri lasīs Jāņa rakstītās vēstules tekstu un trīs meitenes, kuras lasīs Rasma tekstu.” Skolotāja katram no pāra iedod paredzēto teksta fragmentu, kur ar zilu iezīmēts Jāņa sākamais teksts, ar melnu - Rasma. Skolotāja uzsver, ka tekstu jācenšas nolasīt tā, lai klausītājiem rastos skaistuma, mīlestības pārdzīvojums.

Skolotāja aicina pārus doties ārā no klases, lai sagatavotos lasījumam. Lai klasē radītu emocionālu noskaņu, tikmēr skolotāja atskaņo dziesmu “Vēja ziedi”. Skolotāja aicina klasē ienākt skolēnus. Skolēniem sagatavošanās laiks nav dots ilgs, tāpēc skolēni nevar norunāt tekstu bez lasīšanas. Katrs no pāriem cenšas tekstu lasīt emocionāli. Skolniece Indra iejūtas Rasma lomā tik labi, ka klasē ir pilnīgs klusums, klasesbiedri pēc lasījuma applaudē. Skolotāja mudina pārējos klasesbiedrus vērtēt, vai pārim ir izdevies atklāt fragmenta emocionalitāti un varoņu jūtas. Kad visi trīs pāri ir nolasījuši savus fragmentus, skolotāja aicina skolēnus izteikt savu

viedokli, kuram pārim izdevies vislabāk atveidot Rasmu un Jāni. Skolēni visus pārus novērtē atzinīgi, taču atzīst, ka vislabāk vēstules fragmentu izdevās nolasīt Indraim un Jānim, klausoties viņu lasījumā tiešām šķietis, ka viņi pārtapuši par stāsta galvenajiem varoņiem. Skolēni applaudē visiem skolēniem. Skolotāja uzslavē skolēnus par sniegumu, aicina doties atpakaļ savās vietās. Skolotāja vaicā, vai un kā mainās Rasmus izjūtas šī fragmenta gaitā? Kas tekstā par to liecina? Skolēni atbild, ka Rasmus izjūtas mainās, jo sākotnēji vēstule tiek lasīta ar nepatiku un neticību Jāņa teiktajam, taču pēc tam meitene novērtē, ka viņš spēj atklāti runāt par savām jūtām.

Skolotāja ievirza skolēnus veicamajā uzdevumā stāstot, ka Jānis Rasmai bija veltījis ļoti skaistu, emocijām bagātu vēstuli. Un skolēnu uzdevums ir rakstīt vēstuli, taču Rasmus vārdā un kādam no stāsta varoņiem pēc jūsu izvēles - Spodrim, Jānim vai mātei, iekļaujot tekstā J. Jaunsudrabiņa domu dzirksti "*Labāk tikt nemīlētam, nekā pašam nemīlēt*". (Jaunsudrabiņš 2005) Vēstules apjoms aptuveni 100-150 vārdu. Skolotāja rakstīšanai dod aptuveni 20 min. Fonā tiek atskaņots vijoles skaņdarbs, ko skolotāja izvēlējusies, kā sasaisti ar stāstā dzirdamajām vijoles skaņām Skolotāja katram skolēnam izdala baltas aplokšnes, sakot, ka īstas vēstules tiek sūtītas aploksnēs, un arī jūs katrs saņemsiet aplokšni, uz kuras uzrakstīsiet, kam vēstule domāta un noformēsiet pēc saviem ieskatiem. Skolotāja pastāsta, ka stundas beigās nejauši tiks izvēlētas dažas vēstules nolasīšanai. Skolotāja 5 min. pirms darba beigām brīdina par atlikušo laiku. Vēstules tiek ievāktas un noliktas kaudzītē.

Skolotāja aicina stundu turpināt ar mājasdarbu pārbaudīšanu un plakātu "Vēja ziedu" veidošanu uz A3 lapām. Klases priekšā tiek piestiprinātas 5gab. A3 lapas ar dažādu tematu virsrakstiem.

1. Gadalaiku maiņas tēlojumi saistībā ar varoņu jūtu dzīvi.
2. Simboliskie tēli, to nozīme.
3. Krāsas un to nozīme.
4. Rasmus dažādu emocionālo stāvokļu atveide.
5. Attiecības starp stāsta varoņiem.

Skolotāja dod norādījumus, ka katrs pa vienam nāks klases priekšā un prezentēs savu veikumu. Pēc tam katrs no skolēniem savu ziedlapiņu pielīmēs pie lapas zem attiecīgā temata. (14. pielikums) Tikmēr pārējie skolēni klausās citu skolēnu stāstījumu un pilda darba lapu (15. pielikums). Katram skolēnam dotas 2 min., lai stāstītu par saviem atklājumiem tekstā.

Lai skolēnos noslēguma stundā par J. Jaunsudrabiņu radītu emocionālu pacilājumu, skolotāja izvēlas dažas vēstules no kaudzītes un, ar skolēnu atļauju, nolasa tās skaļi klases priekšā. Skolotāja slavē skolēnus par radošos darbu stundā un emocionālo sniegumu. Skolotājai

pēc stundas ir gandarījuma sajūta, jo skolēni stundā ir uzrādījuši labu sniegumu gan lasot teksta fragmentu, veicot “Vēja ziedu” analīzi, kā arī rakstot vēstules (16.pielikums)

Secinājumi par stundas norisi.

Skolotāja šajā stundā ir likusi uzsvāru uz skolēnu māksliniecisko sniegumu un radošās uztveres rosināšanu: tekstu lasīšanu dialogu veidā, teksta analīze, iepazīstot svarīgu emocionālo pārdzīvojumu, mūzikas pavadījums, vēstules rakstīšana, izmantojot J. Jaunsudrabiņa citātu. Ņemot vērā, ka stundā izmantotas daudzveidīgas metodes, skolēnu uzmanība tiek noturēta visu mācību stundu, un visi skolēni labprāt iesaistās.

Teksta izteiksmīga lasīšana dialogā ietverta, lai rosinātu skolēnos līdzpārdzīvojumu stāsta varoņiem, radošo uztveri. Jānis Rudzītis norāda, ka “ izteiksmīga teksta lasīšana ir īpašs radošās darbības paveids, kuru pakāpeniski apgūstot attīstās spēja ne vien priekšstatīt rakstnieka attēlotos notikumus, tēlu sistēmu, bet arī saklausīt un atveidot viņa emocionālo attieksmi pret tiem.” (Rudzītis 1993: 66)

Meitenes teksta lasīšanā ir iedziļinājušās vairāk, un viņām Rasmus emocionalitāti izdodas paust tuvāk autora iecerai. Iespējams, ka skolēniem, lai sagatavotos teksta lasīšanai, būtu dodams papildus laiks, lai ar tekstu iepazītos padziļināti un tā lasīšana klasē būtu raitāka. Taču kopumā visi skolēni ar uzdevumu tika galā veiksmīgi.

Skolēni vēstules rakstīšanai lūdz vairāk nekā 20 min., jo pirmās minūtes paiet domu, ideju apkopošanai. Skolēni ir pārsteigti un priecīgi, ka skolotāja ir sagatavojusi aplokšnes pilnīgi visiem skolēniem. Skolotāja ar prieku un interesi lasīja skolēnu uzrakstītās vēstules, jo skolēni tajās atklāja stāsta sižetu, mīlestības tēmu, Spodra un Rasmus vai Jāņa un Rasmus attiecības. Lieliski tika iesaistīts J. Jaunsudrabiņa izteiktā atziņa. Vēstulēs bija jūtama Rasmus, kā romantiskā varoņa emocionālitate.

Diplomande uzskata, ka visās J. Jaunsudrabiņa personības un garstāsta “Vēja ziedi” apguvei veltītajās stundās izdevās sasniegt izvirzīto stundas mērķi, kā arī tika veikti visi iecerētie uzdevumi. Turpmākajā mācību darbā diplomande vēlētos skolēnus iepazīstināt ar J. Jaunsudrabiņa dzejas pasaules daudzveidību un dzejā paustajām vērtībām.

5.SADARBĪBAS REZULTĀTU ANALĪZE UN IZVĒRTĒJUMS

Pedagoģiskais izmēģinājums notika Rīgas xxx vidusskolā 11.a klāsē, un tā mērķis bija izstrādāt metodiskās sistēmas variantu skolēnu radošās darbības rosināšanai Jāņa Jaunsudrabiņa personības un garstāsta “Vēja ziedi” apguvei. Analizējot skolēnu iesaisti mācību darbā, interesi par skolotājas iepļānotajām norisēm stundā, veicamajiem uzdevumiem, kā arī vērtējot skolēnu darbus, diplomande atzīst, ka pedagoģiskā pētījuma izvirzītais mērķis ir sasniegts. Mācību stundas izdevās organizēt tā, lai ieinteresētu skolēnus J. Jaunsudrabiņa personības un garstāsta “Vēja ziedi” apgūvē, kā arī stundās izmantotie sadarbības veidi un iespēja skolēniem aktīvi iesaistīties mācību procesā, rosināja skolēnus uz radošu darbību.

Skolēniem J. Jaunsudrabiņu ir paredzēts iepazīt 5. klasē, lasot fragmentus no “Baltās grāmatas”, taču daudzi skolēni mācīto neatminējās, līdz ar to rakstnieka personība un daiļrade lielai daļai klases bija kas jauns. Skolotājas izvēlētais sadarbības veids raidījuma “100g kultūras” inscenēšana, apgūstot J. Jaunsudrabiņa personību, skolēnus ieinteresēja un viņi labprāt līdzdarbojās visas stundas iepļānotajās norisēs. Vairāki skolēni savās anketās par radošās darbības veicināšanu stundās bija norādījuši, ka literatūras stundās nelabprāt apgūst autora personību, taču izvērtējot sadarbību ar skolotāju un atbildot uz jautājumu, kura stunda ir palikusi atmiņā, vairāk kā puse skolēnu par vienu no labākajām literatūras stundām uzskatīja tieši stundu par J. Jaunsudrabiņa personību. Tas norāda uz to, ka skolotājam, organizējot stundas, kurās skolēniem jāapgūst teorētiskās zināšanas nepieciešams izvērtēt un atrast savai klasei atbilstošākos sadarbības veidus, kas būtu skolēniem saistoši un interesanti. Šajā mācību stundā skolotāja iesaistīja skolēnu līdzradīšanas procesā, ļaujot skolēniem pašiem iepļānot savu uzstāšanos, sagatavot stāstījumu, kā arī skolēniem bija iespēja brīvi paust savas emocijas. Stundas beigās, izmantotā “Vēja ziedu” fragmentu attēlošana krāsās palikusi atmiņā tiem skolēniem, kuriem svarīga ir vizuālā uztvere.

Izvērtējot otrās un trešās mācību stundas norisi, diplomande secina, ka šīm mācību stundām būtu nepieciešami uzlabojumi. Lai skolēni spētu pievērsties teksta dziļākai un daudzpusīgai analīzei, ir nepieciešama skolēnu iepriekšēja sagatavošana. Ņemot vērā, ka J. Jaunsudrabiņa apguvei bija ierobežots stundu daudzums, skolotājai nebija iespējas pietiekami sagatavot skolēnus, lai pilnvērtīgi analizētu garstāstā “Vēja ziedi” ietvertu detaļu- krāsu un simbolu nozīmi. Par krāsu nozīmi literatūrā skolēniem bija pamatzināšanas, taču ne pietiekamas, lai spētu atklāt krāsas kā stāsta detaļas nozīmīgumu. Tomēr, pēc skolotājas un novērojumiem un ierosinājuma, gatavojot mājasdarbu par tematiem simboliskie tēli, to nozīme un krāsas un to nozīme, skolēni izmantoja simbolu vārdnīcu, tādā veidā papildinot zināšanas.

Skolēni nonāca pie secinājuma, ka teksta analīzē ļoti nozīmīga ir arī sīkākajām detaļām, jo tās var atklāt būtiskas nianšes par tekstu un pašu autoru.

Skolotājas un skolēnu starpā izveidojās cieša saikne, kas ļāva skolēniem uzticēties skolotājas darbam un iecerēm. Skolēni stundās jutās emocionāli nepiespiesti, jo skolotāja ļāva brīvi paust savu viedokli, atzinīgi novērtēja skolēnu darbu. Skolēni nebaidījās atklāties, juzdami, ka jaunā skolotāja ir patiesa un labprāt dalās arī ar savām pārdomām un pieredzi no dzīves. Diplomande iepriekš ir saskārusies ar skolēniem, kuri nelabprāt publiski vēlas lasīt savus darbus vai baidās skaļi izteikt viedokli un par šādas situācijas cēloni izvirza sliktas skolēnu savstarpējās attiecības klases iekšienē, kā arī skolotājas un skolēnu attālinātas attiecības. Šajā klasē skolēni viens pret otru izturējās draudzīgi un saprotoši, labprāt savā starpā diskutēja un uzklauzīja cits cita viedokli. Tātad vide ir pietiekami sakārtota un labvēlīga, lai netraucētu skolēniem mācību procesā.

Diplomdarba autore, plānojot mācību stundas, uzmanību pievērta niansēm, tāpēc mācību plakāti netika veidoti parastā formātā, bet gan skolēnu izpētītais tika rakstīts uz ziedlapām un katram tematam tapa “Vēja zieds”. Skolotāja bija apmierināta ar skolēnu izpildīto uzdevumu un prezentāciju, jo lielai daļai skolēnu izdevās atklāt būtiskākās nianšes sava temata ietvaros. Ņemot vērā, ka skolēni savus mājasdarbus prezentēja pēdējā stundā pēc mācību saraksta, skolēniem bija zudušas koncentrēšanās spējas un viņi daudz sarunājās savā starpā, nesekojoši līdz citu skolēnu prezentācijam. Līdz ar to skolēniem bija apgrūtināti aizpildīt darba lapas par citiem tematiem.

Noslēdzošajā stundā par J. Jaunsudrabiņa garstāstu “Vēja ziedi” skolēni tika lūgti rakstīt vēstuli no Rasmus pozīcijas kādam no stāsta varoņiem. Diplomandi interesēja, cik atbilstoši sižetam skolēni uzrakstīs vēstules, lai saprastu, vai viņi ir iepazinuši un izpratuši stāsta saturu un varoņu emocionalitāti. J. Jaunsudrabiņa atziņu lielākajai daļai skolēnu bija izdevies veiksmīgi iesaistīt tekstā, lai atklātu mīlestības nozīmi dzīvē. Skolotāja bija pārsteigta par skolēnu interesantajiem un labajiem darbiem. Skolotāja, lasot vēstules, skolēnus slavēja, atzinīgus vārdus izsakot par katru nolasīto vēstuli. Annija savā vēstulē raksta brīnišķīgas rindas: “Es sapņos joprojām dzirdu Tavu vijoli, tā mani joprojām sauc. Tikai vairs nav kur iet. Tu savu vijoli spēlē citur. Varbūt jau kādai citai. Tavas vijoles dziesma varbūt silda kādas citas dvēseli. Lai nu... Es vairs neēju uz kapiem. Nezinu kādēļ. Tur, kur reiz bija miers, nu mani pārņem smagas domas. Vai mīlestībai ir jābūt sāpīgai? Vai tai jānes ciešanas? Kādēļ manā sirdī nu ir tāds tukšums? Es nezinu...bet labākt tikt nemīlētam, nekā pašam nemīlēt. Mūsu mīlestība vienmēr paliks šai aizgājušajā vasarā. Esi laimīgs, Spodri... To saku no sirds. Mēs abi kādu dien atkal būsim laimīgi...”

Diplomdarba autore bija izvēlējusies noslēguma stundai atbilstošāko stundas norisi, lai rosinātu skolēnos patīkamas izjūtas, emocionālu pacilājumu, kā arī apkopotu zināšanas par temata ietvaros apgūto.

SECINĀJUMI

1. Literatūras stundās nozīmīga ir emocionālās atmosfēras radīšana, lai skolēnus iedvesmotu veicamajam darbam.
2. Lai skolēnos attīstītu brīvu un radošu personību, kas ir mūsdienu dzīves prasība, ir jāsniedz iespēja skolēniem darboties radoši, patstāvīgi un atbildīgi. Radoša darbība ir viena no galvenajiem izglītības balstiem 21.gs. izglītībā.
3. Radošas darbības mērķis ir rosināt skolēnos jaunas emocijas par mācību stundā dzirdēto un veicināt vēlmi mācīties un darboties pašam. Radoša darbība izpaužas spējā katram skolēnam nonākt pie savas izpratnes par mākslas darbu, izteikt savu viedokli, pamatot to un mācīties pieņemt citu domas.
4. Lai organizētu skolēniem interesantas mācību stundas, literatūras skolotājam ir jāpiemīt pedagoģiski mākslinieciskai domāšanai un spējai organizēt māksliniecisku mācību procesu.
5. Pievēršot uzmanību māksliniecisko metožu lietojumam un pareizi izvēlētiem sadarbības veidiem, tiek veicināta personības pilnveidošanās, kas atklājas jaunradē, līdzpārdzīvojumā un tēlainā uztverē.
6. Lai efektīvāk noritētu mācību process un tā saturu padarītu skolēniem interesantāku, stundās izmantojamas interaktīvās mācību metodes, kuras nodrošina visu skolēnu aktīvu līdzdarbošanos un mijiedarbību skolotājam ar klasi kopumā.
7. Pedagoģiskajā pētījumā izmantotie sadarbības veidi: asociāciju veidošana, domu karte, inscenēšana, ilustrāciju aplūkošana un zīmēšana, kino un videomateriālu iepazīšana, fragmentu lasīšana skaļi ar intonācijas izjūtu, skaņdarbu atskaņošana, tēlaini emocionāls stāstījums, veselā salikšana no daļām, dramatisēšana, mācību stundas padarīja interesantākas un skolēniem saistošākas.
8. Jauniešu vecumposmā lielu nozīmi mācībās ieņem brīvība, saskarsme un savstarpēji pozitīva uzmanība, svarīga ir skolotāja saprotoša un cilvēcīga attieksme, rosinot stundā pozitīvu un nepiespiestu atmosfēru. Ja skolotāja un skolēnu starpā izveidojas cieša saikne, skolēni ir gatavi vairāk emocionāli atklāties un nebaidās izteikt savu viedokli.
9. J. Jaunsudrabiņa personības un garstāsta „Vēja ziedi” apguves procesā 11. klasē jaunā skolotāja palīdz skolēniem iepazīt J. Jaunsudrabiņa spilgtākās personības šķautnes un nozīmīgākās dzīves vērtības, kā arī mīlestības atklāsmi un liktens nozīmi garstāstā “Vēja ziedi”. Skolēni, radoši darbojoties, iepazīst J. Jaunsudrabiņu kā spilgtu jaunromantisma, impresionisma un reālisma autoru latviešu literatūrā.

IZMANTOTIE AVOTI UN LITERATŪRA

Grāmatas

- Ausekle 2003   **Ausekle, D.** *Daiļdarba interpretācija skolā*. Rīga: Garā pupa, 2003.
- Beļickis 2000   **Beļickis, I.** *Vērtīborientēta mācību stunda*. Rīga: 2000.
- Bērziņš 1952   **Bērziņš, A.** *Jānis Jaunsudrabiņš. Ziemeļblāzma*, 1952. 231.-243.lpp.
- Blaua 2013   **Blaua, L.** *Rasma- Lizete*. No: *Dzīves stāsti*. Rīga: Jumava, 2013. 26-33.lpp.
- Daukste-Silaspoģe
2001   **Daukste-Silaspoģe, Inguna.** *Īsproza (1945-1950)*. No: Latviešu literatūras vesture 3. sējums. Rīga: Zvaigzne ABC, 2001, 420.-421.lpp.
- Grigulis 1981   **Grigulis, A.** *Jāņa Jaunsudrabiņa dzīve un literārā darbība*. No: *Jaunsudrabiņš J. Kopoti raksti*. Rīga: Liesma, 1981. 5.-26.lpp.
- Jaunsudrabiņš 1971   **Jaunsudrabiņš, J.** *Baltā grāmata*. Rīga: Liesma, 1971.
- Jaunsudrabiņš 2005   **Jaunsudrabiņš, J.** *Domu dzirkstis*. Sastādītāja Signe Sniedze. Jumava, 2005.
- Jaunsudrabiņš 1951   **Jaunsudrabiņš, J.** *Es stāstu savai sievai*. Ziemeļblāzma, 1951.
- Jaunsudrabiņš 1957   **Jaunsudrabiņš, J.** *Mana dzīve*. Rīga: Ziemeļblāzma, 1957.
- Jaunsudrabiņš 2005   **Jaunsudrabiņš, J.** *Vēja ziedi*. Rīga: Valters un Rapa, 2005
- Jaunsudrabiņš 1973   **Jaunsudrabiņš, J.** *Zaļā grāmata*. Rīga: Liesma, 1973. 6lpp
- Jaunsudrabiņš 2000   **Jaunsudrabiņš, J.** *Piemini Latviju*. No: Trimdas raksti 1.sējums. Rīga: Signe, 2000. 238.lpp-240.lpp
- Jaunsudrabiņš 1935   **Jaunsudrabiņš, J.** *Ūdeņi*. No: Ar makšķeri. Rīga: A.Gulbis, 1935
- Kruteckis 1978   **Kruteckis, V.** *Skolēnu mācīšanas un audzināšanas psiholoģija*. Rīga: Zvaigzne, 1978.

- Ķuzāne 1986 **Ķuzāne, L.** *Saule mūžam mana*. Rīga: Liesma, 1986. 362.lpp
- Lūse 1988 **Lūse, D.** *Jānis Jaunsudrabiņš: Daiļrades idejiski estētiskās tendences*. Rīga: P. Stučkas Latvijas Valsts universitāte, 1988. 8.-31. Lpp.
- Maslo 2003 **Maslo, E.** *Mācīšanās spēju pilnveide*. Rīga: RaKa, 2003.
- Rudzītis 1991 **Rudzītis, J.** *Literatūras mācīšanās metodika*. Rīga: Zvaigzne, 1991
- Rudzītis 2000 **Rudzītis, J.** *Literatūras mācības skolā. Metodisks rosinātājlīdzeklis esošajiem un topošajiem literatūras skolotājiem*. Rīga: RaKa, 2000. 89.lpp.
- Rudzītis 1993 **Rudzītis, J.** *Problēmsituācijas literatūras stundā*. Rīga: Zvaigzne, 1993. 26.lpp.
- Rudzītis 1987 **Rudzītis, J.** *Skolēnu radošās darbības rosināšana literatūras stundās*. Rīga: RaKa, 1987. 101.lpp.
- Rune 2003 **Rune, M.** *Stratēģijas literatūras apguvē pamatskolā*. Raka, 2003.
- Stankevičš 1988 **Stankevičš, A.** *Zem Neretas debesīm*. Rīga:1988. 426.lpp.
- Stikute 2006 **Stikute, E.** *Kritiskās domāšanas attīstīšana literatūras mācībā*. No: Latvijas Universitātes raksti. 700.sēj.: Pedagoģija un skolotāju izglītība, Rīga: Latvijas Universitāte, 2006. 138.-145.lpp.
- Stikute 2011 **Stikute, E.** *Latviešu literatūras didaktika*. Rīga: RaKa, 2011. 61.-72.lpp.
- Stikute 2013 **Stikute, E.** *Latviešu literatūras mūsdienīga apguve profesionālajā izglītībā*. Rīga: LU Pedagoģijas, psiholoģijas un mākslas fakultāte, 2013. 113-121.lpp.

Skalberga,
Vilkalatere 2000   **Skalberga, A., Pastare, A., Vilkaplatere, I.** *Literatūra 11. klasei.* Mācību grāmata. Raka, 2000.

Skalberga,
Vilkalatere 2000   **Skalberga, A., Pastare, A., Vilkaplatere, I.** *Literatūra 11. klasei.* Skolotāja grāmata. Raka, 2000

Raksti

Baltušīte 2000   **Baltušīte, R.** *Skolēnu rakstura īpašību ietekme uz sekmīgu mācību darbu.* No: Personības attīstība, Rīga: Izglītības solī, 2000. 50.-53.lpp.

Burima 2010   **Burima, M.** *Koncepts 'ziedi' 20. gadsimta sākuma latviešu literatūrā.* No: *Latviešu un cittautu literatūra: No romantisma līdz modernismam. Rakstu krājums, I.* Rīga: Latvijas Universitātes Humanitārā fakultāte 67. konference, 2010. 80-93.lpp.

Gorsvāne 2003   **Gorsvāne.** *Metodika un pieredze II.* Rīga: LVAVP, 2003. 24.lpp.

Kuduma 2011   **Kuduma, A.** *Radošā rakstīšana: problēmas un risinājumi.* No: Ar mūsdienu acīm uz klasiskām lietām: saturs un metodika. Rīga: LVA, 2011. 56.-80. lpp.

Lasmane 1998   **Lasmane, A.** *Identitātes veidošanās nosacījumi skolotāja un skolēna saskarsmē.* No: Personības pašizjūta un identitāte, Rīga: Mācību apgāds NT, 1998. 167.-180.lpp.

Mauriņa 1936   **Mauriņa, Zenta.** *Jānis Jaunsudrabiņš.* No: Latviešu literatūras vesture V. Rīga: Literatūra, 1936, 157.lpp.

Plaude 2004   **Plaude, I.** *Kooperatīvā mācīšanās. Rakstu krājums.* Rīga: RaKa, 2004. 9.lpp.

- Plotnieks 1998 **Plotnieks, I.** *Personības pašizjūta un identitāte, to izpētes iespējas.* No: Personības pašizjūta un identitāte, Rīga: LU Pedagoģijas un psiholoģijas institūts, 1998. 9-17.lpp.
- Rone 1999 **Rone, S.** *Humānas personības veidošanās pedagoģiskais raksturs.* No: Personības attīstība. Rīga: Izglītības soļi, 1999. 53.lpp.
- Rudzītis 1977 **Rudzītis, J.** *Dārgais smaids* No: *Raksti. Vērtējumi un apceres par latviešu literatūru 1935-1970.* Ziemeļblāzma, 1977. 405-407.lpp.
- Rudzītis 1977 **Rudzītis, J.** *Neskaties saulē!* No: *Raksti. Vērtējumi un apceres par latviešu literatūru 1935-1970.* Ziemeļblāzma, 1977.190.-191.lpp
- Rudzītis 1977 **Rudzītis, J.** *Rakstnieks no Dieva žēlastības.* No: *Raksti. Vērtējumi un apceres par latviešu literatūru 1935-1970.* Ziemeļblāzma, 1977. 93-98.lpp.
- Špela 2000 **Špela, M.** *Lomas ģimenē un skolotāja "Es" koncepcija kā skolēna identitātes veidošanās faktori.* No: Personības attīstība, Rīga: Izglītības soļi, 2000. 59.-62.lpp.
- Šteinberga 1999 **Šteinberga, A.** *Vidusskolēnu pašizjūta.* No: *Jauniešu pašizjūta un vērtības. Teorija un prakse.* Rīga: RaKa, 1999.
- Tabūns 2003 **Tabūns, B.** *Impresionisms latviešu literatūrā.* No: *Materiāli par latviešu un cittautu kultūru Latvijā.* Rīga: LU, literatūras, folkloras un mākslas institūts, 2003. 79. lpp.
- Tunne 1988 **Tunne, I.** *Jauniešu pašapziņas dinamika un identitātes meklējumi.* No: Personības pašizjūta un identitāte, Rīga: LU Pedagoģijas institūts, 1988. 59.-68.lpp.

Citi

- Birziņa **Birziņa, R.** *Interaktīvās mācību metodes*. [skatīts 2017.gada 12. maijā] Pieklūve:
http://skolai.daba.lv/proj_materiali/macibu_materiali/b/Interaktivas_metodes_prezent_rb_b.pdf
- Laiveniece 2011 **Laiveniece, D.** *Reproduktīvās mācību metodes*. Rīga: 2011
<http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:pY8v-5oRiN4J:profizgl.lu.lv/mod/resource/view.php%3Fid%3D21997%26redirect%3D1+%&cd=1&hl=lv&ct=clnk&gl=lv>
- Kenets 2006 **Kenets Robinsons** (*Sir Kenneth Robinson*) (2006) [skatīts 2017.gada 14.aprīlī] Pieklūve:
https://www.ted.com/talks/ken_robinson_says_schools_kill_creativity#t-518676
- Maslovs 1959 **Maslovs, A.** (*Abraham Maslow*) (1959)
<http://academic.udayton.edu/LawrenceUlrich/LeaderArticles/Maslow%20Creativity%20in%20SA%20People.pdf>
- Rone **Rone, S.** *Humānas personības audzināšana vidusskolas pedagoģiskajā procesā*. [skatīts 2017.gada 10. maijā] Pieklūve:
<https://dspace.lu.lv/dspace/handle/7/2938>
- Smildziņa **Smildziņa, L.** *Improvizācijas teātra, spēles nozīme radošas personības attīstībā*. [skatīts 2017. gada 11. maijā] Pieklūve:
http://visc.gov.lv/intizglitiba/dokumenti/metmat/iimprovizācijas_teatris.pdf
- Toma 1962 **Toma, V.** *Ar dabu un mīlestību*. No: Jaunā Gaita nr. 39, 1962. [skatīts 12. aprīlī] Pieklūve:
http://jaunagaita.net/jg39/JG39_Jaunsudrabins.htm
- Vasariņš 1977 **Vasariņš, P.** *Jāni Jaunsudrabiņu pieminot*. No: Jaunā Gaita nr. 115, 1977. [skatīts 12. aprīlī] Pieklūve:

http://jaunagaita.net/jg115/JG115_Vasarins-par-Jaunsudrabinu.htm

- Vāvere 1998   **Vāvere Vera.** *Proza*. No: Latviešu literatūras vesture 1. Sējums. Rīga: Zvaigzne ABC 1998, 299.-303.lpp.
- Zvejnieks 1962   **Zvejnieks, K.** *Jaunsudrabiņš un jaunie*. No: Jaunā Gaita nr. 39, 1962. [skatīts 12. aprīlī] Piekļuve: http://jaunagaita.net/jg39/JG39_Jaunsudrabins.htm
- Literatūra 2008(2)   **Literatūra 2008.** *Vispārējās vidējās izglītības mācību priekšmeta programmas paraugs (2. Variants)*. Rīga: Izglītības satura un eksaminācijas centrs, 2008. 12-26.lpp [skatīts 2017.gada 15 aprīlī] Piekļuve: http://visc.gov.lv/vispizglitiba/saturs/dokumenti/programmas/vidskolai/literatura_2variants_200508.pdf
- Literatura 2008 (1)   **Literatūra 2008.** *Vispārējās vidējās izglītības mācību priekšmeta programmas paraugs (1. variants)*. Rīga: Izglītības satura un eksaminācijas centrs, 2008. 11-34.lpp [skatīts 2017.gada 15 aprīlī] Piekļuve: http://visc.gov.lv/vispizglitiba/saturs/dokumenti/programmas/vidskolai/literatura_1variants_200508.pdf
- Pirmais skats   **Pirmais skats uz mācīšanos.** *Situāciju analīze*. Projekta koordinatore Rūta Kronberga. [skatīts 2017.gada 3. maijā] Piekļuve: https://issuu.com/lookingatlearning/docs/first_looking_latvian11
- KPMI 2017   **Kompetenču pieeja mācību saturā 2017** [skatīts 2017. Gada 1. maijā] Piekļuve: http://visc.gov.lv/visc/projekti/dokumenti/esf_831_20170428_konference_domat.pdf

KV

Kompetenču vārdnīca. [skatīts 2017.gada 2. maijā] Piekļuve:
<https://nevis.mk.gov.lv/Uploads/CompetenceDictionary.6310fce38bd842a3b5a769030b30042a.pdf>

PIELIKUMI

1. pielikums

Anketa par radošās darbības rosināšanu literatūras stundās

Lūdzu atbildi uz jautājumiem, rakstot pārdomātas atbildes! Iegūtā informācija apkopotā veidā tiks izmantota skolotājas diplomdarbā.

Vārds, uzvārds

1. Uzraksti viedokli, kādam būtu jābūt literatūras stundām, lai tās Tevi patiesi ieinteresētu!

2. Uzraksti trīs ieteikumus radošās darbības veicināšanai literatūras stundās!

1.

2.

3.

3. Kam literatūras stundās būtu jāpievērš lielāka uzmanība, kam - mazāka un kāpēc?

Literatūras stundās lielāka uzmanība būtu jāpievērš...

Literatūras stundās mazāka uzmanība būtu jāpievērš....

4. Cik daudz laika ārpus mācību stundām tu velti grāmatu lasīšanai, autora biogrāfijas un daiļrades apgūšanai, teātra apmeklēšanai, ar literatūru saistītu rakstu lasīšanai, diskusijām par literatūras jautājumiem?

5. Kuri radošie uzdevumi Tev vislabāk palikuši atmiņā no literatūras stundām un kāpēc?

Paldies!

Mācību materiāli par J. Jaunsudrabiņu

1.grupa

Lasot tekstu, meklē atbildes uz jautājumiem:

- *Kādas ir bijušas Jaunsudrabiņa attiecības ar māti?*
- *Kādas rakstura iezīmes Jaunsudrabiņā parādās jau bērnībā?*
- *Ar ko "Riekstiņi" paliek nozīmīgi Jaunsudrabiņa dzīvē?*
- *Kā J. Jaunsudrabiņš uzsācis skolas gaitas un turpinājis iegūt izglītību?*
- *Kas ir J. Jaunsudrabiņa pirmā mīlestība, kā veidojas viņu attiecības?*

Jāņa Jaunsudrabiņa bērnība

Dzimis 1877.gada 25.augustā "Krodziņos", kalpu Ievas Saknītes un tēva - Jāņa Jaunsudrabiņa ģimenē. Neretas "Krodziņos" viņi ienāk kā precēts pāris. Tēvs nomirst, kad mazajam Jānim tikai četri gadi. Kopīgiem spēkiem ar māti viņi stājas pretīm trūkumam. Ar visu nabadzību Janci ganos nodod desmitajā gadā. Tas ir daudz vēlāk nekā citi kalpu bērni iziet pie saimniekiem. Māte allaž izmeklē vietu, kur Jānim ietu vieglāk. Viņa pašai dziedzīgi rūpējas par savu dēlu. Rakstnieks jau sirms būdams saka: "Viņa jau lielā trūkumā dzīvodama, nekad nav mani pametusi vienu svešu laužu un tamlīdz ļaunu ietekmju lokā, bet bijusi arvien ar mani, līdz kļuvu patstāvīgs." Jānis aug strādīgs, apķērīgs- skolā tiek slavēts par brīnum vieglo galvu. Maizi abi nopelna un citiem par kāju pameslu nav. Dēls sapņo no kalpu likteņa izrauties, kam māte netic.

Māte Jānim ir atbalsts. Īstenā audzinātāja- vecāmāte. Kur vien rādās derīgi, vecāmāte savās gaitās ņem bērnu līdzi. No vectēva Jānis pārņēmis strādīgumu. Pēc tēva miršanas par vienīgo apgādnieku Jānim kļūst mātes brālis Jānis Saknītis. Krusttēvs palīdz kā vien varēdams. Kad zēnam deviņi gadi mudina uz Riekstiņskolu, runā ar skolotājiem, kā puikam ceļu iegrozīt tā, lai nebūtu visu mūžu aiz arkla jāstaigā. Visās gaitās lielie ņem Janci līdzi: ja par smagu celtu un nest, lai tikai skatās un ācās. Jānis atceras, cik patīkami viņam ausīs skan saimnieces vārdi: "Tu esi kult bijis, nāc brokastā!" Cik saldas pašam domas pēc tam: "Jau esmu nopelnījis sev brokastu, nu mātei būs vieglāk!" Tādej viņš ievēro visas lielo cilvēku prasmes. Krājas dzīves gudrība. Jau no bērnības vilina visādi stāstītāji. No vecāsmātes manto vēlmi -tiekties ļaudīs. Būt kopā ar draudzīgiem cilvēkiem, ar kuriem var gaišā sakaņā darboties.

Pēc tēva nāves kopā ar māti 1880. gadā pārceļas uz "Riekstiņiem", kur nodzīvo sešus gadus un no šejienes viņam visskaistākās bērnības atmiņas. Tieši "Mūsmājas", kā viņš nosaucis "Riekstiņus" ir tā mīļā, skaistā bērnības vieta par ko vēlāk Jaunsudrabiņš raksta "Baltajā grāmatā" – bērnības atmiņu tēlojumā. Šeit Jānis pirmo reizi sastopas ar Latvijas dabas skaistumu, ko patur savā sirdī uz visu mūžu. Daba, visums, tiekšanās uz augušu un sauli pavada autoru viņa dzīves gaitās un spilgti iezīmējas daiļradē.

J. Jaunsudrabiņa skolas gaitas

J. Jaunsudrabiņa ir pilni deviņi gadi, kad krusttēvs, gribēdams māsasdēlam sniegt izglītību, aizved viņu uz Riekstiņskolu. Jānis šeit ātri vien iemācās skaidri un pareizi rakstīt, pārspēj daudzus lasīšanā. Stāstot atbild kā no grāmatas, jo laba atmiņa. Skolā mācās līdz piecpadsmit gadu vecumam. Pēc skolas beigšanas Jānim sākas pirmais patstāvības laiks, jo māte

vairs nedzīvo kopā ar dēlu. J. Jaunsudrabiņam ir sapnis turpināt mācības, taču tam nav pietiekami naudas līdzekļi un viņš izlemj uzsākt kalpa gaitas. Krusttēvs ar Jāni dodas uz Riekstiņskolu, lai runātu par iespējām turpināt mācības. J. Jaunsudrabiņam rodas iespēja palīdzēt skolā, lai pēc gada iestātos “Vecsātos” un mācītos par muižkungu, kur mācības paredzētas vācu valodā.

Jānis ir apņēmības pilns, un no neretiešiem aiziet kalps Sudrabiņa Janks un ierodas skolotāja palīgs Jānis Jaunsudrabiņš. Dienās viņš Riekstiņskolā māca skolēnus, bet vakaros mācās vācu valodu. Tur Jānis ierauga Sproģu Līziņu, kas tikai gadu par viņu jaunāka. Jānis lasa vācu grāmatas, mācās valodu, tulko tekstu. Kaut gan Jānim nav jāiet kalpos pie saimniekiem, viņš palīdz savējiem un tad atkal mācās, raksta, lasa. Tā izveidojas ritms, kuram viņš paliek uzticīgs visu mūžu: galvas darbam jāķer agrās rīta stundas, jo tās visauglīgākās. Pēc tam var lāpīties ar ko citu. Starp Līziņu un Jāni uzplaukts mīlestība, ko abi jaunieši viens otram izsaka rakstot zīmītes. Uzņemšanas eksāmenu Jānis nokārto teicami un viens no pirmajiem tiek uzņemts Vecsātu skolā. Jānis Līziņai apsola, ka drīzumā atgriezīsies. Vienatnē top skumjas rindas par mīlestību un šķiršanos. Dzejoļi rodas cits pēc cita. Veidojas liriski tēli- mīļā meitene, dzimtene un Es Pats.

2.grupa

Lasot tekstu, meklē atbildes uz jautājumiem:

- *Kā aizrit J. Jaunsudrabiņa mācību laiks Vecsātos?*
- *Kādas trīs nodarbes aizrauj rakstnieku?*
- *Kādi ir svarīgākie notikumi šajā laikā?*
- *Kā rodas ideja stāstam “Vēja ziedi”?*

J. Jaunsudrabiņa mācības Vecsātos

Rudenī, kad saimniecības gaitām nāk klāt mācības klasē, grūtos rītus un vakarus viņš iznes spīrgtāk kā pārējie skolas biedri. Uzturs Vecsātos trūcīgs. Naudu, ko devis krusttēvs Jānis ļoti taupa. Ciešākā draudzība viņu saista tikai ar latviešu zēniem, kas, cits citiem uzticēdamies, ierīko slepenu bibliotēku. Pārraksta Veidenbauma dzejoļus, mācās no galvas. Lasa citas latviešu grāmatas un avīzes. Ja skolas direktors to uzzinātu, padzītu, taču guvums šķiet tik liels, ka ir vērts riskēt.

Svētdienas rītus viņš ceļas cīruļa agrumā, iet uz Rojas vai Abas krastiem, papīrs un zīmulis līdzī. Vienatnē meklē izteiksmīgus vārdus un raksta ritmiskas rindas, izsacīdams, kas iekšienē gruzd. Pirmos publicēšanai domātos dzejoļus sūta “Latviešu Avīzēm”, kas ir neretiešu laikraksts. Viņa pirmo dzejoli “Ziema” nopublicē un rodas vēlme rakstīt vēl un vēl- izdot veselu krājumu. Vilina arī zīmēšana, top dažas ainavas, ko biedri novērtē. Un trešā apsēstība- ķīmija. Nevienu grāmatu par ķīmiju Vecsātu bibliotēkā viņš neatstāj neizlasītu. Reti, taču Jānim izdodas pa kādai ziņai Līziņai nodot un attālums nav šķērslis, lai nosargātu mīlestību.

1897.gadā, 20 gadu vecumā Jaunsudrabiņš beidz skolu. Beidzēju sarakstā viņš viens no pirmajiem. Direktors šķiro darba piedāvājums un izlemj, kur katrs var doties. Jāgrib doties tur, kur katram dod. Laimīgs pavasaris un tomēr skumjš, jo jāšķiras no biedriem, ar ko mazu jaunības brītiņu kopā iets. Jānis atgriežas Neretā, kur viņu lepni sagaida ģimene. Citi neretieši pie baznīcas skaudīgi aprunā : “Kas to tādu no ganu puikas būtu domājis!” Jānis Jaunsudrabiņš kļūst citu acīs ievērots.

Darbs par muižkungu Laukmuižā un Smuku muižā

Sudrabiņam jādodas uz saderēto vietu- Laukmuižu. Citam tāds darbs patiktu, taču Jānim nē- viņam jaunsunga vārds riebjas un glaimot citiem pretīgi. Prāts meklē kā darbus paplašināt. Tur paralēli darbam raksta pa kādam dzejolim. Ar dažiem autors mēģina Rīgu iekarot- tos adresē “Mājas Viesim”, kur drukālatviešu rakstniecības dižgari. Domas par krājumu netiek atmestas, kaut gan uz Rīgu nosūtītie panti pazūd kā akā iekrituši.

Jānis pāriet strādāt uz Smuku muižu. Kur domādams, kā savu uzvārdu tālāk iznest, izlemj ierīkot bibliotēku. Naudas nav, taču viņš savāc ziedojumus un var iegādāties kādu duci grāmatu un vēl avīzes izrakstīt. Istabiņā viņam plaukstiņš pilns, vakaros lasītāji nāk grāmatas mainīt- ar katru pa vārdam jāpārmij. Šeit Jānis iepazīstas un sadraudzēja ar savu vienaudzi Frici Hunhenu un viņa noskatīto Vītiņu Lizeti. Lizetes raksturs aizrauj Jānis Sudrabiņu un viņa prātā rodas doma par kādu sižetu, kurā sastopas skaists jauneklis un meitene, kas nav sava tēva meita. Uzplaukst nepiepildāma mīlestība, jo viņi ir brālis ar māsu. Top ideja darbam “Vēja ziedi”.

3.grupa

Lasot tekstu, meklē atbildes uz jautājumiem:

- *Kas pamudina Jaunsudrabiņu profesionāli pievērsties glezniecībai?*
- *Kas raksturīgs viņa gleznām, kas visbiežāk tiek attēlots?*
- *Kā autors ticis iesaukts?*

J. Jaunsudrabiņš un glezniecība

Šķirstot žurnālu “Mājas Viesa Mēnešraksts”, Jaunsudrabiņu vilina gleznu attēli. Vilhelms Puvītis un Jānis Rozentāls, kļūst par pamudinājumu arī Jaunsudrabiņam izmēģināt savu roku glezniecībā. Steidzamākie parādi ir nolīdzināti, drēbju kārta, kas mugurā, un zābaki turēs kādu laiku, līgavai atsacīts, vairs viņam nav ko gaidīt, viņš nolemj pamest darbu muižā un doties uz Rīgu, lai mācītos gleznot. Dzejnieka gaitām, šķiet, arī tiek atmests ar roku, jo viņa dzejoļi negūst lielu atsaucību un Jānim ir jāizvēlas cits dzīves ceļš pa kuru iet. Visu ziemu viņš ir vingrinājies zīmēšanā un pat mēģinājis gleznot. Apņēmība ir liela un viņš atlūdzas no amata, lai brauktu uz Rīgu. Jaunsudrabiņš nolēmis iestāties Blūma zīmēšanas un gleznošanas skolā. Darbu Rīgā dabūt grūti. Jāsāk no pašas apakšas un rodas vēlme atgriezties Neretā. Jaunsudrabiņš sastop radnieku Grīslīti, kurš aicina viņu Rīgā dzīvot pie viņa un sievas.

Jaunsudrabiņš uzsāk mācības Blūma zīmēšanas skolā. Vasarās dodas uz Neretu, kur satiekas ar Sproģu Līziņu, makšķerē, glezno. Gleznošanu gan neretieši neuzskata par tādu amatu, ko varētu salīdzināt ar muižkungu darbu. Neretiešu acīs Jaunsudrabiņš ir nokritis, skolasbiedri izvairās, draugi uz vienas rokas pirkstiem saskaitāmi. Krusttēvs pārmet Jānim par izdarīto izvēli. Līziņa apsolās Jāni gaidīt. Otrais skolas gads aizrit daudz veiksmīgāk. Viņš raksta vēstules uz Neretu, kur stāsta, ka sācis pelnīt: palielina ģimenes no izbālējušām fotogrāfijām, pasniedz zīmēšanas stundas, pārdevis pāris dabasskatu.

Jaunsudrabiņš kā gleznotājs galvenokārt ir Latvijas dabas iejūtīgs apjūsmotājs. Viņa mazā formāta ainavās daudz siltu jūtu. Gleznodams dabu viņš nekad neiekrit poētiskā patosā un neizmanto tīšus efektus. Cik gaiši, mierīgi un priecīgi rakstījis savus rakstniecības daiļdarbus, tikpat vienkārši un patiesīgi gleznojis Latvijas dabu. Jaunsudrabiņš visvairāk mīl daudzpusīgas krāsu gammas un gaimu mirdzumu. Viņam vienmēr ir īsts krāsu prieks. Krāsas viņam nav līdzeklis, bet pats mērķis. Savās gleznās viņš attēlojis Latvijas gada laikus. Visvairāk ir ar pavasari- ziedošām ābelēm, kuplu ceriņu krūmiem. Viņu iesaukuši par reālo impresionistu.

Cilvēkus viņš spējis gleznot īstus un patiesīgus. Portreti Jaunsudrabiņam bijuši maz. Skatītājs viņa gleznojumos izjūt nevien dabas svaigumu un krāšņumu, bet arī zemes arāja darba rosīgumu un svētīgumu, jo viņš pats nācis no vienkāršiem darba ļaudīm.

Savai glezniecībai J.Jaunsudrabiņš motīvus ir atradis bagātīgā mērā arī ārpus Latvijas ziemeļnieciskās dabas, paplašinot ar to savu mākslas saturu un savas glezniecības izteiksmes līdzekļus. Pirmajā pasaules kara laikā, kad ceļš aizveda uz Kaukāzu- viņš tēlojis spilgtās kalnu ainavas. Ar vienādu mīlestību Jaunsudrabiņš greznojis Latvijas ainavas un franču zaļos pakalnos.

4.grupa

Lasot tekstu, meklē atbildes uz jautājumiem:

- *Kāda dzīve Rīgā sagādāja Jaunsudrabiņus?*
- *Kā šajā laikā veicas ar literatūru un glezniecību?*
- *Kāds virziens Jaunsudrabiņu īpaši aizrauj glezniecībā?*

J. Jaunsudrabiņa dzīve Rīgā, glezniecība

1901.gada 2.septembrī, atgriezies Neretā, Jaunsudrabiņš apprec Lizeti Sproģi. Septembra otrajā pusē viņi dodas uz Rīgu. Lizetei līdzī brauc arī brālis. Viņi noīrē istabiņu Ādmiņu ielā un iekārto ar krāmu tirgū sapirktām mēbelēm. Naudas jaunajai ģimenei gandrīz vispār nav, tomēr neskatoties uz to 23. aprīlī ģimenē ienāk meitiņa Lilija. Vasarai nākot, viņi dodas uz Neretu, kur ar iztikšanu palīdz radnieki.

1903.jaunā ģimene cieš lielu trūkumu. Jaunsudrabiņa mākslas darbus neviens nepērk. Viņš nes un sola redakcijām stāstu "Miestiņš", ko nepieņem.Mēģina tulkot no vācu valodas- tiek izbrāķēts. Tomēr bads nav uz ilgu laiku un Jaunsudrabiņam rodas darba iespējas kā māksliniekam. Ģimenes grāmatvedībā mēneša laikā parādas liela nauda. Nu var atļauties arī kādu prieku- koncertu, teātri, vai izbraukumu ārpus Rīgas. 1905.gadā nolemj doties uz Minheni, lai pamacītos pie lielajiem glezniecības meistariem. Līziņa un Lilija dodas uz Suntažiem, kur no Neretas pārnākusi viņas ģimene.

Minhenē viņu aizrauj jaunimpresionistu virziens. Viņš iestājas poļa Alekseja Javlenska studijā- ar krāsu un gaismu rotaļu vien nepietiek, gribas atraisīt un izstāstīt tēmu. Atgriežoties Rīgā meklē atbilstošas telpas, lai rīkotu savu darbu izstādi. Šo to no viņa darbiem arī nopērk.

Raugoties viņa darbu izstādē paveras skats, kur "...no sienām pretī mirdz rudzu statiņi, zeltaini bērzi, salmu jumti vasaras dienvidū. Zied ievas, ceriņi, purenes. Pret palsām vakara debesīm nāk arājs uz lauka. Iet vecenīte ar baltu lakatiņu galvā. Zēns un meitene saules staros. " Par viņa darbiem saka- esot mazliet naivi, taču silti un sirsnīgi. Sevišķi jauki, ka gleznām pa vidu grozoties pats mākslinieks. Ne Purviša atdarinātājs, ne Rozentāla apskaudējs, bet viņš pats. Viņa mākslai varot zīlēt laimīgu nākotni. Jaunsudrabiņa vārdam tiek pievērsta sabiedrības uzmanība. Uz izstādi ierodas arī J. Rozentāls, augsti novērtējot Jaunsudrabiņa darbus.

5.grupa

Lasot tekstu, meklē atbildes uz jautājumiem:

- *Kas kopīgs J.Jaunsudrabiņa un K. Hamsuna daiļradei?*
- *Kā tiek novērtēts Jaunsudrabiņa sarakstītais stāsts "Vēja ziedi"?*
- *Kādi ir R.Blaumaņa ieteikumi?*

J. Jaunsudrabiņam turpinot literatūras gaitas

Naktīs J. Jaunsudrabiņš tulko Knuta Hamsuna darbus. Viņus sarado pasaulizjūta un ticība liktenim, viņi dabas dievišķo spēku ierindo augstāk par visu. Abu rakstnieku attieksmei pret dabu ir filozofisks raksturs. Viņi redz un jūt cilvēka saskaņu ar dabu- cilvēks ir daļa no Visuma. J. Jaunsudrabiņš ķeras pie tulkošanas sava prieka pēc un lai pavingrinātos, jo visapkārt runā par literatūru.

Kādā sanāksnā iepazīstas ar Jāni Akurateru, Kārli Skalbi, Frici Bārdi kuri strādā pie žurnālu izdošanas un vēlas iesaistīt arī Jaunsudrabiņu, lai viņš veidotu rakstus par mākslu. J. Jaunsudrabiņam rodas iespēja kļūt par redaktoru žurnālam "Stari", kur galvenais uzsvars tiek likts uz fotogrāfiju. Paralēli, citos žurnālos, viņš raksta par mākslu. Viens no šādiem žurnāliem ir "Dzelme". Viņš ir redaktors un varētu drukāties savos žurnālos, taču viņš vairāk uzticas Rūdolfā Blaumaņa dzēlīgajai mēlei un savus darbus nes uz "Latvijas" redakciju. Blaumanim Jaunsudrabiņa darbi iepatīkas un tiek nodrukāti daži atmiņu tēlojumi par "Riekstiņu" mājām.

J. Jaunsudrabiņš atminas savu ideju par liktenīgo mīlestību starp brāli un māsu. Viņa galvā rodas vēl jauni tēli- Rasmus māte un Spodra tēvs. Fonā ogļdeģa būda, Vītiņu kapi ar zvana torni. Katra nodaļa- maza mīlestības dziesma. Viņš uzsāk darbu pie "Vējas ziediem" jeb kā sākotnēji ieplānots "Viena vasara". Darbs nonāk R.Blaumaņa rokās, kurš to kārtīgi izlasa un nosauc par varenu darbu. Tikai stāsta virsraksts viņam nepatīk "Viena vasara", kā viņš saka, vajag spēcīgāku blīkšķi, teiksim, "Vēja ziedi". Tā, Blaumaņa krustīts stāsts dodas paaudzēs.

1897.gadā 30 gadu vecumā J. Jaunsudrabiņu jau atzinīgi piemin pie literātiem. Blaumanis, pavērdams ceļu "Vēja ziediem" raksta brīnišķīgus ievadvārdus: "Rasmus stāsts ir kādas meitenes mīlestības stāsts, un Jaunsudrabiņš to liek stāstīt ar īsta dzejnieka pirmatnējo spirtumu un aizraujošu lirismu kuplā, vizošā valodā. Ar "Vēja ziediem" J. Jaunsudrabiņš nostājas mūsu rakstnieku pirmajās rindās.

6.grupa

Lasot tekstu, meklē atbildes uz jautājumiem:

- *Uz kādiem jautājumiem Jaunsudrabiņš cenšas rast atbildes dzīvojot svešumā?*
- *Kāda nelaime piemeklē Jaunsudrabiņa ģimeni?*
- *Kādus literārus darbus šajā laika posmā saraksta?*

Ceļā uz Kaukāzu

Sākoties karam J. Jaunsudrabiņš partrauc rakstīšanu. Ar ģimeni dodas bēgļu gaitās uz Kaukāzu. Tur viņu uzņem Ernests Birznieks- Upītis. J. Jaunsudrabiņš uzdod sev jautājumu -

vai bijī neuzticīgs dzimtenei, bēgdams svešumā? Un atbilde skan: “Nē, viss, ko tautai varu dot, tikai mākslā atrodas, jo karavīrs no manis neiznāk.” Viņš uzdod sev jautājumu- kā jēga tavai esībai? “Kur un kā sevi piepildīt, ja mūžība tik ilga, bet dzīvība tik niecīga.” Tad kalni viņam atbild: “Mācies no mums! Tiecies uz gaismu! Izstaro gaismu, kaut ielejās pret tevi tumsa kāpj!” No šīs sarunas top skaistākais Jaunsudrabiņa dzejolis “Kā sniegi kalnu galotnēs”, kas tiek komponēta arī dziesmā. Vasaras dienas pieder gleznošanai, labprāt pavada laiku makšķerējot.

Kaukāzā viņš novīn savu četrdesmito dzimšanas dienu. Taču savās domās vienmēr ir dzimtenē un savā mīļajā Neretā: “Nereta, par tevi bieži sapņoju es svešā malā. Jūrām pāri esmu braucis, simtus ceļus izmērijis, ziemeļus un dienviddienas savām asinīm cauri laidis...”. Dzimšanas diena tiek svinēta skaļi- ir referāts par jubilāra dzīvi, par darbību literatūrā un mākslā.

Bēgot projām no Kaukāzas viņš cenšas izpārdot visas savas gleznas un dodas atpakaļ uz Latviju.

1918. gadā viņš atkal ir savās Pļaviņu mājās. Autors atcerēdamies saka: “Daļu no sava dzīvesprieka esmu atstājis svešos ļaudīs...Dienvidu saule ir mani darījusi vecāku kā es vēlētos. Pret sevi un citiem esmu kļuvis vienaldzīgāks.”

1919. gadā, atgriežoties dzimtenē J. Jaunsudrabiņš ir viens no mākslinieku biedrības "Neatkarīgo mākslinieku vienība" dibinātājiem un tās pirmais priekšsēdētājs. Līziņa ir blakus vīram visos darbos, cenšas palīdzēt visā, taču viņu sāk mocīt muguras sāpes un 1920.gadā viņa smagi saslimst, J. Jaunsudrabiņš sievas slimības laikā uzraksta stāstu "Vasara". Uzrakstītos gabaliņus lasa viņai priekšā un viņa klausās, klusinādama sāpes, ieelpodama kalnu gaisu un 1917. gada vasaru. 1921.gadā, lai būtu tuvāk ārstiem Jaunsudrabiņi pārvietojas uz Sarkankalna slimnīcu. 1920. gada 16. decembrī mirst Līze Jausudrabiņa.

1921. gadā izdod trešo dzejoļu krājumā "Dzejas" (1921), kas ir visplašākais viņa dzejoļu kopojums, tajā publicēta dabas un filozofisko pārdomu lirika. Viņš sakopo skices par savām makšķernieka gaitām un izdod tēlojumu "Ar makšķeri". Kaukāzā J. Jaunsudrabiņš gūst daudz literāru un glezniecisku ierosmju, kas vēlāk atspoguļojās stāstu krājumos "Kaukāzs" (1920), "Gredzens" (1921), romānā "Nāves deja" (1924). Šajā laikā sarakstījis no saviem nozīmīgākajiem darbiem - triloģijas "Aija" otro daļu - "Atbalss".

7.grupa

Lasot tekstu, meklē atbildes uz jautājumiem:

- *Kā J. Jaunsudrabiņam aizrit otrā laulība?*
- *Kādi nozīmīgi darbi tiek uzrakstīti?*
- *Kādus iesaļidus viņš gūst ceļojuma laikā?*
- *Kas raksturīgs J. Jaunsudrabiņa gleznām?*
- *Kā J. Jaunsudrabiņam pāiet Vācu okupācijas gadi?*

J. Jaunsudrabiņa dzīves otrā puse

J.Jaunsudrabiņam apprecās otrreiz ar Elizabeti Ābele.Taču šī mīlestība nav tīra un gaiša, kādu iedomājis. Elizabete izrādās siktas dabas. Kopš viņas ienākšanas autora dzīvē, pazūd Jaunsudrabiņa baltais miers un gaišais skatījums. J. Jaunsudrabiņš sāk bēgt no mājām un slēpties vientulībā. Šajos pādzīvojumos vēlāk rodas darbi "Jaunsaimnieks un velns", "Zvēru dīdītājs". 1923. un 1924.gadā J. Jaunsudrabiņa ģimenes dzīve ir nesaskaņu pilna, top "Ziema"

triloģijas "Aija" 3.daļa, kur autors galvenajos varoņus nedaudz atklāj savas un Elizabetes attiecības.

Četrdesmit sešu gadu jubilejā Kultūras fonds J. Jaunsudrabiņam piešķīra stipendiju ārzemju braucienam un 1924./1925.gadā un viņš kopā ar Elizabeti dodas apceļos pasauli. Viņš raksta ceļojuma aprakstus vēstuļu formātā. Viņš nonāk Vācijā, Francijā, kur meklē mākslas vērtības, Itālijā, Šveicē. Atgriezoties dzimtenē dzīve Pļaviņās šķiet labāka.

Katru svētdienu rasktnieka mājās ierodas ciemiņi. Tiek uzsākts darbs pie J. Jaunsudrabiņa kopotajiem rakstiem. Viņa meitiņa Lilija ir izaugusi, pabeigusi drāmas teāti. Jaunsudrabiņš savai meitai veltījis apcerējumu "Iesvētīšanas dienā" un "Neskaties saulē". Jaunsudrabiņš devies arī pie Raiņa, lai lūgtu iespēju Liliju iekārtot teātri.

1927.gadā svin J. Jaunsudrabiņa 50.dzimšanas dienu. Viņš ķēras pie gleznu izstādes gatavošanas. Rodas pārsvarā reālistiski impresionistiskā manierē gleznotas Latvijas un Kaukāza dabas ainavas. Top īsie stāsti, ko viņš dēvē par tēlojumiem. Vēlāk tos liek kopā krājumā "Redzets, dzirdēts, justs". Viņam ir tik laba atmiņa, ka "no ļaužu mutēm ņemtu notikumu uzreiz var pacelt, tik spilgta iztēle, ka atliek tikai dvašu uzpūst, lai tas sāktu mirdzēt." Stāstiņi tiek drukāti avīzēs. Uzsāk darbu pie romāna "Jaunsaimnieks un velns", kuru pabeidz 1933.gadā. Vasarās viņš dodas uz savu mīlo Latvijas pusi- Aglonu, Viesīti, Neretu. Šeit viņš rod patvērumu. J. Jaunsudrabiņš nesaskaņu dēļ aizbēg no Elizabetes un vēlāk iesniedz laulības šķiršanu, taču tā ir neveiksmīga. Šajā laikā viņam parādās jauna mīlestība- skolotāja Milda Ozola.

Vācu okupācijas gados 1944. gadā Jaunsudrabiņš dodas bēgļu gaitās uz Vāciju. Došanos prom no dzimtenes viņš apraksta grāmatā "Es stāstu savai sievai". J. Jaunsudrabiņš iekārtojas uz dzīvi Grēvenē, kādā ciemā kopā ar sievu Natāliju Jaunsudrabiņu. 1948.gadā viņi pārceļas uz pēdējo dzīesvietu Kērbeku, kur dzīvo skaistā, lielā mājā ezera krastā. Tur, ilgās pēc dzimtenes, uzraksta "Zaļo grāmatu", kas ir "Baltās grāmatas turpinājums". Top darbs "Es stāstu savai sievai". 1962.gada 1. septembrī J. Jaunsudrabiņu apbērē Kērberkas kapos. Pārbedīts Latvijā- Neretas kapos.

Materiāls sagatavots izmantojot L. Ķuzānes biogrāfisko stāstu "Saulē mūžam mana" un A. Stņkeviča biogrāfisko romānu "Saulē mūžam mana".

Foto no raidījuma “100g kultūras” studijas

Scenārijs un intervija raidījumam “100g kultūras”

Skolotāja:

“Jānis Jaunsudrabiņš ir personība ar dziļu inteliģenci un māksliniecisku daudzpusību - viņš ar izcilību spējis tēlot latvieša dvēseli. Rakstnieks sevi nav ierobežojis tikai kādā šaurā virzienā, bet ir tiecies pēc daudziem jaunrades izteiksmes veidiem. Viņa daudzpusība radusies no liela gara sprieguma un iekšējās nepieciešamības sevi izteikt. Ielūkojoties viņa rakstniecības darbos redzama daudzpusība, kāda nav parastā literatūrā. Viņš rakstījis gan dzeju, romānus, nav nosliecies tikai vienā žanrā. Un viss viņam padodas vienādi labi: romāns, stāsts, tēlojums, drāma, lirisks dzejolis, ironiska satīra.

Lai noskaidrotu kā Jaunsudrabiņš ir atradis savu ceļu dzīvē un pie latviešu tautas, kas viņa daiļradi ir padarījis laika gaitā neaizmirstamu un latvietim tik tuvu, šodien uz sarunu esmu aicinājusi J. Jaunsudrabiņa dzīves gājuma pētniekus un pazinējus.

Studijas viesi tiek stādīti priekšā.

- “Jebkuram cilvēkam ir ļoti svarīga ģimene, vide, kurā viņš izaug. Kā teicis pats Jaunsudrabiņš:” Tas ko uzņemam savā bērnībā, ar to mēs dzīvē ejam tālāk.”Lūdzu pastāstiet par rakstnieka bērnību. Kādas ir bijušas Jaunsudrabiņa attiecības ar māti? Kas parādās Jaunsudrabiņa raksturā no bērnības? “

(1.grupas pārstāvis dalās informācijā par Jaunsudrabiņa bērnību)

- “1880.gadā pēc Jaunsudrabiņa tēva nāves māte ar mazo Jāni pārceļas uz Riekstiņiem. Ar ko šī vieta paliek tik nozīmīga? “

(1.grupas pārstāvis stāsta par “Mūsmājām”)

- “Neretas “Riekstiņos” darbojas Jāņa Jaunsudrabiņa muzejs, kur katram apmeklētājam ir iespēja sajust “Mūsmāju” burvību.”
- “Jaunsudrabiņš gan dzīvē, gan daiļradē ir tiecies uz vispārēju mīlestību neprasot neko pretim. Jums iespēja noklausīties īsu fragmentu no sarunas ar “Riekstiņu” muzeja vadītāju Ilzi Līdumu par Jaunsudrabiņa ienākšanu mūsmājās un bēnībā izjusto mīlestību. “(05.35-6.46)
- “Par to, kā Jaunsudrabiņš uzsācis skolas gaitas man drošvien jājautā xxxxx. Dzirdēts, ka autoram bijusi laba atmiņa.”

(1.grupas pārstāvis stāsta par Jaunsudrabiņa skolas gaitām)

- “Tātad Jaunsudrabiņš ir turpinājis skolas gaitas? Kādu arodu viņš vēlas iegūt?”
- “Jaunības dienās noteikti parādās pirmā mīlestība. Vai autoram tāda bija?”

(1.grupas pārstāvis stāsta)

- “Kā aizrit autora mācības Vecsātos? Kādas nodarbes aizrauj Jaunsudrabiņu? Vai tiesa, ka viņam izdodas nopublicēt savu pirmo dzejoli? “
- “Un kā ir ar mīlestību? Vai Lizete vēl nav aizmirsta?”

(2.grupas pārstāvis stāsta)

- “Jaunsudrabiņš uzsāk strāt par muižkungu. Vai ir kāds svarīgs notikums šajā laikā?”

- “Tieši šajā laikā radusies ideja stāstam “Vēja ziedi?” Pastāstiet lūdzu.”

(2.grupas pārstāvis stāsta)

- “Tāda īstā aizraušanās ar glezniecību Jaunsudrabiņam notiek šķirstot žurnālu “Mājas Viesa mēnešraksts”. Un viņš nolemj pamest muižkunga darbu, lai dotos uz Rīgas Blūma zīmēšanas skolu, kas tajā brīdī ir liels neprāts, jo šis darbs var nodoršināt labu iztikšanu. Vai pareizi? Kas pamudina viņu profesionāli pievērsties glezniecībai?”

(3.grupas pārstāvis stāsta)

- “Kas rakturīgs autora glezniecības stilam? Ko viņš vairāk glezno? (demonstrē attēlus ar Jaunsudrabiņa gleznām)”

(3.grupas pārstāvis stāsta)

- “1901. gadā Jaunsudrabiņš apprecas ar Līziņu, kā abiem rit tālākais dzīves ceļas?”

(4.grupas pārstāvis stāsta)

- “Kā šajā laikā veicas glezniecībā?”

Skolotāja papildina:

“No sienām pretī mirdz rudzu statiņi, zeltaini bērzi, salmu jumti vasaras dienvidū. Zied ievas, ceriņi, purenes. Pret palsām vakara debesīm nāk arājs uz lauka. Iet vecenīte ar baltu lakatiņu galvā. Zēns un meitene saules staros. “Par viņa darbiem saka- esot mazliet naivi, taču silti un sirsniņīgi. Sevišķi jauki, ka gleznām pa vidu grozoties pats mākslinieks. Ne Purvīša atdarinātājs, ne Rozentāla apskaudējs, bet viņš pats. Viņa mākslai varot zīlēt laimīgu nākotni. Jaunsudrabiņa vārdam tiek pievērsta sabiedrības uzmanība. Uz izstādi ierodas arī J. Rozentāls, labo novērtējot Jaunsudrabiņa darbus.”

(4.grupas pārstāvis stāsta)

- “Vai Jaunsudrabiņš kādā brīdī atgriežas pie literatūras? Esmu dzirdējusi, ka daudzi izsakās, ka Jaunsudrabiņa daiļradei velkamas paralēles ar K.Hamsuna daiļradi. No kurienes šādas runas?”

(5.grupas pārstāvis stāsta)

- “Jaunsudrabiņš atsāk pievērsties rakstniecībai un atceras par “Vēja ziedu” sižetu. Vai darbs tiek atzinīgi novērtēts? Ko par to saka R. Blaumanis?”

(5. grupas pārstāvis stāsta par “Vēja ziediem”)

- “Ir laiks, kad Jaunsudrabiņš ar ģimeni dodas uz Vāciju. Viņš sapazīstas ar K.Skalbi, J.Akurateru, F.Bārdi. Kopīgi pavada vakarus runājot par literatūru. Šajā mierīgajā laikā Jaunsudrabiņš 1911. gadā sāk rakstīt “Aiju”, tiek izdota arī Baltā grāmata. Taču pēcāk ģimeni ir jādodas bēgļu gaitās. Uz kuriem viņi dodas?”

(6.grupas pārstāvis stāsta par Kaukāzu)

- “Uz kādiem jautājumiem Jaunsudrabiņš cenšas rast atbildes dzīvojot svešumā? Kādus literārus darbus šajā laika posmā saraksta?”

(6.grupas pārstāvis stāsta par Kaukāzu)

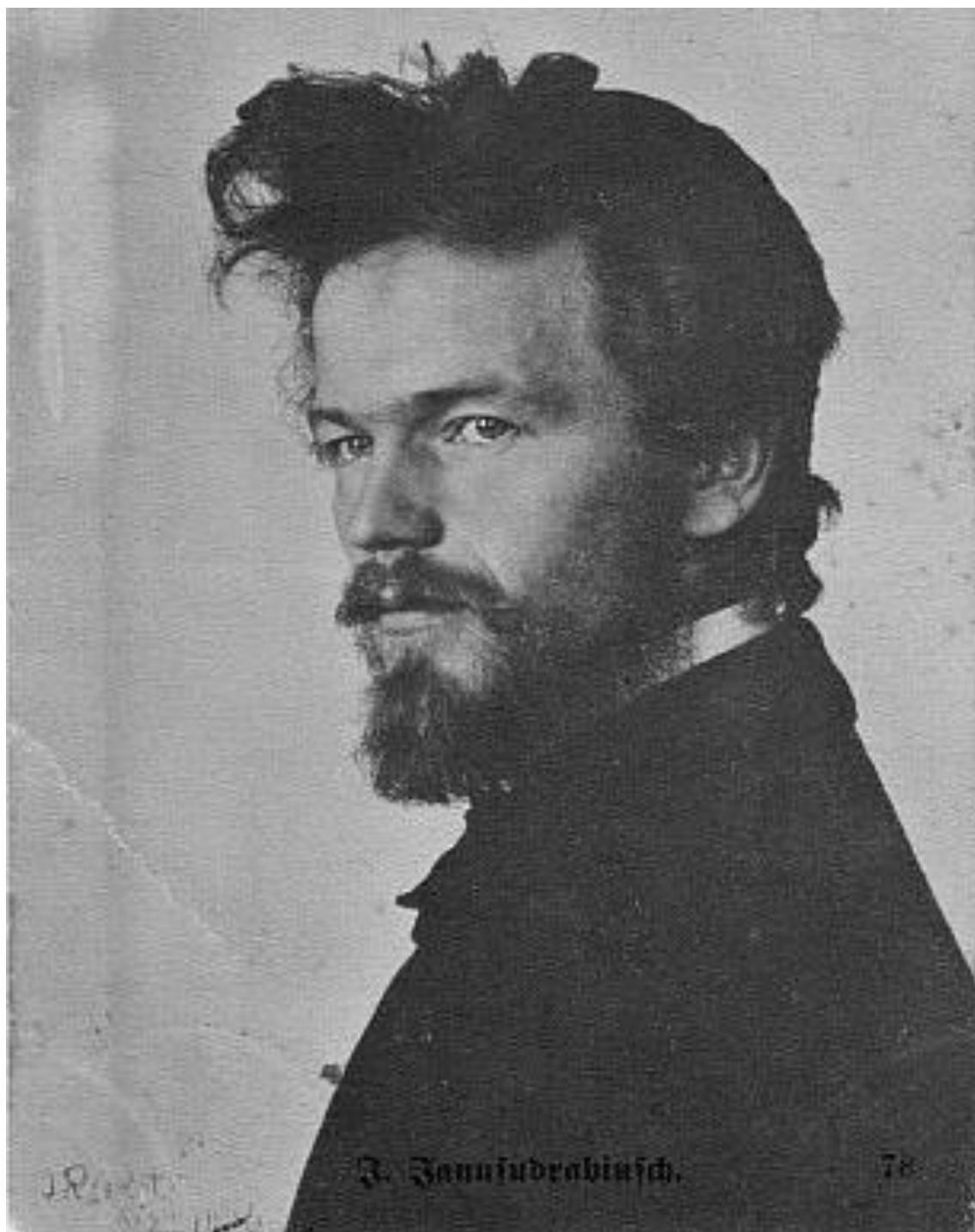
- “Pēc sievas nāves Jaunsudrabiņš ieskatās slimnīcas māsā Elizabetē. Vai viņš gūst no šīs mīlestības tik daudz cik iecerējis? Vai triloģijas “Aija” pēdējā daļa ir radīta no attiecībām ar sievu?”

(7.grupas pārstāvis)

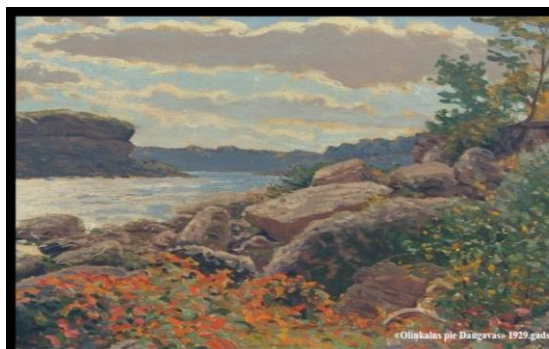
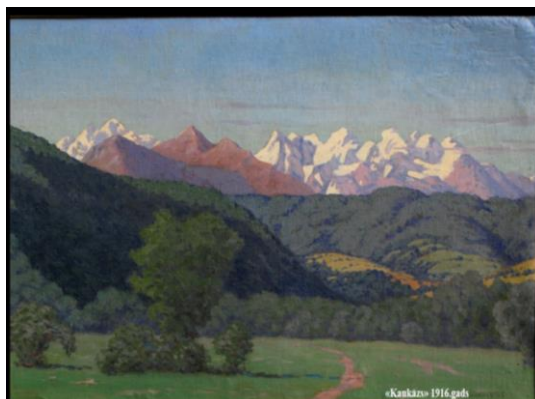
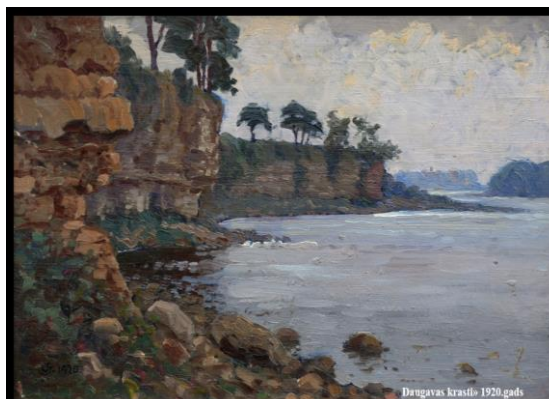
- “Vācu okupācijas laikā viņš dodas trimdā uz Vāciju. Kā tiek pavadīti mūža pēdējie gadi?” Skolotāja demonstrē video: “Jums ir iespēja noskatīties unikālu video materiāls no J. Jaunsudrabiņa trimdā.” (100.g kultūras 15.12-16.44)

Skolotāja atvadās no studijas viesiem: “Paldies maniem studijas viesiem šodien par brīnišķīgo sarunu un iespēju rakstnieku iepazīt tuvāk. Atvdoties no jums- Emīla Dārziņa komponētā dziesma ar J. Jaunsudrabiņa vārdiem “Kā sniegi kalnu galotnēs”. (tiek atskaņota dziesma) (3.31 min.)

Jāņa Jaunsudrabiņa fotogrāfija

Prezentācija *Jānis Jaunsudrabiņš un glezniecība*

Garstāsta “Vēja ziedi” fragmenti 1.stundai

“Es vai reibu no uzbudinājuma, gribēju saukt Spodra vārdu un lūgties, lai viņš nāk un kaut savu roku pieliek pie manām lūpām. Vairāk ne. Saņēmu visus spēkus un saucu. Sen nebiju runājusi tik stipri, un, Spodra vārdu saucot, man iesāpējās krūtis. Es dusmojos par to un saucu vēlreiz. “

“Es izlasīju dzejoļus, bet nesapratu neviena teikuma. Biju apreibusī. Skatījos sveces plīvojošā gaismā un vaicāju: ko tas nozīmē? Ko tas nozīmē? Šis jautājums bij nevietā un pavisam muļķīgs, bet neviens jau nedzirdēja. “

“Jā, katrai zālītei, katram ziediņam ir savs nolūks, katrs kukainītis kaut ko darījis, bet es šo vasaru esmu aprakusi. Tā ir mana pirmā vasara. Bērna gadi nav dzīve, tie ir sapņi – melni vai balti, bet sapņi tie ir. Pirmo vasaru esmu aprakusi sājpu kalnā. Tikai krusts ar gada skaitli jāiesprauž un jāapsien bāls apsējs. Lai dus...”

“Es skrēju un visur palīdzēju, bet acis pastāvīgi raudzījās uz mežu. Meža stūrī vajadzēja parādīties brīnumam... Pasaules lielākajam brīnumam tur vajadzēja šodien parādīties. Redzēs, ko tad šie teiks...”

8. pielikums

Skolēnu vizualizācijas par stāsta “Vēja ziedi” fragmentiem

Garstāsta "Vēja ziedi" satura pārbaude

Jānis Jaunsudrabiņš. Garstāsts "Vēja ziedi"

Satura pārbaude par J. Jaunsudrabiņš garstāstu "Vēja ziedi"

* Nepieciešams

Vārds, uzvārds *

Jūsu atbilde

Rasma Spodri pirmo reizi ierauga... *

Jūsu atbilde

Spodra un Rasma mīļākā tikšanās vieta ir..., jo... *

Jūsu atbilde

Kad Jānis brauc uz pilsētu, Rasma lūdz atvest... *

Jūsu atbilde

Rasma saslimst, jo... *

Jūsu atbilde

Rasmai spēku slimības laikā dod... *

Jūsu atbilde

Rasma slimības laikā Jānis.... *

Jūsu atbilde

Tiek izveidotas... (cik?) puķu dobes. Kāpēc? *

Jūsu atbilde

Basis Rasmai izstāsta par mātes un Valga attiecībām, kāpēc? *

Jūsu atbilde

Visemocionālākā aina stāstā ir..., jo... *

Jūsu atbilde

Stāsta tēma ir... *

Jūsu atbilde

Stāstā risinātās problēmas ir... *

Jūsu atbilde

Motivējiet stāsta nosaukumu!

Jūsu atbilde

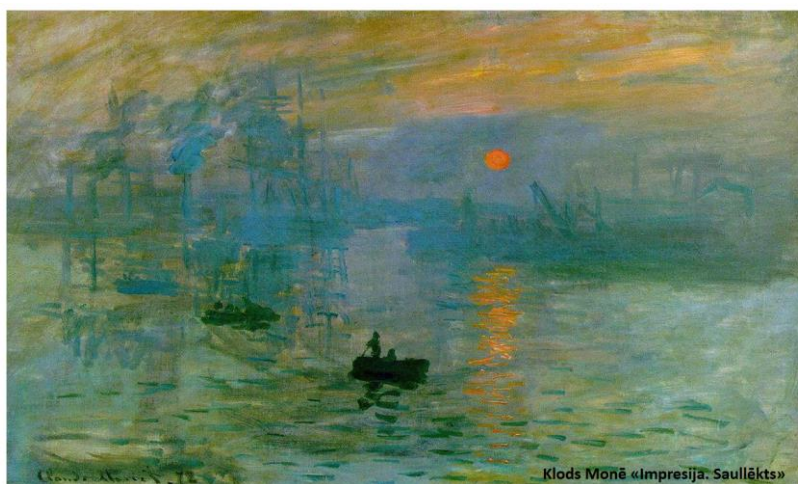
IESNIEGT

Anketa sagatavota izmantojot izdevniecības RaKa darba lapas latviešu literatūrā 11.klasei.

(Balode A. 2005:34)

Prezentācija *Impresionisms*

Impresionisms mākslā un literatūrā

Impresionisms mākslā

- Radies Francijā 19.gs 60 gados no franču valodas vārda *impression*(iespaids).
- Galvenais princips ir pirmo iespaidu atklāsmē.
- Impresionisti glezno tieši dabas vidū, cenšas krāsās izteikt apkārtējās pasaules daudzveidību-gaisa un gaismas mirdzumu.
- Impresionisti neglezno "gabaliņu pēc gabaliņa" (kā reālisti), bet gan "visu uzreiz".
- Tiek gleznots izmantojot triepienu tehniku, mēģinot nevis detalizēti fiksēt redzamo, bet tvert acumirkli.
- Raksturīga nepabeigtība.
- Impresionisti uztver situācijas noskaņu, pārdzīvojumus- sajūtu kolekcioniāri.
- Raksturīga gleznošana brīvā dabā «*plenērā*».

Impresionisms literatūrā

- Sižets nav galvenais, ļoti svarīgas ir detaļas (krāsas, gadalaiki, diennakts stundas).
- Raksturīgas izsmalcinātas redzes un dzirdes gleznas, iespaidu svaigums.
- Svarīgs ir tieši šajā mirklī uztvertais, pašreizējā mirklī redzētais un pārdzīvotais.
- Impresionists ir acumirkļu kolekcionētājs.
- Prozā dominē skice, tēlojums, miniatūra, stāsts. Dramaturģijā- noskaņu drama.
- Tekstiem nav straujas darbības un stingra hronoloģiska sižeta. Teksts bieži vien ir fragmentārs.
- Teikumu uzbūve -vienkārši nepaplašināti, īsi, aprauti teikumi. Tekstā tiek izmantotas daudzpunktes. Parādās apziņas plūsmas pieraksts.

Skolotājas stāstījums Impresionisms

Impresionisms ir radies Francijā 19.gs 60 gados no franču *'impression'* (iespaids). Impresionisti par galveno principu mākslā izvirza pirmo iespaidu atklāsmi. Viņi glezno tieši dabas vidū, cenšas krāsās izteikt apkārtējās pasaules daudzveidību -gaisa un gaismas mirdzumu. Viņi neglezno “gabaliņu pēc gabaliņa” (kā reālismā), bet gan “visu uz reizi”. Tiek gleznots izmantojot triepienu tehniku, mēģinot nevis detalizēti fiksēt redzamo, bet tvert acumirkli. Raksturīga nepabeigtība. Impresionisti uztver situācijas noskaņu, pārdzīvojumus, ir sajūtu kolekcionāri. Liekas, ka moments turpinās ārpus gleznas. Impresionisms ir gaismas māksla - viss ir atkarīgs no apgaismotāja, tapēc mākslinieki atstāja savas darbnīcas un devas gleznot pie dabas-plenērā. Slavenākie impresionisma aizsācēji ir Klods Monē, Alfrēds Sislē, Edgars Degā, Ogists Renuārs.

Klods Monē ir viens no slavenākajiem impresionisma gleznotājiem. Viņš nereti riskēja pat ar dzīvību, lai varētu uzgleznot kādu skatu no visinteresantākā redzespunkta. Reiz viņš gleznoja tik drausmīgā vētrā, ka molberts bija jāpiesien pie klints. Milzīgs vilnis gleznotāju ierāva ūdenī, un viņš gandrīz noslīka. Monē zīmēja gleznu sērijas, kurās viņš vēlējās pēc iespējas vairāk attēlot gaismas radītus efektus dažādos gadalaikos un laika apstākļos.

Literatūrā impresionistiem sižets nav galvenais, ļoti svarīgas ir detaļas, kas pasaka ļoti daudz - krāsas, gadalaiki, diennakts stundas. Raksturīgas izsmalcinātas redzes un dzirdes gleznas, iespaidu svaigums. Svarīgs ir tieši šajā mirklī uztvertais, pašreizējā mirklī redzētais un pārdzīvotais. Impresionists ir acumirkļu kolekcionētājs, kā to dzejolī “Zem baltiem kokiem” atgādinājis Jānis Akurāters:

“Tik acumirkļis,

Tik acumirkļis,

Bet lielāks un skaistāks

Kā mūžība viņš.” (J.Akurāters “Rīta nebūs vairs”)

Prozā dominē skice, tēlojums, miniatūra, stāsts. Dramaturģijā - noskaņu drāma. Dzejas un prozas teksti liecina par divējādu šī virziena stilu - vizuālo jeb glezniecisko, kas ir krāsu pārbagāts un psiholoģiski niansēts.

Impresionisma stila tekstiem nav straujas darbības un stingra hronoloģiska sižeta. Teksts bieži vien ir fragmentārs. Virknējas iespaids pēc iespaids. Teikumu uzbūve nedaudz atgādina telegrammveida stilu - vienkārši nepaplašināti, īsi, aprauti teikumi. Tekstā tiek izmantotas daudzpunktes. Parādās apziņas plūsmas pieraksts.

Materiāls sagatavots izmantojot Bronislaba Tabūna rakstu *Impresionisms latviešu literatūrā*. (Tabūns 2003)

Teksta fragmenti no Jāņa vēstules Rasmai

Es sāku lasīt Jaņa vēstuli.

"Rasma!

Es saucu Rasmu par Tu... Kāpēc? Dievus neuzrunā ar Jūs un dievietes tāpat. Esmu daudz, daudz domājis, kādā vārdā lai Tevi, savu dievieti, saucu. Nav neviena tāda vārda visā pasaulē, kas varētu pilnīgi izteikt Tavu skaistumu, Tavu sirdsskaidrību."

Ha, ha, ha! Šis cilvēks tiešām gudrs. Es viņu pazemoju un uz katra soļa nicināju, kad vien tikāties, un viņš tagad mani sauc par dievieti, par sirdsšķīstu. Nē, šim cilvēkam nav smadzeņu nevienā kaulā. Ha, ha, ha!

"Es tagad tiešām nesaprotu, kā esmu varējis Tev tuvoties kā cilvēkam, Tev, svētai, citas pasaules meitai. Es nesaprotu, kā tas nācās. Varbūt tur vainīgs bija Spodris. Es nezinu. Man bija tikai Tevis neizsakāmi žēl. Man likās, ka tas nemaz citādi nevar un nedrīkst būt, ka Tev jāpaliek mūžīgi tādai, kāda Tu toreiz biji, kad es Tev vasaras svētku vakarā meijas sniedzu."

Ha, ha! Tas nav nekas cits kā greizsirdība. Es mīlu Spodri, un tas šim vergam netīk. Un tas par to dievieti ir tikai glaimi, glumi glaimi. Ha, ha, ha! Glumi glaimi!

"Bet Tu mani pārprati. Tu mani ienīdi, bet es savā klētiņā Tevi pielūdzu, ceļos mezdamiem. Man likās, ka Spodris padarīs manu dievieti par cilvēku meitu, par verdzeni. Tāpēc es nevarēju gulēt naktīs, kad zināju, ka Tava klētiņa tukša un jūs abi uz kapiem. Tāpēc man bija neizsakāms prieks, kad dabūju zināt par Spodra aizbraukšanu. Bet saimniece tūlīt sauca klētiņā. Tu gulēji bez samaņas. Man bija jāpalīdz aiznest Tevi uz istabu. Vislabāk es to būtu darījis viens pats. Mēs Tevi nesām ar visu gultu. Tu biji viegla kā kāds gars, un man likās, ka būtu jānes Tevi uz debesīm, bet mēs - melni cilvēki bez spārniem un zilais gaiss mūs spiež pie zemes. Ko tais dienās izcietu, to neviens un nekad nezinās un nesapratīs. Šīs dienas būs mana mūža dārza skaistākās puķes. Par tām visvairāk priecāšos, kad sāksu dzīvot pagātnē. Kad sāki atveseļoties, es gribēju Tevi līksmināt. Sestdienas vakarā mēroju lielo ceļa gabalu pie sava tēva, lai vilktu gaismā apputējušo vijoli, kas bija gulējusi nespēlēta jau vairākus gadus, kopš es gatavojos iestāties seminārā."

Nu, ar to iestašanos seminārā viņš lielās. Es nevaru teikt, ka viņš nemācētu rakstīt. Es rakstu latviski daudz vājāk. Bet redzētu, ja vīram būtu jāuzraksta pāris teikumu krieviski vai vāciski. Tomēr lai nu būtu.. Lasīsim tālāk:

"Spēlēt es vairs nemācēju. Pirksti bija no darba kļuvuši par koka krampjiem. Ar pūlēm varēju kā nekā ievingrināties, lai tekoši nospēlētu vienu dziesmiņu. Ik vakara tad spēlēju to. Es zināju, ka Tu to turēsi par Spodra dziesmu, tomēr nekautrējos Tevi krāpt. Es domāju: krāpšana un meli nav grēks, ja tie tikai labdarības nepārspēj. Tevis dēļ es būtu darījis visu, ko spēju un pratu. Es izveidoju Tev puķu dobi, zinādams, ka Tu to tādu gribi Spodra dēļ. Smiedamies es viņu raku un dziedādams apliku ar visbaltākajiem akmentiņiem... Es uzrakstīju dzejolīti un uzliku Tev uz krūtīm, kad, dienai austot un mātei kūtī esot, kā

arvienu iezagos pie Tevis un redzēju Tevi cieši aizmigušu. Kad biju prom, man visu laiku stāvēja prātā šis papīriņš. Man likās, ka viņš spiež Tev krūtīs, ka Tev ļoti grūti, bet Tu esi tik cieši aizmigusi, ka nevari mana nedarba nosviest. Brokasta laikā es atkal iezagos, lai paskatītos pa durvju šķirbu. Biju laimīgs, redzēdams savu dzejolīti zemē. Lai izslauka mēslos, es domāju, tur tam vieta, nevis uz dievietes baltajām krūtīm."

Jā, par to dzejoli ir taisnība.

2.pāris

"Es biju Tavai mātei pieteicis, lai viņa nesaka, kas dārzā spēlē. Bet Tu pati biji dzirdējusi, ka tā nav Spodra spēle. Pēcāk es vairs negribēju ar Tevi tikties. Bija kauns. Es apņēmos aiziet, lai nevajadzētu nekad Tev skatīties acīs. Jutos kā vislielāko noziegumu padarījis, kaut gan zināju, ka tas nav grēks. Nolēmu iet pasaulē, doties kaut kur tālu baltā pasaulē."

Baltā pasaulē...Baltā pasaulē...

Lai, es domāju, lai paliek Spodrim... Dievietēm daudzreiz bijuši cilvēki par mīļākiem. Lai Rasmai ir Spodris un Spodrim Rasma. Bet es te nomalītē uztaisīšu upura altāri. Es aplāšu to ar zīlu segu... Un es raku un nesu no lejas neaizmirsteles. Ja Tev pie cilvēkiem labs prāts, tad noplūc pa ziedīnam un nedusmo man vairs."

Kāpēc gan lai es dusmos? Es biju priecīgi pārsteigta, kad Jāņu vakarā atradu šo zilo altārīti. Tikai pirmajā acumirkli bija tā savādi. Tas man izlikās tāpēc, ka tur, lapenes priekšā, bija melna dobe bez it neviena zieda un šeit slepenībā gulēja mazs debess gabaliņš. Paldies, Jāni, paldies! Es tavā vārda dienā nesu trīs no šiem ziedīniem pie krūtīm. Pieņemu tos par skaidras sirds upuri un pateicos.

"Es biju iemācījies jaunu dziesmu, kādu šķiršanās dziesmu, to pēcāk gribēju spēlēt. Ilgi skatījos uz Tavu logu un skatīdamies domās teicu Tev ardievas un lūdzu nedusmot, ka es atkal čīgāju. Bet vijole nemaz man neklausīja. Brīdi stāvēju kā sastindzis. Tad nosviedu to, samīnu un aizskrēju..."

Baltā pasaulē...

Ha, ha! Vai tas neliekas Tev pārāk jocīgi? Tu taču esi tāda pati zemes meita kā visas citas, bet kāpēc Tu man izliecies tik tīra, tik balta? Kāpēc Tu manās acīs esi dieviete? Es nezīnu, es nezīnu..."

Kādēļ gan lai smejos? Nemaz man smiekls nenāk. Es vispār smejos ļoti maz, kopš Spodris prom.

... Piedod, Rasma, es rakstu Tev pārāk daudz. Bet katra cilvēka dzīvē ir tāds savāds laikmets. Varbūt tie ir bērniības dārza vārti, varbūt tā ir mūža krīze. Šis savādais laikmets uzbrūk cilvēkam nezīnot un negaidot starp divdesmito un trīsdesmito gadu, retumis arī agrāk. Tad cilvēks atrod visu pasauli tukšu (jo arī pats tajā brīdī varbūt ir tukšs). Nav it neviena darba, kas būtu šķīsts un par svētību. Šajā brīdī daudzreiz mācītājs kļūst par tirgotāju, tirgotājs par gleznotāju, gleznotājs par žūpu. Šis ir izšķirošais brīdis. Pēcāk sirds

dzīlumos pamostas nevaldāmas ilgas pēc nekad neredzētā un nedzirdētā. Gribas ar putna spārniem laisties kaut kur uz dienvidiem, mūžīgā vasarā, nedzirdētā pasakā. Tad ceļas spēks un saka: mēs to varam! Krīze ir pāri. (...)Es ticu un zinu: sasniegšu visu, ko vēlos, ja tikai nevēlēšos pārāk daudz. Katram ir zināms daudzums spēju. Šo daudzumu grūti izzināt. Nav labi, ja spējas paša acīs pārāk mazas, bet daudz ļaunāk, ja tās par daudz lielas. Apmēram pusgads, vislielākais, gads mierīga un karsta darba, un es būšu skolotājs. (...)Un par šo ātro krīzi es varu būt vienīgi Tev pateicīgs. Tu aizdedzināji mežu, kurā maldījos. No uguns bēgdams, esmu izskrējis klajā laukā, kalnā... Visapkārt vizoša tāle... Eju, kur tūk. Tikai reizēm vēl atskatos uz melnajiem palagiem virs meža, pa reizei vēl pielūdzu savu Glābēju. Bet augšā ir debesis kā zila zīda, un visapkārt tīrs gaiss, un zem kājām smaržo zeme. Es mācos spert svētsvinīgus solus, lai debess un zeme nesmejas par mani. Es eju kviešus sēt."

Cik tas viss savādi izklausās! Pa reizei viņš vēl mani pielūdza... Tikai pa reizei... Zinu, zinu, kā man pašai ir: ja saku - tikai retumis, tad to daru pastāvīgi. No piedzīvojumiem zinu. Bet labi būtu, ja viņš teiktu patiesību, jo es viņu tā kā tā nemīlu.

3. pāris

"Rasma, baltā dieviete! Man tomēr liekas, ka es Tevi mīlu ar visu grēcīgo zemes bērna mīlestību. Piedod! Tagad tas vairs tā nav. Tagad ir pavisam citādi. Esmu apkrāvējis ar darbiem no rīta līdz vakaram. Pa naktīm man ļoti ciets miegs. Tikai brīžam es pieminu jūs abus ar Spodri, un tad man tīri prieks par jums. Jūs abi tik skaisti. Jūs tik ļoti... Jā, man liels prieks. Un tad es ķeru grāmatu un mācos un mācos. Daudzreiz pat nemanu, ka sācis līt un mana grāmata tikusi pavisam slapja. Tad eju istabā.

Bet brīžam Tu tomēr esi dieviete... Tad es Tevi pieminu un pielūdzu kā senāk. Esmu arvien mēģinājis dzejot. Te Tev dažus dzejoļus nosūtu. Izlasi un iznīcini! Trešajam cilvēkam tie bez nozīmes. Tev, vienīgi Tev tie rakstīti. Tikai nesmejies, lūdzama, nesmejies, jo kurš jauneklis nav dzejojis?

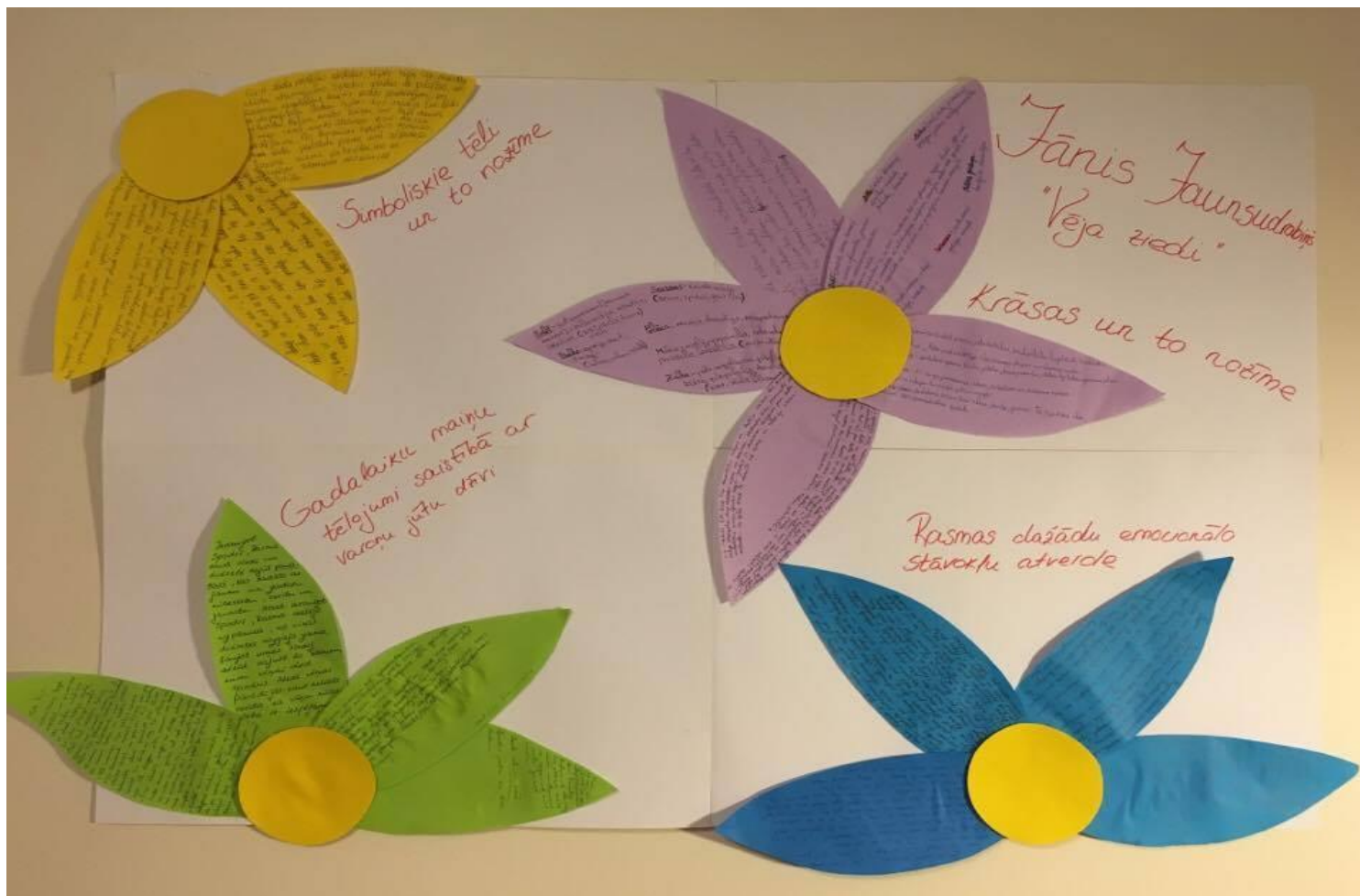
Esi tūkstošreiz sveicināta!

Jānis"

Svece bija jau pie beigām. Katru acumirkli tā varēja izdzist. Man klēpī gulēja vairākas aprakstītas papīra lapas. Ko lai daru ar šīm raibajām loksnēm? Kāpēc tās te atnākušas? Lai taisnotu savu kungu? Nē, ne tāpēc. Kūsājoša sirds tās raidījusi šurpu. Pāri plūstoša sirds... Es zināju, ka visas šīs lapas, kas gulēja manā klēpī, esmu izlasījusi un to saturs mani apreibinājis. Es izlasīju dzejoļus, bet nesapratu neviena teikuma. Biju apreibusī. Skatījos sveces plīvojošā gaismā un vaicāju: ko tas lai nozīmē? Ko tas lai nozīmē? Šis jautājums bij nevietā un pavisam muļķīgs, bet neviens jau nedzirdēja.

Teksta sagatavošanai izmantota J. Jaunsudrabiņa garstāsts "Vēja ziedi" (Jaunsudrabiņš 2005)

Skolēnu veidotais plakāts "Vēja ziedi"

Darba lapa “Vēja ziedu” analīzei

Temats	Komentāri, citāti
Gadalaiku maiņas (dabas) tēlojumi saistībā ar varoņu jūtu dzīvi.	
Simboliskie tēli, to nozīme.	

<p>Krāsas, to nozīme.</p>	
<p>Rasmas dažādu emocionālo stāvokļu atveide stāstā.</p>	
<p>Attiecības starp stāsta varoņiem: Rasma-māte, Rasma-Spodris, Rasma- Jānis, māte-Valgs.</p>	

Vēstule no Rasma

Spodri!

Ir atnācis rudens un mūsu mīlestība nu ir aprakta.
 Kopā ar Tevi aizgāja mana sāpīga vasara. Es tevi mīlēju
 patiesi un no sirds bet mūsu mīlestība bija sausa.
 Liktenis ņēma nāvi mūsu mīlestībai un tas mums ir
 jāpieņem.

Es sapņos joprojām deīdu. Javu vijoli, tā mani joprojām
 sauc. Tā ir vieta, kur iet. Nu tu savu vijoli spēlē
 citur. Varbūt jau kādai citai. Tavas vijoles dziesma varbūt
 silda kādas citas dvēseli. Vai nu...

Es vairs neju uz kapiem. Nesmu kādēļ. Tur, kur reiz bija
 miers, nu mani pārņem smagos domas.

Jai mīlestībai jābūt sāpīgai? Vai tai jānes ciešanas?
 Kādēļ manā sirdī nu ir tads tukšums? Es nezinu... Bet
 labāk, tāt nevēlētā, nekā pašam nevēlēties. Mūsu
 mīlestība vienmēr paliks šai aizgājušajā vasarā. Un
 kādu dienu es varbūt to atcerēšos ar smaidu...
 Varbūt kādu dienu...

Esī kaimiņš, Spodri... To saku no sirds. Mēs abi katredien
 atkal būsim kaimiņi...

Ar dievu!

Rasma

Spodrim... no visas sirds...

Fāni!

no Rasmus

Pēc visa notiekušā vēljoņām nespēju savest
savas domas kārtībā. Jūtos iznīcusi un nesaprotu,
ko iesākt tālāk. Nespēju iedomāties, ka manā dyvī
nav Spodri... lai gan nē, manā tev par to sūdzē-
ties. Mūsu mīlestībai ar Spodri nebija lemts notāt,
tēdy šim pat nespēju iedomāties savu dyvī bej
Spodra, bij daļēnas Spodra savā sirdī, dvēselī un
prātā. Bet es saprotu, ka man jādyvo tālāk, jo
tomēr manā dyvī ir palicis arī kaut kas labs -
māte ar Valgu, gatu galā arī tu, Fāni. Lai gan
prātīgākas lemmis man būtu izvēlēties tevi, bet
es to nespēju, es cenšos klausīt prātu, bet sirds
ir spēcīgāka. Tu mani izraisi tie siltas jūtas,
ak Fāni, bet es nevaru... kā lai aizmirstu Spodri?

Tas viss nāboja tie vienārsī, lai tagad vienārsī
es ~~ar~~ varētu dyvot tālāk. Man sāp, Fāni. Man
sāp tāpēc, ka sāpinu tevi. Es negribu, lai domā
slīkstu, es negribu, lai esi sāpināts. Tu pats izvēlē-
ties just šīs jūtas pret mani, tu izvēlēties būt
sāpināts. Labāk tu ~~ar~~ nemīlētam nekā pašam
nemīlēt. Es ceru, ka neapjelo to, ka mīļoji mani
un ceru, ka nekusmojies par to, ka nemīļoji
nemīļoji tevi.

labāk tikt nemīlētām, nekā pašām nemīlēt

Mīlo, Spodki!

Kad es Tevi pirmo reizi ieraudzīju, Tu biji kā būnams, kas mani katru vakaru kvēlināja ar savām vijoles skaņām un lika man domāt, kas tas par Mocartu, kas spēlē? Kas tas par Baku, kas zin mani labāk par mani pašu? Pogāja laiks kamēr es tevi atradu un sapratu - Tu zini ceļu uz manu sirdi. Es smaidīju dienas līdz mūsu pirmajai satiekšanās reizei. Es jutos kā maza meitene, katru reizi, kā tu sāki spēlēt vijoli un nobijos, jo vēl nezinu līdz šim man nav līcis justies tik precīgai un laimīgai. Protams dienas, kad nespēlēji vijoli, bija skumjas, man bija sajūta it kā daļa manis būtu pazudusi un vienīgā lieta, kas ļāva man justies, kā meitenei būtu pazudusi, labāk tikt nemīlētām, nekā pašām nemīlēt - tā man mamma, teica, bet satiekot tevi es tiešām sāku tam ticēt.

Tava Pasma.